МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ ТА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У БАНКУ

Навчально-методичний посібник
для самостійної роботи студентів та контролю якості засвоєння
навчального матеріалу з дисципліни

Вінниця
ДонНУ імені Василя Стуса
2017

УДК 00.5 915:336.71 (075.8)
ББК У9(4 Укр)26я73
Г 37

Навчально-методичний посібник обговорено
на засіданні кафедри фінансів та банківської справи
(протокол № 12 від «16» травня 2017 року)
Рекомендовано до друку методичною радою економічного факультету
Донецького національного університету імені Василя Стуса
(протокол № 11 від «22» травня 2017 року)

Рецензенти:
А. А. Сидорова, д-р екон. наук, проф. кафедри бізнес-статистики та економічної кібернетики ДонНУ імені Василя Стуса;
І. О. Ахновська, канд екон. наук, доцент кафедри економіки підприємства ДонНУ імені Василя Стуса.

Герасименко Р. А.
Г37 Фінансовий менеджмент у банку: навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів та контролю якості засвоєння навчального матеріалу з дисципліни / Р. А. Герасименко, В. В. Герасименко, Л. В. Юрчишена. – Вінниця, 2017. – 128 с.

Методичні рекомендації до написання курсової роботи з дисципліни «Гроші та кредит» (для студентів 2-го курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»), підготовлені колективом викладачів кафедри «Фінанси та банківська справа» і ставлять за мету надання методичної допомоги студентам у підготовці, виконанні та успішному захисті курсової роботи з теоретичних засад функціонування грошей, кредиту і банків. Ця методична розробка містить методичні рекомендації з вибору теми та складання плану курсової роботи, збору вивчення та обробки інформаційних джерел за темою дослідження; композиційної побудови та змісту курсової роботи, вимоги до її оформлення і порядок захисту.

УДК 00.5 915:336.71 (075.8)
ББК У9(4 Укр)26я73

© Герасименко Р. А., 2017
© Герасименко В. В., 2017
© Юрчишена Л. В., 2017
© ДонНУ імені Василя Стуса, 2017

ПЕРЕДМОВА

Сучасний етап економічного розвитку України позначений глибокими перетвореннями в банківській сфері, загостренням банківської конкуренції, розширенням спектру банківських послуг, розвитком нових методів управління фінансами банку. У той же час значно підвищилися ризики, пов'язані з банківською діяльністю. У зв'язку з цим важливою складовою підготовки вищою школою фахівців рівня «спеціаліст» та «магістр» за спеціальністю «Фінанси, банківська справа і страхування» є вивчення нормативної навчальної дисципліни «Фінансовий менеджмент у банку», що орієнтована на опанування студентами сучасних методів управління фінансами банку. Її вивчення ґрунтується на засвоєнні блоку економічних та профілюючих дисциплін, таких як: «Менеджмент», «Гроші та кредит», «Центральний банк і грошово-кредитна політика», «Банківська система» тощо.

Метою дисципліни є набуття базових знань з теорії та практики управління грошовими потоками, активами і пасивами, прибутковістю та ризиками банку; усвідомлення необхідності управління його фінансами на системній основі, формування у студентів умінь використовувати набуті знання в конкретних виробничих ситуаціях.

Завдання навчальної дисципліни:

- з'ясувати сутність, цілі, завдання, методи та особливості фінансового менеджменту в банку;
- засвоїти особливості управління банком як підприємницькою структурою зі специфічною сферою своєї діяльності;
- з'ясувати сутність і роль планування в системі управління банком;
- сформувати у студентів усвідомлення необхідності системного підходу до управління власним капіталом, зобов'язаннями банку, його активами і пасивами, позичковими активами, ліквідністю та фінансовими результатами діяльності;
- навчити студентів використовувати інструменти фінансового менеджменту для забезпечення ефективної роботи банку в умовах економічної невизначеності та посилення банківської конкуренції;
- сформувати у студентів навики роботи із законодавчо-нормативними актами, що регулюють управління фінансовою діяльністю банків в Україні;
- поглибити загальну фахову підготовку студентів.

Студент, якщо засвоїв дисципліну «Фінансовий менеджмент у банку», ***повинен знати:***

- методологічні засади та особливості фінансового менеджменту в банку;
- сутність, функції та методи стратегічного управління діяльністю банку;

- вищі органи та структури управління банку;
- необхідність, сутність, види та організацію планування діяльності банку;
- об’єкти, методи, інструменти і систему показників оцінки ефективності управління власним капіталом та зобов’язаннями банку;
- методи, інструменти та систему показників оцінки ефективності управління пасивами та активами банку;
- необхідність, сутність, вихідні положення та стратегії управління ліквідністю банку; методи оцінювання потреби банку в ліквідних коштах;
- необхідність, методи та інструменти управління прибутковістю банку.

Після опанування цієї дисципліни ***студент повинен уміти:***

- ґрунтовно відстоювати власну точку зору з дискусійних питань, що стосуються предмета вивчення дисципліни «Фінансовий менеджмент у банку»;
- аналізувати, оцінювати і пояснювати сучасний стан та проблеми управління власним капіталом, зобов’язаннями, активами і пасивами банку, його ліквідністю та фінансовими результатами діяльності;
- користуватися у своїй професійній діяльності законодавчо-нормативними актами з питань управління фінансами банку; аналізувати, оцінювати і пояснювати зміни в правовому полі, що стосується фінансового менеджменту в банку;
- застосовувати теоретичні знання для прийнятті управлінських рішень за певних практичних ситуацій;
- оцінювати ефективність фінансового менеджменту в банку.

Методична розробка містить матеріали, призначені для самостійного вивчення дисципліни «Фінансовий менеджмент у банку», і може бути корисна як студентам, так і аспірантам, науковцям і фахівцям установ банківської системи, професійні інтереси яких пов’язані з формуванням і удосконаленням знань у галузі управління фінансовою діяльністю банку.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ

Тема 1. Основи фінансового менеджменту в банку

Сутність, мета, завдання банківського менеджменту. Об'єкт і суб'єкти банківського менеджменту. Функції й методи управління банком, їх дискусійна трактовка.

Сутність фінансового менеджменту, його дискусійна трактовка. Об'єкт, предмет і суб'єкти фінансового менеджменту в банку. Функції фінансового менеджменту банку. Основні напрямки фінансового менеджменту в банку. Особливості фінансового менеджменту в банку.

Тема 2. Стратегічне управління банківською діяльністю

Сутність, функції та об'єкт стратегічного управління в банку.

Стратегії управління фінансовою діяльністю банку: стратегія максимізації прибутку; стратегія мінімізації ризику, їх економічна характеристика.

Методи реалізації стратегій управління банківською діяльністю, їх сутність, умови і проблеми застосування.

Етапи процесу стратегічного управління діяльністю банку.

Конкурентні стратегії банку: стратегія лідерства за рахунок економії на витратах, стратегія диференціації, стратегія диверсифікації; стратегія фокусування, їх сутність, умови і обмеження щодо застосування в практичній діяльності банку. Особливості та проблеми стратегічного управління діяльністю банків в Україні.

Тема 3. Органи управління й організаційна структура банку

Вищий керівний орган недержавного акціонерного банку, його компетенції. Періодичність, умови скликання, правочинність роботи й рішень загальних зборів акціонерів банку. Наглядова рада недержавного банку, її створення і функції. Вищий керівний орган управління державного банку, його повноваження. Кількісний склад, призначення і вимоги до членів наглядової ради державного банку. Правочинність роботи й рішень засідань наглядової ради державного банку. Вищий виконавчий орган банку, його повноваження і підзвітність. Контролюючі органи банку, їх повноваження. Правові засади діяльності ревізійної комісії банку.

Централізоване і децентралізоване управління діяльністю банку, їх сутність, умови застосування, переваги і недоліки.

Організаційна побудова банку і фактори, що її визначають. Функціональна та дивізіональна департаменталізація організаційної побудови банку: їх сут-

ність, відмінна характеристика. Фінансова структура банку. Центри фінансової відповідальності банку. Методичні підходи до виділення бізнес-напрямків банку. Центри інфраструктури, їх призначення й місце в організаційній структурі банку.

Структури управління банком, їх сутність, економічна оцінка й умови застосування.

Тема 4. Система планування банківської діяльності

Необхідність, сутність і завдання планування банківської діяльності. Характеристика чинників, що впливають на планування банківської діяльності. Рівні планування банківської діяльності.

Види планування банківської діяльності в залежності від його мети та рівня розробки: стратегічне, тактичне й оперативне планування. Види планування діяльності банку в залежності від його тривалості: довгострокове, середньострокове і короткострокове планування. Особливості планування діяльності банків в Україні.

Етапи та організація планування банківської діяльності.

Сутність і зміст виробничого та маркетингового бізнес-плану. Розрахунок показників плинності клієнтів, залучення клієнтів, закріплення клієнтів, сталості клієнтів. Фінансове планування в банку.

Тема 5. Управління власним капіталом

Особливості, функції власного капіталу банку та методи його обчислення. Необхідність і об’єкти управління власним капіталом банку. Методи визначення достатності капіталу банку: сутність, переваги та недоліки. Розвиток підходів Базельського комітету з питань банківського нагляду щодо оцінки достатності власного капіталу банку.

Причини, джерела нарощування банком власного капіталу і критерії їх вибору. Управління внутрішніми джерелами забезпечення достатності власного капіталу банку. Нерозподілений прибуток як основне джерело нарощування власного капіталу банку, економічна оцінка його переваг і недоліків, умови використання. Управління зовнішніми джерелами забезпечення достатності власного капіталу банку. Види зовнішніх джерел нарощування власного капіталу банку, економічна оцінка їх переваг і недоліків.

Структурний аналіз ефективності управління власним капіталом банку. Система показників оцінки ефективності управління власним капіталом банку.

Тема 6. Управління зобов'язаннями банку

Необхідність, сутність і вихідні положення управління зобов'язаннями банку. Адміністративні й індикативні методи управління зобов'язаннями банку: сутність, інструменти і умови застосування.

Сутність і види депозитної політики банків на макрорівні.

Депозитна політика банку: сутність, об'єкти, суб'єкти, принципи і етапи розробки. Стратегії поведінки банку на ринку депозитних послуг.

Цінові методи управління депозитними ресурсами банку. Визначення ефективної, реальної, номінальної безризикової і базової депозитної ставки. Вплив обов'язкових резервів, сплати регулярних внесків банку до ФГВФО та оподаткування прибутку банку на реальну вартість його депозитних ресурсів. Індекс депозитного відсотка як інструмент управління залученням банком коштів фізичних осіб в якості банківських ресурсів. Нецінові методи управління депозитними ресурсами банку, їх види і характеристика.

Особливості й етапи управління недепозитними ресурсами банку.

Система показників оцінки ефективності управляння зобов'язаннями банку.

Тема 7. Управління активами й пасивами банку

Необхідність і розвиток підходів до управління активами і пасивами банку. Управління банком через активи і управління банком через пасиви, їх сутність, переваги і недоліки. Необхідність і сутність інтегрованого підходу до управління активами і пасивами банку, його економічна оцінка. Методи, стратегії і моделі управління активами і пасивами банку.

Методи управління строками розміщення активів і залучення зобов'язань банку: сутність, умови та економічні наслідки застосування.

Геп-менеджмент: поняття, правила управління гепом. Розрахунок показників гепа; коефіцієнта гепа; індексу процентного ризику. Модель гепа. Метод кумулятивного гепа: сутність і проблеми практичного застосування.

Імунізація балансу як метод управління активами і пасивами банку.

Дюрація як показник, що застосовується для визначення рівня чутливості фінансових інструментів до впливу відсоткового ризику.

Показники ефективності управління активами й пасивами банку.

Тема 8. Управління позиковими активами банку

Сутність і завдання управління позиковими активами банку. Складові управління позиковими активами банку. Управління технологією кредитних операцій банку. Моделі закріплення функцій за кредитними підрозділами банку і їх економічна оцінка. Кредитний комітет (Кредитна комісія) як ланка, що управляє

кредитними операціями банку. Методичне й документальне забезпечення управління технологією кредитних операцій банку.

Управління кредитним ризиком банку. Методи регулювання кредитного ризику на рівні окремої позички банку. Поняття проблемних позичок банку. Методи управління ризиком кредитного портфеля банку. Вплив стану кредитного портфеля на фінансові показники діяльності банку.

Показники ефективності управління кредитним портфелем банку.

Тема 9. Управління ліквідністю банку

Необхідність, сутність і вихідні положення управління ліквідністю банку. Централізоване управління ліквідністю банків, його необхідність, сутність, мета і завдання. Методи й інструменти централізованого управління ліквідністю банків. Сутність, мета, завдання і складові елементи механізму децентралізованого управління ліквідністю банку.

Методи оцінювання стану ліквідності банку: метод фондового пулу, його сутність і умови застосування. Визначення ліквідної позиції банку, джерела урегулювання дефіциту (надлишкової) ліквідності банку і критерії їх вибору. Метод структурування фондів в оцінюванні ліквідності банків: сутність і умови застосування. Метод показників ліквідності; метод, заснований на сигналах, що надходять із ринку, їх сутність та економічна оцінка переваг і недоліків. Закордонний досвід управління ліквідністю банків і можливості його застосування банками в Україні. Стандарти Базеля ІІІ щодо ліквідності банку.

Стратегії управління ліквідністю банку: стратегія трансформації активів; стратегія запозиченої ліквідності; стратегія збалансованого управління ліквідністю банку: їх сутність і джерела урегулювання ризику ліквідності банку.

Тема 10. Управління фінансовими результатами діяльності банку

Необхідність оцінки фінансових результатів діяльності банку й етапи їх аналізу. Склад, структура доходів і витрат банку й фактори, що їх визначають.

Аналіз відсоткових доходів і витрат банку і використання його результатів у виявленні резервів підвищення прибутковості його діяльності. Структурний аналіз відсоткових доходів і витрат банку. Факторний аналіз відсоткових доходів і витрат банку.

Значення й джерела формування прибутку банку. Організація управління прибутком банку. Структурний аналіз прибутку банку. Управління прибутком банку на рівні його структурних підрозділів.

Управління рентабельністю окремих напрямків роботи банку. Управління рентабельністю банківського продукту. Показники прибутковості роботи банку.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Тема 1. Основи фінансового менеджменту в банку

Мета: засвоїти сутність, об'єкт, предмет і особливості фінансового менеджменту банку.

1.1. Методичні вказівки до вивчення теми

Необхідно знати: сутність, мету, завдання, об'єкт і предмет банківського менеджменту і його невід'ємної складової – фінансового менеджменту; завдання фінансового менеджменту в банку за кожним з напрямків управління банківською діяльністю; особливості фінансового менеджменту банку та чинники, що їх обумовлюють.

Необхідно вміти: розкрити сутність банківського менеджменту, його об'єктивну зумовленість в умовах ринкової економіки; пояснити мету, завдання банківського менеджменту; визначати сутнісні характеристики фінансового менеджменту в банку і його завдання за основними напрямками управління банківською діяльністю, виокремлювати і пояснювати особливості фінансового менеджменту в банках у сучасних умовах.

Глосарій

Банківський менеджмент – це наука про надійну й ефективну систему управління всіма процесами й відносинами, що характеризують діяльність банку.

Фінансовий менеджмент у банку – це управління рухом грошового продукту, його формуванням і розміщенням відповідно до мети і завданнями конкретного банку.

Об'єкт фінансового менеджменту в банку – процес здійснення фінансових операцій і управління потоками коштів його клієнтів.

Предмет фінансового менеджменту в банку – розробка й використання систем і методик раціонального планування й реалізації фінансових операцій.

Суб'єкти фінансового менеджменту банку – персонал підрозділів банку, який за допомогою різних форм управлінського впливу забезпечують ефективне управління фінансами банку.

Мета фінансового менеджменту в банку – забезпечити оптимальне співвідношення показників прибутковості, ліквідності і ризику банку на основі заданих параметрів.

Основні положення теми

Зміст банківського менеджменту знаходить конкретне вираження в роботі сфери управління, яка поділяється на два блоки:

1) фінансовий менеджмент;

2) управління персоналом.

Функції фінансового менеджменту в банку: фінансовий аналіз, фінансове планування, організація, фінансовий контроль, регулювання.

Основні напрямки фінансового менеджменту в банку:

- планування банківської діяльності;
- управлення власним капіталом банку;
- управління залученими ресурсами банку;
- управління ліквідністю банку;
- управління рентабельністю банку (прибутковістю);
- управління банківськими ризиками;
- управління активами і пасивами;
- управління кредитним портфелем банку.

Особливостями фінансового менеджменту в банку є:

- на відміну від підприємств, основна діяльність яких – виробництво товарів, послуг і торгівлі – банки є фінансово-кредитними інститутами, основна діяльність яких сконцентрована на фінансових ринках;
- сфера фінансового менеджменту банку значно ширша, ніж фінансового менеджменту підприємства;
- рівень ефективності фінансового менеджменту в банку можна оцінити кількісними і якісними показниками;
- фінансовий менеджмент банку спрямований на реалізацію економічних інтересів не тільки самого банку, але і його клієнтів і суспільства в цілому;
- широкі повноваження банку з організації оперативної роботи на ринку за умов дотримання регулюючих вимог органів державного контролю й нагляду;
- відсутність єдиних технологій управління економічними процесами й організацією банківських процедур, незважаючи на те, що банки, у своїй більшості, надають ті ж самі банківські послуги;
- діяльність банку, так само як і його фінансові результати, прямо залежить не тільки від кон'юнктури або стану ринку банківських послуг, а й від стану національної, а в окремих випадках, і світової економіки.

1.2. Питання для самоперевірки

1. Необхідність і сутність банківського менеджменту.
2. Мета, завдання, об'єкт і суб'єкти банківського менеджменту.

3. Функції менеджменту згідно з класичною теорією управління та їх розвиток у сучасній економічній науці.

4. Сутність фінансового менеджменту у банку, її дискусійна трактовка.

5. Мета і завдання фінансового менеджменту в банку.

6. Об'єкт і предмет фінансового менеджменту в банку.

7. Суб'єкти фінансового менеджменту банку.

8. Характеристика функцій фінансового менеджменту в банку.

9. Основні напрями і завдання фінансового менеджменту в банку.

10. Особливості фінансового менеджменту в банку.

1.3. Тестові завдання

1. Термін «менеджмент»:

а) більш ємний за змістом, ніж термін «управління»;

б) означає управління соціально-економічними процесами на рівні фірми, банку, які діють у ринкових умовах;

в) означає управління різними сферами діяльності у неживій природі, у біологічних системах, управління державою, а також соціально-економічними процесами на рівні підприємств, банків, громадських організацій тощо;

г) однозначно відповідає змісту терміна «управління».

2. Процеси здійснення фінансових операцій і управління грошовими потоками клієнтів банку – це визначення:

а) поняття «фінансовий менеджмент в банку»;

б) об'єкту фінансового менеджменту в банку;

в) предмету фінансового менеджменту в банку;

г) об'єкту банківського менеджменту.

3. У класичній теорії управління не виокремлюють таку функцію управління як:

а) аналіз;

б) планування;

в) регулювання;

г) організація.

4. Діяльність банку, так само як і його фінансові результати, прямо залежить не тільки від кон'юнктури або стану ринку банківських послуг, а й від стану національної, а в окремих випадках, і світової економіки – це:

а) об'єкт фінансового менеджменту в банку:

б) один з напрямків фінансового менеджменту в банку;

в) одна з особливостей фінансового менеджменту в банку;

г) одна з ознак фінансово менеджменту в банку.

5. Наука про надійну й ефективну систему управління всіма процесами й відносинами, що характеризують діяльність банку, – це визначення поняття:

а) «банківський менеджмент»;

б) «ефективність управління банківською діяльністю»;

в) «фінансовий менеджмент у банку»;

г) «менеджмент».

6. Комерційний банк разом з усіма аспектами банківської діяльності у взаємозв'язку з політико-правовим і соціально-економічним середовищем – це:

а) об'єкт банківського менеджменту;

б) об'єкт фінансового менеджменту в банку;

в) предмет банківського менеджменту в банку;

г) предмет фінансового менеджменту в банку.

7. Широкі повноваження банку з організації оперативної роботи на ринку за умов дотримання регулюючих вимог органів державного контролю й нагляду – це:

а) особливості регулюючої функції фінансового менеджменту в банку;

б) одна із задач фінансового менеджменту у банку;

в) особливість фінансового менеджменту в банку;

г) об'єкт фінансового менеджменту в банку.

8. Фінансовий менеджмент у банку:

а) є однією з підсистем банківського менеджменту;

б) за своїм змістом ширший, ніж банківський менеджмент;

в) став застосовуватися раніше, ніж фінансовий менеджмент на підприємствах;

г) необхідний, бо специфікою діяльності банківської установи є управління грошовими потоками клієнтів.

9. Спрямованість дій керівництва банку на досягнення конкретної мети – це:

а) мета банківського менеджменту;

б) завдання банківського менеджменту;

в) принцип банківського менеджменту;

г) функція банківського менеджменту.

10. Управління рухом грошового продукту, його формуванням і розміщенням відповідно до мети і завдань конкретного банку – це:

а) визначення поняття «банківського менеджменту»;

б) предмет фінансового менеджменту в банку;

в) об'єкт фінансового менеджменту в банку»;

г) визначення поняття «фінансового менеджменту в банку».

11. Мінімізація витрат і забезпечення зростання доходів і прибутку банку – це:

а) головна мета фінансового менеджменту в банку;

б) головне завдання управління рентабельністю банку;

в) один з об'єктів фінансового менеджменту в банку;

г) метод управління фінансовими результатами діяльності банку.

12. До основних напрямків фінансового менеджменту банку не відноситься:

а) управління персоналом банку;

б) управління зобов'язаннями банку;

в) управління власним капіталом банку;

г) управління ліквідністю банку.

13. Керуючою підсистемою фінансового менеджменту банку є:

а) об'єкт фінансового менеджменту;

б) суб'єкт управління;

в) предмет управління;

г) правильна повна відповідь а) + в).

14. Вказати, що первинне мета, задачі, значення чи принципи фінансового менеджменту:

а) мета;

б) значення;

в) принципи

г) задачі.

15. Засіб впливу на об'єкт управління з метою досягнення певних цілей – це визначення:

а) предмету банківського менеджменту;

б) методів управління банківською діяльністю;

в) складової управління банківською діяльністю;

г) задачі фінансового менеджменту в банку.

16. Забезпечення прибуткового розміщення ресурсів банку без шкоди його ліквідності – це:

а) головне завдання управління активами банку;

б). головна мета управління активами банку;

в) головне завдання управління рентабельністю банку;

г) головна мета управління рентабельністю банку.

17. Керованою підсистемою фінансового менеджменту банку є:

а) об'єкт фінансового менеджменту;

б) суб'єкт управління;

в) предмет управління;

г) правильна відповідь а) + в).

18. Фінансовий контроль:

а) один з напрямків фінансово менеджменту в банку;

б) зводиться до перевірки відповідності результатів діяльності банку заданим параметрам;

в) є функцією банківського менеджменту;

г) предмет фінансового менеджменту в банку.

19 Етап управлінської діяльності, пов'язаний із процесом налагодження всієї роботи банку щодо виконання намічених планів і досягнення поставленої мети – це:

а) складова процесу здійснення діяльності банку на ринку;

б) сутнісна характеристика функції організації в фінансовому менеджменті банку;

в) об'єкт фінансового менеджменту в банку;

г) правильної відповіді немає.

20. До функцій фінансового менеджменту в банку не відноситься;

а) фінансовий аналіз;

б) регулювання;

в) фінансовий контроль;

г) децентралізація управління банківською діяльністю.

Тема 2. Стратегічне управління банківською діяльністю

Мета: З'ясувати необхідність і сутність **с**тратегічного управління в банку і засвоїти основи його організації.

2.1. Методичні вказівки щодо вивчення теми

Необхідно знати: сутність, функції та об'єкт стратегічного управління в банку; види стратегій управління банківською діяльністю; методи реалізації стратегій та етапи процесу управління банківською діяльністю; види конкурентних стратегій банку, їх відмінні характеристики, переваги і недоліки.

Необхідно вміти: розкрити сутність стратегії управління банківською діяльністю; розуміти об'єктивну потребу стратегічного управління банківською діяльністю в сучасних умовах; визначати умови застосування банками певної стратегії управління його фінансовою діяльністю; охарактеризувати сутність конкурентних стратегій банку та визначати умови для їх застосування; аргументовано відстоювати власну точку зору з теоретичних проблем фінансового менеджменту в банку.

Глосарій

Місія банку – декларація, що роз'яснює, з якою метою банк існує та чого прагне досягти.

Стратегії управління фінансовою діяльністю банку – стратегія максимізації прибутку і підвищеного ризику; стратегія мінімізації ризиків і стабілізації прибутку.

Стратегічний менеджмент у банку являє собою управлінський процес підтримки відповідності між цілями банку й наявними в нього ресурсами в умовах постійної зміни ринкових умов їх функціонування й правил державного регулювання.

Стратегічна мета діяльності банку – розробка, впровадження і розвиток нових напрямків банківської діяльності й банківських продуктів, які забезпечуватимуть зростання частки завойованого ринку, прибутку банку і, як наслідок, збільшення ринкової вартості банку.

Стратегія банку – це концептуальні основи його діяльності, що визначають пріоритетні цілі, завдання й шляхи їх досягнення, які відрізняють банк від його конкурентів в очах клієнтів і службовців.

Основні положення теми

Стратегічний менеджмент в банку – це управлінський процес підтримки відповідності між цілями банку і наявними у нього ресурсами в умовах постійних змін ринку і правил державного регулювання. **Мета стратегічного банківського менеджменту** – розробка, впровадження та розвиток нових напрямків банківської діяльності та банківських продуктів, які забезпечували б зростання частки завойованого ринку, прибутку банку і як наслідок – збільшення ринкової вартості банку.

Оскільки між прибутковістю і ризиком існує пряма залежність, то ринкова оцінка вартості банку підвищується за двох обставин:

1) підвищення прибутковості при постійному підвищенні рівня ризику;

2) зниження ризику за умови стабілізації прибутку.

Тому **існує дві стратегій управління фінансами банківської діяльності:**

1) стратегія, що спрямована на максимізацію прибутку, не виключаючи при цьому можливість отримання збитків, а тому вона є стратегією підвищеного ризику;

2) стратегія, що має на меті мінімізацію ризиків і стабілізацію прибутку. Це стратегія мінімізації ризику.

У процесі реалізації будь-якої стратегії управління фінансовою діяльністю банку використовується дві групи методів.

Групи методів реалізації стратегій управління фінансовою діяльністю банку:

І група – методи управління структурою балансу;

ІІ група – методи управління, що пов'язані із проведенням забалансових фінансових операцій.

Види стратегії:

1) стратегія лідерства за рахунок економії на витратах;

2) стратегія диференціації, різновидами якої є: горизонтальна і вертикальна диференціація;

3) стратегія спеціалізації (фокусування);

4) стратегія диверсифікації, різновидами якої є: стратегія пов'язаної диверсифікації; стратегія непов'язаної диверсифікації; стратегія реструктуризації.

2.2. Питання для самоперевірки

1. Розкрити сутність та визначити мету стратегії управління банківською діяльністю.

2. Розкрити сутність стратегії мінімізації ризику, пояснити умови, за яких банку доцільно її обирати.

3. Охарактеризувати прийоми реалізації стратегії мінімізації ризику.

3. Розкрити сутність стратегії максимізації прибутку (підвищеного ризику) і охарактеризувати умови для її вибору банком.

4. Визначити сутність і дати економічну оцінку методів управління структурою балансу в процесі реалізації стратегії управління фінансовою діяльністю банку.

5. Що являють собою методи управління фінансовою діяльністю банку, пов'язані з проведенням забалансових фінансових операцій, і які умови потрібні для їх практичного застосування?

6. Які методи реалізації стратегії управління фінансовою діяльністю банків переважають в Україні і чому?

7. Розкрити сутність і охарактеризувати джерела ризику застосування конкурентної стратегії лідерства банку на ринку за рахунок економії на витратах.

8. Розкрити сутність конкурентної стратегії диференціації, охарактеризувати різновидності і можливі ризики, пов'язані з її реалізацією банками.

9. Що являє собою конкурентна стратегія фокусування, і з якими проблемами може стикнутися банк при її реалізації?

10. Розкрити сутність стратегії диверсифікації, охарактеризувати різновиди і можливі ризики, пов'язані з її реалізацією банком.

2.3. Тестові завдання

1. Вказати стратегію управління банківською діяльністю, що спрямована на максимізацію прибутку, не виключаючи при цьому можливість одержання збитків:

а) стратегія максимізації прибутку і підвищеного ризику;

б) стратегія диверсифікованості;

в) стратегія мінімізації ризиків і стабілізації прибутку;

г) стратегія фокусування.

2. Вказати вид стратегії управління фінансовою діяльністю банку, яка передбачає усвідомлене прийняття ризику і реалізується через застосування незбалансованих підходів до управління активами і пасивами банку:

а) стратегія мінімізації ризиків і стабілізація прибутку;

б) стратегія диференціації;

в) стратегія диверсифікації;

г) стратегія максимізації прибутку і підвищеного ризику.

3. Вказати, як називається стратегія управління фінансами банку, основною метою якої є стабілізація фінансових результатів:

а) стратегія фокусування;

б) стратегія мінімізації ризиків і стабілізації прибутку;

в) стратегія диверсифікації;

г) стратегія диференціації.

4. Вказати, якої стратегії управління фінансовою діяльністю слід додержуватися банку за умов, коли рівень його прибутковості задовольняє керівництво й акціонерів банку, а основною метою є стабілізація фінансових результатів:

а) стратегії мінімізації ризиків і стабілізації прибутку;

б) стратегії диференціації;

в) стратегії диверсифікованості;

г) стратегії максимізації прибутку і підвищеного ризику.

5. Вказати, для реалізації яких методів управління фінансовою діяльністю банку необхідна наявність в країні розвинутого ринку похідних фінансових інструментів:

а) методу управління структурою балансу;

б) цінових методів;

в) нецінових методів;

г) методві управління, пов’язаних із проведенням забалансових фінансових операцій.

6. До джерел ризику стратегії лідерства банку на ринку за рахунок економії на витратах не відносяться:

а) поява нових конкурентів, які досягають такого ж результату шляхом імітації;

б) переорієнтація клієнтів цільового сегмента на загальний ринок банківських продуктів і послуг;

в) нездатність відчути необхідність зміни банківських продуктів і послуг через перебільшену увагу до витрат;

г) інфляція витрат, що підриває здатність банку втримувати розриви в цінах.

7. Конкурентна стратегія банку, що передбачає розширення сфери його діяльності за рахунок придбання банків і підприємств, створення ФПГ, альянсів і конгломератів, називається:

а) стратегія фокусування;

б) стратегія диверсифікації;

в) стратегія диференціації;

г) стратегія мінімізації ризиків і стабілізації прибутку.

8. Вкажіть, як називається різновид конкурентної стратегії диверсифікації, що передбачає конструктивні зміни в сфері бізнесу банку:

а) стратегія реструктуризації;

б) повна конкурентна стратегія;

в) горизонтальна конкурентна стратегія;

г) непов'язана конкурентна стратегія.

9. До конкурентних стратегій розвитку банку не відноситься:

а) стратегія диверсифікації;

б) стратегія мінімізації ризику;

в) стратегія фокусування;

г) стратегія диференціації.

10. Процес стратегічного управління діяльністю банку починається з:

а) коригування стратегічного плану;

б) розробки планів дії;

в) діагностики сучасного стану банку (ситуаційного аналізу);

г) визначення завдань стратегічного управління.

11. Вказати вид конкурентної стратегії банків, яка передбачає обслуговування відносно вузького сегмента клієнтів, що характеризується особливими потребами:

а) стратегія фокусування;

б) стратегія диференціації;

в) стратегія диверсифікації;

г) стратегія мінімізації ризиків і стабілізації прибутку.

12. Розробка, впровадження і розвиток нових напрямків банківської діяльності та банківських продуктів, які забезпечували б зростання частки завойованого ринку, прибутку банку і, як наслідок, збільшення ринкової вартості банку – це визначення:

а) механізму управління діяльністю банку;

б) цілі стратегічного управління діяльністю банку;

в) предмета фінансового менеджменту в банку;

г) мети фінансового менеджменту в банку.

13. Назвіть різновиди конкурентної стратегії диверсифікації в управлінні банківською діяльністю:

а) повна і часткова;

б) вертикальна і горизонтальна;

в) поточна і перспективна;

г) продуктова і клієнтська.

14. До методів реалізації стратегій управління фінансовою діяльністю банку не відносяться:

а) методи управління структурою балансу;

б) методи управління, пов'язані з проведенням позабалансових фінансових операцій;

в) методи прийняття банківських ризиків;

г) правильної відповіді немає.

15. Вказати, який вид стратегії банку характеризується пропозицією стандартного продукту за ціною більш вигідною для клієнтів, ніж у банків-конкурентів:

а) стратегія лідерства за рахунок економії на витратах;

б) стратегія диференціації;

в) стратегія фокусування;

г) стратегія диверсифікації.

16. У процесі стратегічного управління банківською діяльністю на етапі зовнішнього ситуаційного аналізу оцінюється:

а) фінансовий стан банку;

б) банківські послуги і продукти;

в) конкурентна позиція банку на ринку;

г) організаційна структура банку.

17. У процесі стратегічного управління банківською діяльністю на етапі внутрішнього ситуаційного аналізу:

а) оцінюється фінансовий стан банку;

б) проводиться сегментація ринку;

в) оцінюється конкурентна позиція банку на ринку;

г) правильної відповіді немає.

18. Наявність слабких технологічних зв'язків між сферами бізнесу, що входять в об'єднання, відповідає:

а) стратегії пов'язаної диверсифікації;

б) стратегії пов'язаної диференціації;

в) стратегії незв'язаної диверсифікації;

б) стратегії незв'язаної диференціації.

19. До характеристик методів стратегічного управління банком, що передбачають проведення забалансових операцій, не відноситься:

а) зручність;

б) гнучкість;

в) можливість швидкого і раціонального проведення реструктуризації позиції банку відповідно до кон'юктури ринку;

г) значні затрати часу і коштів.

20. До різновидів стратегії диверсифікації не відноситься:

а) пов'язана стратегія диверсифікації;

б) незв'язана стратегія диверсифікації;

в) горизонтальна стратегія диверсифікації;

г) реструктуризація.

Тема 3. Органи управління й організаційна структура банку

Мета: засвоїти повноваження вищих органів управління банком та види організаційної структури банку.

3.1. Методичні вказівки щодо вивчення теми

Необхідно знати: вищі органи управління державного і недержавного банку та їх повноваження; сутність, переваги і недоліки централізованого і децентралізованого управління банківською діяльністю; види організаційної побудови і фінансової структури банку; альтернативні структури управління банком, їх сутність, переваги і недоліки.

Необхідно вміти: визначати сферу компетенції вищих керівних і контролюючих органів управління банку; оцінювати переваги і недоліки централізованого і децентралізованого управління банківської діяльності; визначати умови для застосування певної організаційної, фінансової структури та структури управління банку.

Глосарій

Голосуюча акція **–** акція, власнику якої надається право голосу на загальних зборах акціонерів для вирішення питань, передбачених законом та статутом акціонерного товариства.

Контрольний пакет акцій **–** пакет із більше ніж 50 відсотків простих акцій акціонерного товариства.

Повідомлення акціонерам **–** повідомлення, що містить передбачену законом та статутом акціонерного товариства інформацію і направляється адресату в письмовій формі поштою, через депозитарну систему України або вручається акціонеру (його уповноваженим представникам) особисто. Конкретний спосіб подання повідомлення визначається статутом товариства.

Проста більшість голосів **–** більш як 50 % голосів акціонерів, які брали участь у загальних зборах.

Розміщені цінні папери **–** цінні папери акціонерного товариства, відчужені ним на користь інших осіб у порядку, встановленому законодавством.

Статутний капітал **–** капітал товариства, що утворюється з суми номінальної вартості всіх розміщених акцій товариства.

Члени виконавчого органу **–** посадові особи – члени колегіального виконавчого органу. Статус члена виконавчого органу має також особа, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу товариства.

Конфлікт інтересів **–** наявні та потенційні суперечності між особистими інтересами і посадовими чи професійними обов'язками особи, що можуть вплинути на добросовісне виконання нею своїх повноважень, об'єктивність та неупередженість прийняття рішень.

Учасники банку **–** засновники банку, акціонери банку, який є публічним акціонерним товариством, і пайовики кооперативного банку.

Кооперативна організація **–** кооператив або кооперативне об'єднання.

Кооператив **–** юридична особа, утворена фізичними та / або юридичними особами, які добровільно об'єдналися на основі членства для ведення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування.

Субординація **–** система передачі повноважень вищих структур управління нижчим структурам управління.

Координація **–** система розподілу повноважень між інстанціями, тобто відносини по горизонталі.

Центр прибутку (ЦП) **–** структурний підрозділ банку (або сукупність частин підрозділів, або група підрозділів), основними завданнями якого є отримання доходу від третіх осіб або залучення ресурсів.

Центр витрат (ЦВ) – структурний підрозділ банку (або сукупність частин підрозділів, або група підрозділів), які, як правило, забезпечують підтримку, управління і обслуговування функціонування ЦП і безпосередньо не дають дохід.

Департаменталізація – процес розподілу організації на окремі блоки, які можуть називатися відділами, відділеннями або секторами.

Функціональна департаменталізація – це процес поділу на групи видів діяльності та ресурсів всередині банку таким чином, щоб службовці, які виконують однакові чи подібні види діяльності, були об'єднані в один відділ.

Емерджентність – результат виникнення між елементами системи так званих синергетичних зв'язків, які забезпечують збільшення загального ефекту до більших обсягів, ніж сума ефектів окремо взятих незалежних елементів системи.

Синергі́я (від грец. συνεργία – (грец. σύν) разом; (грец. ἔργον) той, що діє, дія) – це сумарний ефект, який полягає у тому, що при взаємодії двох або більше факторів їхня дія суттєво переважає ефект кожного окремого компонента у вигляді простої їхньої суми.

Основні положення теми

Вищими органами управління недержавних акціонерних банків є загальні збори акціонерів банку; правління банку, наглядова рада банку, ***у державному банку*** – наглядова рада банку, правління банку; ***у кооперативному банку*** – загальні збори членів банку.

Компетенції вищих органів управління банку, кількісний та якісний склад їх членів, порядок, умови роботи і прийняття рішень визначаються Законами України «Про банки й банківську діяльність», «Про господарчі товариства», «Про акціонерні товариства», статутом банку тощо. При формуванні організаційної структури банк вирішує питання щодо рівня централізації управління й ступені незалежності своїх структурних підрозділів. Відповідно до цього критерію виокремлюють **централізоване або децентралізоване управління банком,** кожному з яких притаманні свої переваги і недоліки. Організаційна структура банку включає функціональні підрозділи й служби банку, працівники кожного з яких мають певні права й обов'язки.

Основним критерієм організаційної побудови банку є економічний зміст і обсяг операцій, що виконує банк. Для організаційної побудови банку найбільш характерною є департаменталізація. Виокремлюють функціональну та дивізіональну департаменталізацію.

При **функціональній департаменталізації структурні підрозділи банку** створюються за функціональною ознакою, а типовими департаментами є кре-

дитний департамент, департамент цінних паперів, департамент валютних операцій, департамент по роботі з клієнтами тощо.

Функціональна департаменталізація використовується переважно невеликими банками. Для великих банків більше ефективною є **дивізіональна департаменталізація,** відповідно до якої формування структурних підрозділів банку здійснюється по географічних регіонах, видах банківських продуктів або групах клієнтів.

У вітчизняній банківській практиці найпоширенішими видами організаційної структури банку залишаються дивізіонально-регіональні структури, створені за місцем розташування його філій, а останнім часом набула розвитку практика застосування **дивізіональної департаменталізації,** орієнтованої на споживача. Незалежно від виду банку, його масштабів діяльності, спеціалізації й обсягу виконуваних операцій всі банки обов'язково створюють функціональні підрозділи, що виконують базові банківські операції, а також підрозділи, які відповідають за управління ризиками банківської установи. **Фінансові структури банку** базуються на концепції виділення в рамках організаційної структури банку так званих **центрів відповідальності,** які є підрозділами (або групою підрозділів) банку, виділених за ринково-продуктовою або функціональною ознакою. **Фінансова структура банку повинна** бути адекватна його організаційній структурі.

Система управління в банку визначається сформованою субординацією й координацією її інстанцій.

Альтернативними структурами управління банком є: **однолінійна структура управління банком; багатолінійна структура управління банком; лінійно-штабна структури управління банком,** кожна з яких має свої переваги і недоліки.

3.2. Питання для самоперевірки

1. Вищий керівний орган управління недержавними банками, законодавчо-правові засади його повноважень, правочинність роботи й рішень.
2. Вищий керівний орган управління державним банком, кількісний склад і вимоги до його членів, правочинність роботи й рішень.
3. Вищий виконавчий орган управління банку, його завдання і повноваження.
4. Контролюючий орган управління банку, його завдання і компетенції.
5. Сутність, умови застосування і характеристика переваг і недоліків централізованого і децентралізованого управляння діяльністю банку.
6. Визначення і характеристика видів організаційної структури банку.

7. Характеристика організаційних структур банків в Україні в сучасних умовах.

8. Фінансова структура банку та методичні підходи до виділення його бізнес-напрямків.

9. Штабні й лінійні інстанції банку, їх сутність і взаємодія.

10. Сутність і види структур управління банком, умови їх застосування і характеристика переваг і недоліків.

3.3. Тестові завдання

1. Укажіть обов'язкову періодичність скликання загальних зборів учасників недержавного банку, створеного як публічне акціонерне товариство:

а) не частіше ніж 2 рази на рік;

б) не рідше ніж 2 рази на рік;

в) щокварталу;

г) не рідше ніж 1 раз на рік.

2. Структурний підрозділ банку (або сукупність частин підрозділів, або група підрозділів), що, як правило, забезпечують підтримку, управління й обслуговування функціонування центрів прибутку і безпосередньо не приносять банку дохід – це:

а) центр витрат у фінансовій структурі банку;

б) представництво банку;

в) центр фінансової інфраструктури банку;

г) визначення департаменту банку.

3. Вищим виконавчим органом банку є:

а) загальні збори акціонерів;

б) наглядова рада;

в) правління банку;

г) контрольно-ревізійна комісія.

4. При функціональній департаменталізації банку до типових не відноситься департамент:

а) корпоративних клієнтів;

б) кредитний;

в) цінних паперів;

г) роботи із клієнтами.

5. Вказати вищий орган управління недержавного банку, що здійснює контроль за діяльністю його правління:

а) ревізійна комісія;

б) наглядова рада;

в) правління банку;

г) загальні збори акціонерів банку.

6. Органами контролю банку є:

а) ревізійна комісія та внутрішній аудит банку;

б) наглядова рада і ревізійна комісія банку;

в) наглядова рада і внутрішній аудит банку;

г) правління і ревізійна комісія банку.

7. До виключної компетенції загальних зборів акціонерів банку не належить прийняття рішень щодо:

а) визначення основних напрямів діяльності банку;

б) внесення змін та доповнень до статуту банку;

в) затвердження підсумків діяльності банку за квартал;

г) призначення голови ревізійної комісії банку.

8. До структур управління банком не відноситься:

а) однолінійна структура управління;

б) багатолінійна структура управління;

в) бюрократична структура управління;

г) лінійно-штабна структура управління.

9. Основним критерієм організаційної побудови банку є:

а) його організаційно-правова форма;

б) економічний зміст і обсяги виконуваних банком операцій;

в) склад клієнтури банку та обсяги операцій банку;

г) економічний зміст операцій банку та галузева структура його клієнтів.

10. До переваг централізованого управління банком у порівнянні з децентралізованим управлінням не відноситься можливість:

а) максимально зосередитися на стратегічній орієнтації банку;

б) знизити рівень управлінських витрат;

в) більш чітко вираженої субординації;

г) прийняття управлінських рішень тими менеджерами, які краще розуміють ситуацію на місці.

11. Яку кількість голосів має кожен учасник (засновник) банку на загальних зборах його акціонерів:

а) 1 голос;

б) відповідно до кількості голосуючих акцій, якими він володіє безпосередньо і представляє на умовах довіреності з їх власниками;

в) 2 голоси;

г) правильної відповіді немає.

12. Вкажіть, чи розглядаються на загальних зборах акціонерів питання, не передбачені порядком денним:

а) розглядаються;

б) не розглядаються;

в) розглядаються, якщо вони винесені акціонерами для розгляду до початку роботи загальних зборів акціонерів;

г) розглядаються, якщо їх ініціювали акціонери, які в сукупності володіють понад 10 % голосів.

13. Засідання наглядової ради державного банку є правомочним, якщо в його роботі беруть участь:

а) більше 60 % членів наглядової ради;

б) більше 50 % членів наглядової ради

в) не менше 10 членів наглядової ради;

г) усі члени наглядової ради.

14. Створення наглядової ради є обов'язковим для недержавного банку:

а) не залежно від кількості акціонерів банку;

б) 50 і більше акціонерів банку;

в) 10 і більше акціонерів банку;

г) 30 і більше акціонерів банку.

15. Доповнення до порядку денного загальних зборів акціонерів банку можуть бути внесені:

а) не пізніше 30 днів до початку роботи загальних зборів акціонерів банку;

б) не пізніше, ніж за 20 днів до початку роботи загальних зборів акціонерів банку;

в) не пізніш 25 днів до початку роботи загальних зборів акціонерів банку;

г) не пізніш 45 днів до початку роботи загальних зборів акціонерів банку.

16. Вкажіть, ким і в якому кількісному складі призначаються члени наглядової ради державного банку:

а) по 7 осіб – Президентом і Верховною Радою України;

б) по 7 осіб – Президентом, Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України;

в) по 5 осіб – Президентом і Кабінетом України;

г) по 5 осіб – Президентом, Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України.

17. Внесення доповнень щодо порядку денного мають право вимагати акціонери, які володіють у сукупності:

а) більше 5 % голосуючих акцій;

б) 10 % голосуючих акцій;

в) більше 10 % голосуючих акцій;

г) 5 % голосуючих акцій і більше.

18. Вкажіть мінімальну кількість голосів для прийняття рішення загальними зборами акціонерів з питання внесення зміни до статуту банку:

а) більше 50 % голосів присутніх на зборах;

б) більше 60 % голосів присутніх на зборах;

в) 3/4 голосів акціонерів, що володіють простими акціями і / або представляють прості акції їх власників, і присутні на зборах;

г) простою більшістю голосів акціонерів банку.

19. Розрізняють 2 методичні підходи до виділення бізнес-напрямків у банку:

а) адміністративні та економічні;

б) продуктово-орієнтований і клієнто-орієнтований;

в) функціональний та галузевий;

г) клієнто-орієнтований і функціонально-орієнтований.

20. При якій структурі управління банком не враховується спеціалізація управлінської праці?

а) багатолінійній;

б) лінійно-штабній;

в) однолінійній;

г) правильної відповіді немає.

21. Вказати, для яких банків більш ефективною організаційною структурою вважається функціональна департаменталізація:

а) великих банків;

б) спеціалізованих банків;

в) універсальних банків;

г) малих банків.

22. При якому рівні централізації управління існує висока ймовірність появи нездорової внутрішньої конкуренції в банку:

а) централізованому управлінні;

б) централізованому управлінні;

в) при децентралізованому і децентралізованому;

г) правильної відповіді немає.

23. При яких структурах управління використовуються переваги спеціалізації управлінської праці?

а) тільки при однолінійній;

б) тільки при багатолінійній;

в) як при однолінійній, так і лінійно-штабній;

г) багатолінійній і лінійно-штабній.

24. Вказати неправильну характеристику лінійних інстанцій банку:

а) співробітники лінійних інстанцій приймають грошові вклади;

б) до компетенції співробітників лінійних інстанцій банку входить покупка цінних паперів;

в) співробітники лінійних інстанцій безпосередньо зайняті виконанням операційної роботи;

г) лінійні підрозділи банку допомагають штабним інстанціям підвищувати ефективність діяльності.

25. Структурний підрозділ банку, на який покладено залучення грошових коштів у вклади, відноситься:

а) до центру прибутку;

б) до центру витрат;

в) до центру інфраструктури;

г) правильної відповіді немає.

26. Витрати загальнобанківських підрозділів, які не можуть бути прямо віднесені на той чи інший бізнес-напрям:

а) включаються до витрат центру прибутку;

б) включаються до витрат центру витрат;

в) включаються до витрат центру інфраструктури;

г) не враховуються при визначенні вартості банківського продукту.

27. До центрів фінансової відповідальності банку не належить:

а) відділ кредитування малого бізнесу;

б) відділ вкладних операцій;

в) центри інвестування;

г) підрозділи, які обслуговують бізнес-напрямки банку.

28. До центру витрат банку відноситься:

а) відділ кредитування малого бізнесу;

б) відділ вкладних операцій;

в) центри інвестування;

г) юридичний відділ.

29. До центру витрат банку не відноситься:

а) підрозділ, відповідальний за автоматизацію і банківські технології;

б) юридичний відділ;

в) підрозділ вкладних операцій;

г) маркетинговий відділ.

30. Операційний відділ банку відноситься до:

а) до центру прибутку;

б) до центру інфраструктури;

в) до центру витрат;

г) правильної відповіді немає.

31. До штабних відділів банку не відноситься:

а) управління (відділ) аналізу і планування;

б) управління (відділ) маркетингу;

в) відділ цінних паперів;

г) служба безпеки.

32. Управління (відділ) автоматизації банку відноситься:

а) до штабної інстанції;

б) до лінійної інстанції;

в) до лінійно-штабної інстанції;

г) правильної відповіді немає.

33. Управління (відділ) маркетингу банку відноситься:

а) до штабної інстанції;

б) до лінійної інстанції;

в) до лінійно-штабної інстанції;

г) правильної відповіді немає.

34. Підрозділ банку, який здійснює міжнародні розрахунки, відноситься:

а) до центру прибутку;

б) до центру інфрастуктури;

в) до центру витрат;

г) правильної відповіді немає.

35. Операційно-касове управління банку відноситься:

а) до центру інфраструктури;

б) до центру прибутку;

в) до центру витрат;

г) правильної відповіді немає.

36. Субординація не впливає на:

а) швидкість руху інформації по інстанціях в банку;

б) швидкість реалізації прийнятих рішень;

в) можливість виникнення внутрішнього конфлікту в банку;

г) час, протягом якого рішення дійде до кінцевого виконавця.

37. Координація впливає на:

а) швидкість руху інформації по інстанціях в банку;

б) швидкість реалізації прийнятих рішень;

в) можливість виникнення внутрішнього конфлікту в банку;

г) час, протягом якого рішення дійде до кінцевого виконавця.

38. До основних переваг функціональної департаменталізації не відноситься:

а) стимуляція становлення службовців як фахівців у своїй справі;

б) спрощення спостереження і координації;

в) виключається можливість виникнення конфліктів між вузькими фахівцями різних функціональних відділів банку;

г) відповіді а) + в).

39. Стандартизація діяльності банку, яка поширюється на роботу всіх відділень, операційних і функціональних підрозділів, а також їх взаємодію – це:

а) задача централізації в управління банківською діяльністю;

б) принцип управління банківською діяльністю;

в) функція управління банківською діяльністю;

г) визначення поняття централізації управління банківською діяльністю.

40. До переваг децентралізованого управління банком не належить:

а) полегшення процесу прийняття рішень;

б) емерджентність;

в) можливість банку більш швидко адаптуватися до нових умов;

г) можливість повніше розкривати потенційні можливості співробітників на нижніх рівнях управління.

3.4. Практичні завдання

Ситуативне завдання 1. На власній веб-сторінці в Інтернеті Банк «А» розмістив 10.02 (понеділок) поточного року повідомлення про проведення 03.04 поточного року загальних зборів його акціонерів. 25.02 поточного року акціонер банку, що володіє 1 000 простими акціями, вніс доповнення до порядку денного загальних зборів акціонерів банку, яке було відхилене наглядовою радою.

Для участі в загальних зборах зареєструвалися акціонери, що володіють 28 тис. простих акцій.

Статутний фонд банку в сумі 35 млн грн поділений на 35 000 акцій, з яких привілейовані акції – 10 % загальної суми емісії акцій банку, що повністю розміщена і сплачена.

На основі наведених даних прийняти й обґрунтувати рішення:

1) про своєчасність розміщення повідомлення щодо проведення загальних зборів акціонерів банку;

2) про своєчасність внесення доповнень до порядку денного загальних зборів акціонерів банку;

3) про правочинність відхилення наглядовою радою доповнення до порядку денного загальних зборів;

4) про правочинність роботи загальних зборів акціонерів банку;

5) про необхідність прийняття наглядовою радою банку рішення щодо можливості включення доповнень, що надійшло від цих акціонерів, до порядку денного.

Ситуативне завдання 2. 29.03 поточного року (четвер) на власній вебсторінці в Інтернет Банк «У» розмістив повідомлення про проведення 17.04 поточного року загальних зборів акціонерів, які повинні відбутися 25.05 цього року від трьох акціонерів, які володіють 2 %, 7 % і 5 % загальної кількості простих акцій, надійшла пропозиція доповнити порядок денний питанням «Про роботу ревізійної комісії банку». На збори з'явилися акціонери, що володіють 65 % простих акцій банку.

На основі наведених даних прийняти рішення:

1) про своєчасність розміщення інформації щодо проведення загальних зборів акціонерів банку;

2) про правочинність роботи загальних зборів акціонерів банку;

3) про можливість відхилення пропозиції щодо доповнення порядку денного загальних зборів акціонерів;

4) про необхідність прийняття наглядовою радою рішення про можливість включення доповнення до порядку денного, що надійшло від указаних акціонерів.

Ситуативне завдання 3. 15.02 (вівторок) поточного року на власній вебсторінці в Інтернеті Банк «Х» розмістив повідомлення про проведення 17.03 поточного року загальних зборів акціонерів. 25.02 від 2-х акціонерів, що володіють 2 % і 2,5 % загальної кількості простих акцій, надійшла пропозиція доповнити порядок денний питанням «Про роботу ревізійної комісії банку». Для участі в роботі загальних зборів зареєструвалися акціонери, що володіють 60 % простих акцій банку. Рік не високосний.

На основі наведених даних прийняти рішення:

1) про своєчасність розміщення інформації про проведення загальних зборів акціонерів банку;

2) про правочинність роботи загальних зборів акціонерів банку;

3) про можливість вказаного доповнення порядку денного загальних зборів акціонерів банку;

4) про необхідність прийняття наглядовою радою рішення про можливість включення до порядку денного загальних зборів акціонерів банку вказаного доповнення.

Ситуативне завдання 4. 15 березня 2017 року було проведено загальні збори акціонерів банку «Х» з порядком денним:

1. Затвердження результатів фінансово-господарської діяльності банку в 2016 р.

2. Про розподіл прибутку банку за підсумками роботи в 2016 р.

3. Про додатковий випуск акцій банку.

На 01.01.2017 р. власний капітал банку склав 220 млн грн, повністю сплачений статутний капітал – 150 млн грн. Частка привілейованих акцій у загальній сумі розміщених і сплачених акцій банку – 15 %. Вартість однієї акції 1 000 грн. У роботі загальних зборів прийняли участь акціонери, які у сукупності представляють 76 500 голосуючих акцій.

Результати голосування подано в таблиці:

Питання порядку денного	**Результати голосування акціонерів, присутніх на загальних зборах**		
	«за»	**«проти»**	**«утрималися»**
1. Затвердження результатів господарсько-фінансової діяльності банку в 2016 р.	44 261	30 647	усі інші присутні на зборах акціонери
2. Про розподіл прибутку банку за підсумками роботи в 2016 р.	59 538	8 451	усі інші присутні на зборах акціонери
3. Про додатковий випуск акцій банку на суму 12 млн грн	38 089	6 596	усі інші присутні на зборах акціонери

Прийняти обґрунтоване рішення щодо:

1) прийнятності такого порядку денного з урахуванням дати проведення загальних зборів акціонерів;

2) правочинності проведення загальних зборів акціонерів цього банку;

3) можливост затвердження результатів голосування з кожного питання порядку денного загальних зборів акціонерів банку.

Ситуативне завдання 5. 15 березня поточного року проведені загальні збори акціонерів банку «Х». 19 червня поточного року від 5 акціонерів, які володіють 1 %, 2,5 %, 2,0 % 3,2 % і 4,1 % простих акцій, надійшла вимога про скликання позачергових загальних зборів акціонерів банку.

За наведеними даними:

1) прийняти обґрунтоване рішення щодо можливості скликання позачергових зборів акціонерів цього банку;

2) вказати:

а) хто ухвалює рішення щодо можливості скликання позачергових зборів акціонерів цього банку;

б) кінцеву дату прийняття рішення про проведення позачергових зборів акціонерів банку;

в) кінцеву дату проведення позачергових зборів, якщо відповідне рішення буде прийняте.

Тема 4. Система планування банківської діяльності

Мета: засвоїти основи і набути навичок планування банківської діяльності.

4.1. Методичні вказівки щодо вивчення теми

Необхідно знати: сутність, види, етапи та організацію планування діяльності банку; характеристику виробничого, маркетингового бізнес-плану та фінансового плану.

Необхідно вміти: обґрунтовувати необхідність планування банківської діяльності; визначати види планування банківської діяльності залежно від мети, рівня розробки і тривалості; здійснювати планування діяльності банку і визначати зміст плану в залежності від його виду.

Глосарій

Бюджетування в банку – це процес планування майбутніх доходів і витрат банку в цілому і його структурних підрозділів та оформлення його результатів у вигляді системи бюджетів.

Волатильність (volatility) – ступінь мінливості значення індикатора, змінної, параметра в часі. Іноді волатильність називають «розкидом» цін, курсів та інших кількісних показників.

Фінансове планування – це планування процесів формування, розподілу, перерозподіли й використання фінансових ресурсів.

SPACE (Strategic Position and Action Evaluation – оцінка стратегічного положення та дій) – це комплексний метод аналізу позицій на ринку і вибору оптимального варіанту стратегії розвитку банку.

SWOT-аналіз – це аналіз сильних і слабких сторін банку.

Основні положення теми

Складовою фінансового менеджменту банку є планування його діяльності. **Під плануванням діяльності банку** слід розуміти формулювання (уточнення, перегляд) політики банку на майбутній період розвитку і визначення системи практичних заходів, необхідних для їх реалізації, в формі складання узагальнюючого концептуального документа (документів), що трактує діяльність банку за її окремим спрямуванням.

Завданнями планування банківської діяльності є:

– визначення перспективи та майбутнього профілю банку;

– визначення клієнтських груп, які банк має намір обслуговувати в найближчий час та у майбутньому;

– визначення обсягів матеріальних, фінансових та трудових ресурсів, необхідних для досягнення цілей діяльності банку на ринку;

– розробка асортиментного ряду банківських продуктів і послуг та технологій, завдяки впровадженню яких банк може отримати бажані результати;

– планування доходів, витрат та фінансових результатів діяльності банку на ринку на період, що планується.

Планування банківської діяльності класифікується на види:

1) залежно від мети й рівня розробки плану: стратегічне; тактичне; оперативне;

2) залежно від тривалості періоду планування: довгострокове; середньострокове і короткострокове;

3) залежно від рівня планування банківської діяльності: планування на рівні банку в цілому; на рівні структурних підрозділів банку; на функціонально-операційному рівні.

Результатом фінансового планування є:

1) фінансова модель і план банківських операцій;

2) бюджет банку і бюджети його структурних підрозділів;

3) розрахунок прогнозованих показників.

Бізнес-план банку – це документ, що відображає основні види діяльності банку. Він **повинен включати:** маркетинговий план; виробничий план; організаційний план. Відповідно до маркетингового плану в банку повинен вестися облік руху рахунків клієнтів, для чого розраховуються:

1. Показник плинності клієнтів (ПТК):

$$ПТК = \frac{\overline{КЗР}}{\overline{КР}} \times 100\%, \quad (4.1)$$

де КЗР – середня кількість закритих рахунків клієнтів за певний період;

КР – середня кількість рахунків юридичних і фізичних осіб за той же період.

Величина КЗР розраховується як середньо арифметична, а КР – як середньо хронологічна.

2. Показник залучення клієнтів:

$$ПК = \frac{\overline{КОР}}{\overline{КР}} \times 100\%, \quad (4.2)$$

де КОР – середня кількість відкритих рахунків юридичних і фізичних осіб за певний період.

КОР розраховується як середньо арифметична.

3. Показник закріплення клієнтів:

$$ПЗК = \left(1 - \frac{\overline{KOP}}{\overline{KP}}\right) \times 100\% . \quad (4.3)$$

4. Показник сталості клієнтів:

$$ППК=100 – ПТК. \quad (4.4)$$

Виробничо-фінансовий план банку включає: ресурсний план; кредитний план; план доходів і витрат банку за операціями; план фінансових результатів діяльності банку.

4.2. Питання для самоперевірки

1. Чим обумовлена необхідність планування діяльності банків?
2. Які особливості планування діяльності банків в Україні і чим вони обумовлені?
3. Які передумови необхідні для досягнення мети і виконання завдань планування банківської діяльності і чи є вони в Україні наразі?
4. Назвіть види планування діяльності банку за різними класифікаційними ознаками.
5. Охарактеризуйте стратегічне планування банківської діяльності.
6. У чому відмінності стратегічного планування і довгострокового планування?
7. Що являє собою короткострокове планування банківської діяльності і чим воно відрізняється від її тактичного планування?
8. Що таке SWOP аналіз і яке місце він посідає у плануванні діяльності банку?
9. Охарактеризуйте фінансове планування в банку.
10. Дайте визначення бізнес-плану і охарактеризуйте його економічне призначення.

4.3. Тестові завдання

1. Вказати фактор, який спонукає банки планувати свою діяльність:

а) високий рівень інфляції;

б) відсутність стратегічних планів соціально-економічного розвитку країни;

в) загострення конкуренції в банківській сфері;

г) нестабільність законодавчо-нормативної бази регулювання банківської діяльності.

2. Нестабільність економічної ситуації в країні в найбільшій мірі впливає на:

а) стратегічне й довгострокове планування;

б) тільки на стратегічне планування;

в) тільки на довгострокове планування;

г) стратегічне й тактичне планування.

3. Залежно від мети й рівня розробленості плану виокремлюють:

а) стратегічне, довгострокове й тактичне планування банківської діяльності;

б) стратегічне, тактичне й оперативне планування банківської діяльності;

в) довгострокове, короткострокове й оперативне планування банківської діяльності;

г) стратегічне, тактичне й середньострокове планування банківської діяльності.

4. Принцип планування «зверху донизу» обов'язково враховують у процесі розробки:

а) оперативного плану діяльності банку;

б) тактичного плану діяльності банку;

в) стратегічного плану діяльності банку;

г) правильної відповіді немає.

5. Способи досягнення цілей і рішення конкретних завдань у кожній функціональній сфері банківської діяльності формулюються у:

а) стратегічному плані;

б) оперативному плані;

в) тактичному плані;

г) індивідуальному плані працівника банку.

6. На вирішення конкретних питань діяльності банку в короткостроковому періоді орієнтоване:

а) тактичне планування;

б) оперативне планування;

в) стратегічне планування;

г) правильної відповіді немає.

7. До характеристики бізнес-плану банку не відноситься наступне ствердження:

а) складовою частиною бізнес-плану банку є маркетинговий план;

б) бізнес-план банку носить директивний характер;

в) бізнес-план банку носить індикативний характер;

г) складовою частиною бізнес-плану є фінансовий план.

8. Аналіз сильних і слабких сторін банку, його можливостей і погроз – це визначення:

а) спейс-аналізу;

б) свот-аналізу;

в) системного аналізу;

г) пест-аналізу.

9. При розробці нового напрямку діяльності або створення нового структурного підрозділу банку розробляється:

а) стратегічний план;

б) оперативний план;

в) середньостроковий план;

г) бізнес-план.

10. Фінансове планування в банку може здійснюватися:

а) «зверху донизу» і «знизу вгору»;

б) тільки «зверху донизу»;

в) тільки «знизу вгору»;

г) переважно «зверху донизу».

11. У зарубіжній практиці «бюджетування» в банках:

а) замінено фінансовим плануванням;

б) трактується як синонім терміна «оперативне фінансове планування»;

в) відсутнє;

г) трактується як синонім терміна «фінансове планування».

12. Результатом фінансового планування в банку не є:

а) фінансова модель і план банківських операцій;

б) бюджет банку і бюджети його структурних підрозділів;

в) бізнес-план;

г) розрахунок прогнозних показників.

13. Процес планування майбутніх доходів і витрат банку в цілому та його структурних підрозділах – це визначення поняття:

а) фінансового планування;

б) фінансової моделі банку;

в) бюджетування;

г) балансу доходів і витрат банку.

14. План банківських операцій не включає:

а) поділ активних та пасивних операцій за видами;

б) поділ маржі за видами активно-пасивних операцій;

в) прибутковість окремих видів комісійно-посередницьких операцій;

г) рух капіталу банку.

15. Результатом фінансового планування в банку не є:

а) стратегічне визначення місії банку;

б) фінансова модель та план Банківських операцій;

в) бюджет банку та бюджети його структурних підрозділів;

г) розрахунок прогнозних показників.

16. На відміну від стратегічного плану в довгострокову плані банку:

а) не фіксуються цільові значення конкретних показників діяльності банку;

б) фіксуються цільові значення конкретних показників діяльності банку;

в) не враховується рух капіталу банку;

г) враховуються рух капіталу банку.

17. Важливою рисою стратегічного аналізу в банку є:

а) орієнтація на перспективу;

б) виявлення слабких і сильних сторін його діяльності;

в) виявлення можливостей і загрози в його діяльності;

г) правильної відповіді немає.

18. План руху капіталу банку передбачає:

а) збільшення його акціонерного капіталу;

б) формування і витрачання фондів з урахуванням даних бюджету банку;

в) зменшення його акціонерного капіталу;

г) усі відповіді правильні.

19. Фінансова модель банку не включає:

а) бізнес-план;

б) баланс ресурсів і вкладень банку з розбивкою на види;

в) маржу по активно-пасивних операціях;

г) план руху капіталу.

20. У розділі «Планові доходи і витрати за операціями банку» не плануються доходи і витрати банку за операціями:

а) з цінними паперами;

б) від розрахунково-касової діяльності;

в) неторгового характеру;

г) пов'язаними зі здійсненням страхової діяльності банку.

4.4. Практичні завдання

Задача: Розрахувати значення показників, що характеризують:

1) плинність клієнтів банку,

2) закріплення клієнтів;

3) залучення клієнтів;

4) сталість клієнтів.

Вихідні дані:

Протягом року кількість закритих рахунків і відкритих рахунків склала відповідно: січень – 2 і 7; лютий – 15 і 22; березень – 6 і 5; квітень –21 і 15; травень – 4 і 9; червень – 0 і 12; липень – 17 і 19; серпень – 18 і 12; вересень – 3 і 0; жовтень – 13 і 22; листопад 12 і 17; грудень – 10 і 16. Кількість рахунків підприємств на 01.01. аналізованого року становила – 1044.

Тема 5. Управління власним капіталом банку

Мета: засвоїти методологічні і методичні основи управління власним капіталом банку.

5.1. Методичні вказівки щодо вивчення теми

***Необхідно знати*:** методологічні і методичні засади управління власним капіталом банку і показники, що характеризують його ефективність.

Необхідно вміти: обчислювати розмір власного капіталу банку і оцінювати його достатність для банку; обирати джерела нарощування власного капіталу банку і давати оцінку ефективності управління власним капіталом банку.

Глосарій

Капітал банку – власні кошти, залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань.

Капітал приписний – сума грошових коштів у вільно конвертованій валюті, надана іноземним банком філії для її акредитації.

Капітал статутний – сплачена грошовими внесками учасників банку вартість акцій, паїв банку в розмірі, визначеному статутом.

Капітал регулятивний – сукупність основного та додаткового капіталів, складові яких визначаються цим Законом та нормативно-правовими актами Національного банку України.

Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу банку – співвідношення між розміром регулятивного капіталу і сумою активів та позабалансових зобов'язань, зважених на відповідні коефіцієнти кредитного ризику, та сумою вимог для покриття інших ризиків банку.

Розкриті резерви банку – резерви і фонди, створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку та оприлюднені у фінансовій звітності банку.

Субординований борг – це звичайні незабезпечені банком боргові капітальні інструменти (складові елементи капіталу), які відповідно до договору не

можуть бути взяті з банку раніше п'яти років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів.

Основні положення теми

Як і будь-яка інша підприємницька комерційна структура банк має свій власний капітал. Проте **власний капітал банку має ряд особливостей,** у тому числі:

1) його частка в ресурсах банку значно менше, ніж у підприємств промисловості та інших галузей економіки;

2) власний капітал не становить основу оперативної роботи банку на ринку.

Власний капітал банку виконує захисну, регулюючу і оперативну функції.

Обчислення власного капіталу банку може здійснюватися:

а) балансовим методом:

$$\mathbf{ВК = Ас - Sc,} \quad (5.1)$$

де Ас – сукупні активи банку;

Sc – сукупні зобов'язання банку;

б) ринковим методом:

$$\mathbf{ВК = Ка \times Ga + R + Pn,} \quad (5.2)$$

де Ка – ринкова вартість акцій банку;

Ga – кількість акцій банку;

R – резервні фонди банку;

Pn – нерозподілений прибуток банку;

в) методом бухгалтерських процедур, який заснований на обчисленні величини власного капіталу банку за методикою, розробленою центральним банком (в Україні – НБУ).

Управління власним капіталом банку – це прогнозування його величини з урахуванням зростання балансових і забалансових зобов'язань, величини ризиків, прийнятих банком, дотримання встановлених нормативними актами пропорцій між різними елементами капіталу, з метою досягнення встановлених банком параметрів.

Об'єктами управління власним капіталом банку є:

1) достатність власного капіталу банку;

2) визначення прийнятних джерел його формування.

Оцінка достатності капіталу банку може здійснюватися різними методами:

1) нормативним методом;

2) на основі сигналів, що надходять з ринку;

3) методом експертних оцінок;

4) коефіцієнтним методом;

5) методом левериджу.

При недостатності капіталу банк може:

1) змінити структуру своїх активів, для чого повинен зменшити частку ризикових активів або збільшить частку неризикових і мало ризикових активів;

2) наростити власний капітал за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел.

До внутрішніх джерел забезпечення достатності власного капіталу банку належать: нерозподілений прибуток; переоцінка вартості основних фондів банку; зростання розмірів розкритих резервів банку за рахунок підвищення якості його активів.

До зовнішніх джерел забезпечення достатності власного капіталу банку належать: додатковий випуск акцій (додаткові пайові внески учасників кооперативного банку; субординований борг банку (його сума, що включається до власного капіталу банку, не може перевищувати 50 % основного капіталу банку зі щорічним зменшення на 20 %); бонусна емісія; емісійний дохід банку; кошти держави.

Вибір певного джерела нарощування власного капталу має здійснюватися:

а) на основі економічної оцінки їх переваг і недоліків;

б) доступності для банку.

Вирішальним фактором, що впливає на управлінське рішення банку про прийнятну частку утриманого прибутку (спрямовується на збільшення розмірів власного капіталу) і частки дивідендів, є зростання активів. Банк не може допустити надмірного зниження відношення величини власного капіталу до суми активів, тому необхідно розрахувати, як швидко повинен зростати прибуток банку, щоб забезпечити незмінним відношення власного капіталу до активів банку, якщо банк продовжує платити дивіденди акціонерам за постійною ставкою. У цьому випадку в якості інструменту управління власним капіталом використовується коефіцієнт внутрішнього зростання, що показує здатність банку самостійно нарощувати власний капітал.

Коефіцієнт внутрішнього росту (Кк) банку розраховується за формулою:

$$\textbf{Кк = ПНК × Кнак.} \tag{5.3}$$

де Кк – коефіцієнт внутрішнього росту;

$$Кк = \frac{А1 - А0}{А0}; \tag{5.4}$$

ПНК – прибуток на капітал.

Розраховується за формулою:

$$ПНК = \frac{чистий\ прибуток (ЧП)}{власний\ капітал (ВК)}. \quad (5.5)$$

Кнак. – коефіцієнт накопичення. Розраховується за формулою:

$$Кнак. = \frac{нерозподілений\ прибуток (Пн.)}{чистий\ прибуток (ЧП)} \quad (5.6)$$

Звідси:

$$ПНК = \frac{Кк.}{Кнак}; \quad (5.7)$$

$$Кнак. = \frac{Кк}{ПНК}. \quad (5.8)$$

Оцінка ефективності управління власним капіталом банку здійснюється: на основі:

а) аналізу структури його власного капіталу;

б) на основі розрахунку наступних показників і коефіцієнтів:

1. Прибутковості (рентабельності) власного капіталу банку (ROE), розраховується за формулою:

$$ROE = ЧП / ВК, \quad (5.9)$$

де ВК – середня вартість власного капіталу за відповідний період;

ЧП – чистий прибуток банку. розраховується за формулою:

ЧП = загальна сума прибутку × (1 – ставка оподаткування): 100.

2. Мультиплікатор капіталу (МК) розраховується за формулою:

$$МК = А / ВК, \quad (5.10)$$

де А – середні залишки активів банку.

Чим вищим є значення МК, тим більша частка зобов'язань банку в загальній сумі його ресурсів, тим вищий ризик банку.

Між прибутком і ризиком банку існує і зворотна залежність, яка математично записується так:

$$ROE = ROA \times МК = \frac{ЧП}{А} \times \frac{А}{ВК}, \quad (5.11)$$

де ROA – рентабельність активів банку.

3. Мультиплікативний ефект капіталу (МЕК) полягає в залученні й ефективному використанні платних грошових ресурсів.

Розраховується за формулою:

$$МЕК = (ЕР – ВС) \times МК, \quad (5.12)$$

де ЕР – економічна рентабельність;

МК – мультиплікатор капіталу;

ВС – середня ставка відсотка за залученими платними ресурсами банку.

Розраховуються за формулою:

$$ВС = Вв : ПР \times 100\ \%, \quad (5.13)$$

де Вв – відсоткові витрати банку;

ПР – середні залишки платних залучених ресурсів.

4. Економічна рентабельність банку(ЕР) розраховується за формулою:

$$ЕР = (\frac{П + ПВ}{А}) \times 100\%, \quad (5.14)$$

де П – прибуток банку;

ПВ – операційні витрати по залученню коштів для формування ресурсів банку.

5. Показник доданої вартості (ДВ), що створює власний капітал банку в результаті використання його можливості до акумулюванню додаткових коштів. Розраховується за формулою:

$$ДВ = (ПНК – ВС) \times СК, \quad (5.15)$$

де ПНК – прибуток на капіталу.

5.2. Питання для самоперевірки

1. Дати визначення поняття власного капіталу і обґрунтувати необхідність управління власним капіталом банку.

2. Охарактеризувати методи обчислення власного капіталу банку і пояснити їх переваги і недоліки.

3. Назвати об’єкти управління власним капіталом банку.

4. Охарактеризувати методи управління власним капіталом банку і умови для їх застосування.

5. Охарактеризувати причини нарощування власного капіталу банку. Навести приклади відповідних ситуацій в Україні в останні роки.

6. Назвати джерела і критерії вибору банком джерел нарощування власного капіталу.

7. Чи ідентичними є методи забезпечення достатності капталу банку та нарощування його розмірів?

8. Охарактеризувати нерозподілений прибуток як важливе джерело нарощування власного капіталу банку.

9. Охарактеризувати додаткову емісію акцій банку як зовнішнє джерело нарощування його власного капіталу.

10. Що таке субординований борг і яким вимогам він повинен відповідати для використання в якості зовнішнього джерела нарощування власного капіталу банку?

5.3. Тестові завдання

1. Якщо основний капітал банку становить 320 млн грн, то банк може залучити кошти на умовах субординованого боргу на суму:

а) не більше 320 млн грн;

б) не менше 320 млн грн;

в) не більше 160 млн грн;

б) не менше 160 млн грн.

2. Власний капітал банку не виконує:

а) захисну функцію;

б) контрольну функцію;

в) оперативну функцію;

г) регулюючу функцію.

3. З 11 липня 2018 року мінімальний розмір регулятивного капталу банку повинен становити:

а) 500 млн грн;

б) 120 млн євро;

в) 300 млн грн.;

г) 300 млн євро.

4. Величина власного капіталу банку, що відображає його вартість у конкретному ринковому середовищі, обчислюється:

а) коефіцієнтним методом;

б) балансовим методом;

в) методом бухгалтерських процедур;

г) ринковим методом.

5. Нарощування розмірів власного капіталу банку може бути досягнуте за рахунок:

а) зміни структури активів банку;

б) розміщення банком на умовах субординованих облігацій банку власної емісії;

в) продажу частини активів;

г) зменшення ринкової вартості акцій банку.

6. До зовнішніх джерел нарощування власного капіталу банку не відноситься:

а) субординований борг банку;

б) розміщення нового випуску акцій банку;

в) нерозподілений прибуток банку минулих років;

г) бонусна емісія.

7. Якщо на ринку розміщено і повністю оплачено 10 000 акції банку по 1 200 грн, а їх номінальна вартість 1 000 грн, то власний капітал банку:

а) збільшиться на 12 000 000 грн;

б) збільшиться на 10 000 000 грн;

в) збільшиться на 2 000 000 грн;

г) не зміниться.

8. Якщо статутний капітал банку становить 250 млн грн, то мінімальний розмір резервного фонду, створеного за рахунок його нерозподіленого прибутку:

а) становить 250 млн грн;

б) встановлюється у розмірі, визначеному статутом банку, але не менше 37,5 млн грн;

в) встановлюється у розмірі, визначеному статутом банку, але не менше 62,5 млн грн;

г) 125 млн грн.

9. Якщо основний капітал банку становить 300 млн грн, то його додатковий капітал може бути:

а) не більше 150 млн грн;

б) не більше 300 млн грн;

в) не менше 750 млн грн;

г) не менше 210,5 млн грн.

10. Якщо темпи росту зобов'язань банку перевищують темпи росту його власного капіталу, то значення показника мультиплікатора капіталу:

а) і ризик банку підвищиться;

б) знизиться, а ризик банку підвищиться;

в) і ризик банку знизяться;

г) підвищиться, а ризик банку знизиться.

11. У балансі банку субординований борг відображається:

а) у пасиві, у складі власного капіталу банку, а в амортизованій частині – у складі зобов'язань банку;

б) в активі, у складі кредитного портфеля банку;

в) у пасиві, у складі зобов'язань банку;

г) у пасиві, у складі власного капіталу банку.

12. Якщо ринкова вартість акцій банку зростає:

а) ринкова вартість власного капіталу банку збільшується;

б) статутний капітал банку, відображений в балансі, збільшується;

в) ринкова вартість власного капіталу банку зменшується;

г) ринкова вартість власного капіталу банку не зміниться.

13. Відношення середньої суми активів до власного капіталу банку – це показник:

а) рентабельності капіталу банку;

б) мультиплікативного ефекту капіталу банку;

в) мультиплікатора капіталу;

г) економічної рентабельності банку.

14. У банківській практиці нарощування капіталу здійснюється:

а) адміністративними й індикативними методами;

б) прямими й опосередкованими методами;

в) ціновими і неціновими методами;

г) за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел.

15. Головним завданням управління власним капіталом банку є:

а) забезпечення його достатності;

б) підвищення рівня його прибутковості;

в) раціональне співвідношення власних і позикових коштів банку;

г) здешевлення вартості ресурсної бази банку.

16. Співвідношення активів банку і його власного капіталу характеризує:

а) ефективність управління залученими ресурсами банку;

б) ефективність менеджменту банку;

в) мультиплікатор капіталу банку;

г) ефективність управління фінансовими результатами діяльності банку.

17. Указати, чи можлива ситуація, коли розмір статутного фонду банку перевищує його власний капітал:

а) така ситуація взагалі виключається;

б) така ситуація може мати місце в тому випадку, коли величина негативного фінансового результату банку досягає значних розмірів;

в) така ситуація має місце завжди в тому випадку, коли банк має збиткові результати діяльності;

г) така ситуація має місце, коли банк не має прибутку, але й не зазнає збитків за результатами своєї діяльності.

18. Субординований борг банку є джерелом формування:

а) додаткового власного капіталу банку;

б) основного власного капіталу банку;

в) активів банку;

г) статутного фонду банку.

19. Якщо ефективність роботи банку знижується, то для забезпечення бажаного рівня прибутковості його капіталу необхідно:

а) збільшити відношення зобов'язань до капіталу банку;

б) зменшити відношення зобов'язань до капіталу банку;

в) залишити незмінним відношення зобов'язань до капіталу банку ;

г) знайти зовнішні джерела нарощування розмірів власного капіталу банку.

20. До внутрішніх джерел забезпечення достатності власного капіталу банку відносяться:

а) додатковий випуск акцій банку;

б) розкриті резерви банку;

в) залучення банком коштів на умовах субординованого боргу;

г) додаткові внески учасників банку у його статутний капітал.

21. Укажіть особливості власного капіталу банку:

а) він не виконує оперативну функцію;

б) його частка в ресурсах банку значно вища за частку власних коштів у ресурсах підприємств інших галузей економіки;

в) його частка в ресурсах банку значно нижча за частку власних коштів у ресурсах підприємств інших галузей економіки;

г) власний капітал банку розраховується як активи мінус зобов'язання.

22. До зовнішніх джерел власного капіталу банку відноситься:

а) нерозподілений прибуток минулих років;

б) додатковий випуск акцій банку;

в) нерозподілений прибуток поточного року;

г) приріст вартості основних фондів у результаті їх переоцінки.

23. До специфічних причин, що обмежують можливості управління в Україні достатністю власного капіталу банку на основі сигналів, що надходять із ринку цінних паперів, відносяться:

а) відсутність вторинного ринку акцій;

б) законодавча заборона на обіг акцій банків на вторинному ринку цінних паперів;

в) те, що банки в Україні можуть створюватися у формі закритих акціонерних товариств;

г) нерозвиненість вторинного ринку цінних паперів.

24. Кошти на умовах субординованого боргу можуть бути залучені банком:

а) шляхом випуску дисконтних облігацій;

б) шляхом випуску купонних облігацій, розміщених серед фізичних осіб, коло яких визначається банком-емітентом;

в) шляхом випуску купонних облігацій, розміщених серед юридичних осіб, коло яких визначається банком-емітентом;

г) шляхом випуску купонних облігацій, розміщених серед юридичних і фізичних осіб, коло яких визначається банком-емітентом.

25. Мультиплікатор капіталу банку обчислюється за формулою:

а) активи / власний капітал банку;

б) статутний фонд / власний капітал банку;

в) власний капітал /активи банку;

г) власний капітал / статутний капітал банку.

26. Власний капітал виконує:

а) контрольну функцію;

б) розподільчу функцію;

в) оперативну функцію;

г) стимулюючу функцію.

27. Використання прибутку як джерела нарощування власного капіталу банку:

а) збільшує витрати банку з формування власного капіталу;

б) залежить від стану ринку цінних паперів;

в) не залежить у засобах від стану фондового ринку;

г) загрожує втратою існуючим акціонером контрольного пакету акцій.

28. Укажіть прийнятні джерела формування власного капіталу банку:

а) основний і додатковий капітал;

б) депозити інших банків;

в) кредити рефінансування НБУ;

г) перерозподіл ресурсів усередині системи банку.

29. До зовнішніх джерел формування власного капіталу банку відноситься:

а) переоцінка основних фондів;

б) залучення коштів на умовах субординованого боргу;

в) розкриті резерви банку;

г) прибуток минулих років.

30. Джерела забезпечення достатності капіталу банку поділяються на:

а) платні й безкоштовні;

в) ліквідні й неліквідні;

в) балансові і забалансові;

г) внутрішні й зовнішні.

31. Об’єктом управління власним капіталом банку є:

а) обсяги активів банку;

б) ризик банкрутства банку;

в) вибір прийнятних джерел його формування;

г) мінімальний розмір статутного фонду банку.

32. Регулятивний капітал банку не обчислюється:

а) балансовим методом;

б) методом бухгалтерських процедур;

в) ринковим методом;

г) коефіцієнтним методом.

33. Розмір субординованого боргу банку при стабільній економіці й стійкому грошовому обігу не може бути:

а) більше 100 % додаткового капіталу банку;

б) більше 100 % основного капіталу банку;

в) більше 50 % основного капіталу банку;

г) більше 30 % основного капіталу банку.

34. Забезпечення достатності власного капіталу банку – це основне завдання:

а) фінансового менеджменту банку;

б) управління власним капіталом банку;

в) управління ліквідністю банку;

г) управління рентабельністю банку.

35. Починаючи з 01 січня 2020 року банк буде формувати буфер запасу (консервації) капіталу у розмірі:

а) 0,625 % загального обсягу ризику;

б) 0,25 % від загального обсягу ризику;

в) 1,25 % від загального обсягу ризику;

г) 2,5 % від загального обсягу ризику.

36. Контрциклічний буфер капіталу банку розраховується від загального обсягу ризику в розмірі:

а) 0,625 %;

б) 0,25 %;

в) 1,25 %;

г) 2,5 %.

37. Розмір контрциклічного буфера капіталу встановлюється:

а) за рішенням Асоціації українських банків у разі значної кредитної активності банків із урахуванням ризиків, пов’язаних із надмірним зростанням кредитування;

б) за рішенням Правління Національного банку в разі значної кредитної активності банків із урахуванням ризиків, пов’язаних із надмірним зростанням кредитування;

в) за рішенням Асоціації українських банків в разі значного зростання простроченої позикової заборгованості банку;

г) за рішенням Правління Національного банку в разі значного зростання простроченої позикової заборгованості банку.

38. Для спеціалізованих банків довірчого управління норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) встановлюються на рівні:

а) не менше 10 %;

б) не менше 20 %;

в) не більше 10 %;

г) більше 20 %.

39. Банк набуває статусу спеціалізованого ощадного банку, якщо:

а) більше 50 % пасивів банку є вкладами фізичних осіб (незалежно від типу активів);

б) більше 50 % активів банку є активами одного виду;

в) не менше 50 % пасивів банку є вкладами фізичних осіб (незалежно від типу активів);

г) не менше 50 % активів банку є активами одного виду.

40. Банк набуває статусу спеціалізованого банку довірчого управління, якщо:

а) таке рішення прийнів Націлнальний банк України;

б) обсяг операцій за договорами довірчого управління становить 50 і більше відсотків сукупних активів банку;

в) обсяг операцій за договорами довірчого управління становить 100 і більше відсотків сукупних активів банку;

а) якщо уклав угоди з управління активами не менше ніж з 60 інвестиційними компаніями.

41. Чим вище значення показника достатності (адекватності) регулятивного капіталу:

а) тим більша частка ризику, яку беруть на себе власники банку;

б) тим менша частка ризику, яку беруть на себе власники банку;

в) тим більшу частку активів банку становлять кредити банку;

г) тим більшу частку активів банку становлять залишки коштів у касі банку.

42. Грошові внески для формування та збільшення статутного капіталу банку:

а) резиденти і нерезиденти України здійснюють у гривнях;

б) резиденти України здійснюють у гривнях, а нерезиденти – виключно в іноземній вільно конвертованій валюті;

в) резиденти і нерезиденти України здійснюють в іноземній вільно конвертованій валюті або у гривнях;

г) резиденти України здійснюють у гривнях, а нерезиденти – в іноземній вільно конвертованій валюті або у гривнях.

43. Банкам забороняється випуск:

а) привильованих акцій

б) акцій на пред'явника;

б) іменних акцій:

г) правильної відповіді немає.

44. Наявність збитків у банку:

а) є перешкодою для збільшення його статутного капіталу;

б) не є перешкодою для збільшення його статутного капіталу;

в) передбачає узгодження з НБУ рішення про збільшення статутного капіталу банку;

г) передбачає обмеження збільшення його статутного капіталу.

45. Розмір відрахувань до резервного фонду банку має бути:

а) не менше 5 % від прибутку банку до досягнення ними 25 % розміру балансового капіталу банку;

а) не менше 5 % від прибутку банку до досягнення ними 15 % розміру балансового капіталу банку;

в) не більше 5 % від прибутку банку до досягнення ними 15 % розміру балансового капіталу банку;

г) не менше 5% від прибутку банку до досягнення ними 25 % розміру регулятивного капіталу банку.

5.4. Практичне завдання

Ситуативне завдання 1. Статутний фонд банку у розмірі 120 млн грн поділений на 600 тис. акцій. Резервний фонд досягнув 75 % його статутного фонду, прибуток банку – 32,7 млн грн. За цільовим призначенням банк використав прибуток на суму 11,8 млн грн, курсова вартість акцій яких на ринку – 212 грн.

Визначити:

1) ринкову вартість власного капіталу банку;

2) на скільки ринкова вартість капіталу банку відрізняється від його балансової вартості.

Розрахунки виконати з точністю до сотих.

Ситуативне завдання 2. На основі нижче поданих даних:

1) розрахувати коефіцієнт внутрішнього росту власного капіталу банку й пояснити його економічний зміст;

2) дати економічну оцінку зміни коефіцієнта внутрішнього росту власного капіталу банку в першому півріччі 2017 р. порівняно з відповідним періодом 2016 р.

Вихідні дані:

Показники	01.07.2016 р.	01.07.2017 р.
Власний капітал банку, тис грн	749 200,0	886 500,6
Утриманий прибуток банку, тис грн	46 580,4	48 762,9

Ситуативне завдання 3. На основі нижче поданих даних:

1) визначити розмір власного капіталу банку в 2016 році для збереження співвідношення власного капіталу й активів банку на рівні 2015 року;

2) пояснити, які додаткові умови повинен виконати банк для того, щоб при заданих розмірах його активів у 2016 році норматив достатності регулятивного капіталу залишався на рівні 2015 року.

Вихідні дані:

Показники	2015 р.	2016 р.
1. Сукупні активи банку, тис грн	2 854 910	3 067 170
2. Валовий прибуток банку, тис грн	30 126	38 026
3. Нерозподілений прибуток у % до чистого прибутку банку	48,0	51,0

Ставка оподаткування прибутку банку – 18 %.

Ситуативне завдання 4. У 2016 р. активи банку становили 1 195 840 тис. грн, в 2017 р. прогнозується їх зростання до 1 247 500 тис грн.

У 2017 р. очікується: прибутковість капіталу банку на рівні 11,4 %, доходи банку – 297 040 тис. грн, видатки – 258 640 тис. грн. Увесь прибуток банку підлягає оподаткуванню за ставкою 18 %.

На основі наведених даних:

1) розрахувати розмір власного капіталу банку в 2017 р. і суму нерозподіленого прибутку, необхідних для підтримки співвідношення між власним капіталом і активами банку на рівні 2016 р.;

2) прийняти рішення, при якому значенні показника прибутку на власний капітал банк повинен буде утримувати весь поточний прибуток;

3) прийняти рішення щодо можливих джерел нарощування власного капіталу банку.

Ситуативне завдання 5. На основі нижче поданих даних:

1) розрахувати:

а) розмір власного капіталу банку в 2017 році для збереження співвідношення його власного капіталу й активів на рівні 2016 року;

б) показник прибутковості капіталу банку в 2017 р.;

2) визначити, на скільки зміниться значення показника ROA в 2017 р. у порівнянні з 2016 р.

Вихідні дані:

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Середні залишки сукупних активів банку, тис. грн	701 586	724 295	900 462
Прибуток банку, всього тис. грн	6 740	74 080	93 020
Нерозподілений прибуток у % до чистого прибутку банку	44,0	38,0	42,0

Ставки оподаткування прибутку банку – 18 %. Розрахунки виконати з точністю до сотих.

Ситуативне завдання 6. У 2016 р. активи банку становили 39 685 700 тис. грн, в 2017 р. прогнозується їх збільшення до 42 964 000 тис. грн.

У 2017 р. очікується прибутковість капіталу банку на рівні 12,6 %; доходи – 486 730 тис. грн, видатки – 398 640 тис. грн. Увесь прибуток банку підлягає оподаткуванню за ставкою – 18 %.

На основі наведених даних розрахувати:

1) розмір власного капіталу банку в 2017 р.;

2) суму нерозподіленого прибутку банку в 2017 р., необхідного для підтримки співвідношення між власним капіталом і активами банку на рівні 2016 р.;

3) частку утриманого прибутку у чистому прибутку банку.

Ситуативне завдання 7. Сукупні доходи банку – 27 591 тис. грн, сукупні видатки банку – 25 009 тис. грн. Процентні доходи банку – 164 970 тис. грн; процентні видатки – 146 590 тис. грн; економічна рентабельність – 7,1 %; зобов'язання – 2 964 540 тис. грн; середні залишки платних залучених ресурсів – 1 363 700 тис. грн; середні залишки сукупних активів – 3 490 780 тис. грн.

На основі наведених даних:

1) розрахувати мультиплікативний ефект капіталу банку;

2) пояснити економічне призначення цього показника.

Ситуативне завдання 8. На основі нижче поданих даних розрахувати економічну рентабельність банку й зробити відповідні економічні висновки:

Вихідні дані, тис. грн:

Показники	2015 р.	2016 р.
1. Доходи, всього, тис. грн	305 280	370 010
1.2. З них процентні доходи, тис. грн	259 680	294 610
2. Видатки, всього, тис. грн	269 980	340 040
2.1. З них процентні видатки, тис. грн	189 960	229 850
3. Сукупні активи, тис. грн	2 906 030	3 500 480

Ситуативне завдання 9. На основі нижче поданих даних:

1) розрахувати показники мультиплікатора й мультиплікативного ефекту капіталу;

2) за результатами виконаних розрахунків зробити економічні висновки й прийняти управлінські рішення.

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Квартальна дата		
		1.04	1.07	1.10
1	Прибуток, млн грн	11,02	24,45	44,56
2	Зобов'язання банку, млн грн	7 170,47	11 820,68	34 450,47
3	Платні залучені ресурси банку, млн грн	7 000,65	11 380,47	33 460,89
4	Процентні витрати, млн грн	870,45	1 500,17	2 830,04
5	Сукупні активи, млн грн	7 950,12	13 100,8	36 460,37

Ситуативне завдання 10. На основі нижче поданих даних:

1) розрахувати додану вартість банку;

2) пояснити економічний зміст цього показника й отриманих результатів розрахунків;

3) указати, при якому значенні показника доданої вартості банку варто припинити нарощувати активи, і пояснити чому.

Вихідні дані:

Показники	2016 р.
1. Власний капіталу банку, тис. грн	935 900,00
2. Доходи банку, всього, тис. грн	1 875 890,70
2.1. З них процентні доходи банку, тис. грн	1 215 580,10
3. Видатки банку, всього, тис. грн	1 729 020,40
3.1. З них процентні видатки банку, тис. грн	676 040,70
4. Зобов'язання банку, всього, тис. грн	14 420 720,30
4.1. З них платні залучені ресурси, тис. грн	9 976 030,80
5. Ставка оподаткування прибутку банку, %	19,0

Ситуативне завдання 11. Позикові активи банку становлять 7 250 млн грн, вкладення в цінні папери – 1 730 млн грн, неробочі активи – 1 680 млн грн. Процентні доходи банку – 119,5 млн грн, непроцентні доходи – 57,9 млн грн, процентні видатки – 56,2 млн грн, непроцентні видатки – 71,4 млн грн. Зобов'язання банку – 40 700 млн грн. Весь прибуток банку підлягає оподаткуванню за ставкою, що діяла у 2016 р.

На основі наведених даних:

1) визначити прибутковість власного капіталу банку;

2) дати економічну оцінку результатів розрахунку.

Ситуативне завдання 12. Розрахувати показник прибутковості капіталу банку, якщо його статутний фонд становить 170,380 млн грн, резервний фонд – 92,720 млн грн, нерозподілений прибуток – 11,076 млн грн. Загальна сума доходів банку – 35,583 млн грн, загальна сума видатків – 21,294 млн грн. Весь прибуток банку підлягає оподаткуванню за ставкою, що діяла у 2016 р.

На основі наведених даних:

1) указати прибутковість власного капіталу банку;

2) дати економічну оцінку ефективності управління власним капіталом банку.

Ситуативне завдання 13. На основі результатів структурного аналізу дати оцінку ефективності управління власним капіталом банку.

Вихідні дані, тис. грн:

Показники	31.03.2016 р.	30.06.2016 р.	30.09.2016 р.
1. Статутний капітал	15 537 900	14 496 000	14 496 000
2. Нерозподілений прибуток	1 015 784	1 057 761	1 242 899
3. Незареєстровані внески до статутного фонду	291 732	1 333 632	1 041 900
4. Резерви та інші фонди банку	157 187	157187	126 849
5. Резерви переоцінки	1 066 784	1 231 094	1 210 849

Ситуативне завдання 14. Якого рівня прибутковості активів повинен досягти банк, щоб забезпечити прибутковість капіталу на рівні 11 %, якщо відношення власного капіталу до його активів становить 1:15?

Ситуативне завдання 15. 01.07.2016 р. банк «Х» розмістив випуск облігацій власної емісії на умовах субординованого боргу строком на сім років загальною сумою 1 600 тис. грн.

Визначити станом на початок кожного з семи років облігаційного займу суму субординованого боргу, яка враховується у складі власного капіталу банку і у складі зобов'язань банків.

Тема 6. Управління зобов'язаннями банку

Мета: засвоїти основи і методи оцінки ефективності управління зобов'язаннями банку.

6.1 Методичні вказівки щодо вивчення теми

Необхідно знати: сутність та вихідні положення управління зобов'язаннями банку; методологічні засади формування і реалізації депозитної політики банків; методи управління депозитними і недепозитними ресурсами банку та систему показників оцінки ефективності менеджменту його зобов'язань.

Необхідно вміти: охарактеризувати сутність управління зобов'язаннями банку і депозитної політики банків; визначати методи управління депозитними і недепозитними ресурсами банку; обчислювати реальну для вкладника і банку ціну залучених ресурсів; оцінювати привабливість відсоткової політики банку на основі співставлення ставок вкладного процента з індексами ставок депозитів фізичних осіб, що визначають НБУ і рейтингові агентства; оцінювати ефективність управління зобов'язаннями банку.

Глосарій

Реальна відсоткова ставка вкладень – це ставка на майбутній період.

Управління зобов'язаннями банку у широкому змісті – це діяльність банку, пов'язана із залученням коштів вкладників і кредиторів.

Управління зобов'язаннями банку у вузькому змісті – діяльність банку, спрямована на забезпечення потреб ліквідності шляхом активного пошуку за потреби позикових коштів.

Вклад (депозит) – це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Кредитор банку – юридична або фізична особа, яка має документально підтверджені вимоги до боржника щодо його майнових зобов'язань.

Ощадний (депозитний) сертифікат – цінний папір, який підтверджує суму вкладу, внесеного у банк, і права вкладника (власника сертифіката) на одержання із закінченням встановленого строку суми вкладу та процентів, встановлених сертифікатом, у банку, який його видав.

Облігація – цінний папір, що посвідчує внесення йог першим власником грошей, визначає відносини позики між власником облігації та емітентом, підтверджує зобов'язання емітента повернути власникові облігації її номінальну вартість у передбачений проспектом емісії строк та виплатити дохід за облігацією, якщо інше не передбачено проспектом емісії.

Залучені кошти банку – сукупність коштів, які акумулюються банком на різних рахунках клієнтів у вигляді депозитів або придбані на грошовому ринку міжбанківські кредити чи централізовані ресурси.

Кредити Національного банку України – одержання банками кредитів Національного банку України за різними механізмами рефінансування.

Операції РЕПО – угода про зворотний викуп – тимчасовий продаж активів високої якості (звичайно державних боргових цінних паперів) з одночасним за-

ключенням угоди про зворотний викуп цих активів в обговорений термін у майбутньому за встановленою ціною або з установленим прибутком.

Вклади (депозити) на вимогу **–** це грошові кошти або банківські метали, що розміщені вкладниками в банках на умовах видачі вкладу (депозиту) за першою вимогою вкладника або здійснення платежів за розпорядженням власника рахунку.

Вклади (депозити) строкові **–** це грошові кошти або банківські метали, розміщені вкладниками в банку на визначений договором строк.

Основні положення теми

Зобов'язання банку в сукупності об'єднують його депозитні і недепозитні ресурси. На **макрорівні** управління зобов'язаннями банку здійснюється НБУ і забезпечується переважно індикативними (економічними) методами, проте, за певних умов не виключається застосування й адміністративних методів. На **мікрорівні** управління зобов'язаннями здійснюється самими банками ціновими і неціновими методами.

Цінові методи засновані на використанні процентної ставки за залученими ресурсами як одного з інструментів конкурентної боротьби за вільні кошти економічних суб'єктів. При розробці процентної політики на ринку депозитних ресурсів **банк повинен забезпечити реалізацію як власних економічних інтересів, так і економічних інтересів своїх клієнтів. Економічні інтереси клієнтів відображає базова відсоткова ставка,** яка враховує темпи економічного росту країни; рівень інфляції в країні; рівень ризику розміщення коштів на рахунку в банку. Для її визначення слід розраховувати реальну і номінальну безризикову ставку депозитного відсотка.

Рівень реальної ставки депозитного відсотка (rr) прирівнюється до показника росту ВВП ($Е_{ввп}$), тобто: $r_r = Т_{ввп}$. Майбутня вартість депозиту S при заданих темпах зростання ВВП розраховується за формулою:

$$FV_1 = S\ (1 + rr :100). \qquad (6.1)$$

Майбутня вартість депозиту з урахуванням фактора росту ВВП та інфляції складе:

$$FV_2 = S\ (1 + r_r) \times (1 + i). \qquad (6.2)$$

Номінальна безризикова ставка депозитного відсотка розраховується за формулою:

$$r_{nbr} = \left[\left(\frac{FV2}{S}\right) - 1\right] \times 100. \qquad (6.3)$$

Інфляційна премія при цьому складе:

$$i_p = r_{nbr} - r_{r.} \quad (6.4)$$

Довіряючи свої заощадження банку, вкладник наражається на **ризик неповернення (неповного повернення) грошей.** Внески фізичних осіб в банках (наразі крім Ощадбанку та Приватбанку) захищені Фондом гарантування вкладів фізичних осіб у гарантованій Фондом сумі. Для юридичних осіб ризик неповернення грошей поширюється на всю суму розміщених у банку коштів. З урахуванням ризику неповернення коштів вкладник будь-якого банку може бути впевнений у поверненні суми внеску за мінусом прийнятого ризику, тобто:

$$PVr = S\ (1 - R{:}100). \quad (6.5)$$

З урахування всіх зазначених чинників **базова ставка депозитного відсотка (r_b)** дорівнює:

$$r_b = \left(\frac{FV_2}{PVr} - 1\right) \times 100. \quad (6.6)$$

Премія за ризик, що закладається в ставку депозитного відсотку, розраховується за формулою:

$$R_p = r_b - r_{nbr}. \quad (6.7)$$

Для банку реальна вартість залучених ресурсів визначається з урахуванням ефективної процентної ставки вкладного відсотка; регулярних внесків банку у ФГВФО; суми обов'язкових резервів банку в НБУ, оподаткування прибутку банку.

Ефективна ставка вкладного (депозитного) відсотка (Re) для банку розраховується за формулою:

$$\mathrm{Re} = \frac{PRv}{V} \times 100\%, \quad (6.8)$$

де PRv – процентні витрати банку в періоді, що аналізується;

V – середній залишок коштів на вкладних (депозитних) рахунках фізичних і юридичних осіб, централізованих кредитів НБУ і міжбанківських кредитів за той же період. Розраховується за формулою:

$$V = \frac{\sum_{i=1}^{n} OR_i \times r_i}{\sum_{i=1}^{n} OR_i}, \quad (6.9)$$

де OR_i – і-й вид платних залучених ресурсів;

r_i – ставка відсотка і-го виду платних залучених ресурсів;

n – кількість видів платних залучених ресурсів, що відрізняються ставкою вкладного (депозитного) відсотка.

Середня для банку процентна ставка по внесках фізичних осіб з урахуванням регулярних внесків банку у ФГВФО розраховується за формулами:

$$r_{nv} = \frac{Pnv + \sum_{i=1}^{4} 0{,}005 : 4 \times Vnv_i}{V_{nv}}; \tag{6.10}$$

$$r_{iv} = \frac{Pin + \sum_{j=1}^{4} 0{,}008 : 4 \times Vin_j}{V_{in}}; \tag{6.11}$$

де $P_{nv,}$ P_{iv} – відсотки, нараховані по внесках фізичних осіб відповідно в національній і іноземній валюті, грн;

$V_{nvi,}$ V_{inj} – середньоарифметична за розрахунковий період сума щоденних балансових залишків на рахунках з обліку вкладів та відсотків за ними відповідно в національній та іноземній валюті (за і-й квартал);

$V_{nv,}$ V_{in} – середньозважений залишок коштів за рік на вкладних рахунках фізичних осіб відповідно в національній і іноземній валюті.

Ставка депозитного відсотку з урахуванням обов'язкового резервування в НБУ залучених банком ресурсів розраховується за формулами:

а) за коштами фізичних осіб:

$$r_2 = r_{2iv} \times \frac{1}{1-N}, \tag{6.12}$$

де N – середньозважений норматив обов'язкового резервування залучених банком ресурсів;

б) за коштами юридичних осіб:

$$r_З = r_{ul} \times \frac{1}{1-N}; \tag{6.13}$$

$$r_{ul} = \frac{PRul}{Vul} \times 100, \tag{6.14}$$

де PR_{ul} – процентні витрати банку, пов'язані з залученням коштів юридичних осіб в іноземній валюті, грн;

Vul – середньозважений залишок коштів юридичних осіб у банку в іноземній валюті, грн.

Реальна ставка відсотка за коштами банка, залученими на міжнародних ринках (r_4), розраховується за формулою:

$$r_4 = r_{iv} \times \frac{1}{1-N_{in}}, \tag{6.15}$$

де r_{iv} – середньозважена ставка відсотка за коштами, запозиченими у банків-нерезидентів і фінансових організацій-нерезидентів в іноземній валюті;

N_{in} – норматив резервування цих коштів.

Середня ставка відсотка за коштами, залученими у банків-нерезидентів і фінансових організацій-нерезидентів у російських рублях, розраховується за формулою

$$r_5 = \frac{PRrub}{Vrub} \times 100, \tag{6.16}$$

де PRrub – процентні витрати за коштами у російських рублях;

Vrub – середньозважений залишок коштів банків-нерезидентів і фінансових організацій-нерезидентів у російських рублях.

Реальна ставка відсотка за всіма залученими банком ресурсами розраховується за формулою:

$$r_{rb} = \frac{\sum_{i=1}^{n} OR_{pi} \times r_i - nk}{\sum_{i=1}^{n} OR_{pi}}, \tag{6.17}$$

де ORpi – середньозважені залишки і-го виду залучених ресурсів банку, грн;

r_i – середня процентна ставка і-го виду залучених ресурсів банку, %.

У розрахунках r_i приймається по коштам: фізичних осіб у національній валюті – на рівні ставки $r_{1nv,}$ а в іноземній валюті – на рівні ставки $r_{2;}$ юридичних осіб у національній валюті – на рівні r_{ul}; а в іноземній валюті – на рівні r_3;

nk – податковий коректор, розраховується за формулою:

$$nk = PR \times np, \tag{6.18}$$

де *PR* – процентні витрати банку;

np – ставка податку на прибуток.

Нецінові методи управління зобов'язаннями банку базуються на використанні різних прийомів стимулювання клієнтів, які безпосередньо не пов'язані з рівнем відсоткових ставок. До **таких методів**, поряд з іншими, відноситься переміщення частини вільних коштів, що осідають на поточних рахунках клієнта, на їх строкові депозитні рахунки. Сума таких коштів ($\overline{O_n}$) може бути розрахована за формулою:

$$\overline{O}_n = \frac{\overline{O}}{Вотч} \times Внр, \tag{6.19}$$

де, $\overline{O}$ – стабільний залишок коштів на поточному рахунку клієнта в аналізованому періоді;

Вотч і *Впр* – кредитовий оборот поточного рахунку клієнта в аналізованому й прогнозованому періоді – відповідно.

Якщо обсяг депозитних ресурсів і їх зростання залишається недостатнім для покриття всіх кредитів і інвестицій, які планує банк здійснити, виникає необхідність у залученні недепозитних ресурсів. **До складу недепозитних ресурсів банку входять:**

1) кредити, отримані в інших банках (МБК);

2) кредити, отримані в НБУ;

3) кошти інвесторів, вкладені в цінні зобов'язання банку.

Відмінними характеристиками недепозитних джерел ресурсів банку є:

– неперсональний характер – вони не асоціюються з конкретним клієнтом банку, а купуються на ринку на конкурентній основі через посередників;

– ініціатива залучення належить самому банку;

– недепозитні ресурси використовують як правило великі банки;

– великі суми залучення, тому ці операції вважаються операціями оптового характеру.

Управління залученням ресурсів за рахунок отриманих кредитів від інших банків здійснюється в такій послідовності:

1) визначення мети використання МБК;

2) оцінка власної кредитоспроможності банку з метою визначення можливостей досягнення цілей залучення ресурсів за рахунок МБК;

3) визначення обсягу отриманих у інших банків кредитів;

4) вибір ефективних форм МБК, що залучаються банком;

5) визначення умов залучення та ціна міжбанківських кредитів;

6) оцінка вартості кредитів здійснюється за формулою:

$$Вмбк = [ПВмбк : СБ (1 – В)] \times (1 – ПП),$$

де Вмбк – вартість МБК;

ПВмбк – процентні виплати по кредиту;

В – витрати по укладенню кредитної угоди щодо суми угоди, од .;

СБ – сума МБК;

ПП – ставка податку на прибуток;

7) укладання кредитного договору;

8) забезпечення умов ефективного використання МБК;

9) організація контролю за поточним обслуговуванням і погашенням отриманих кредитів.

Головною метою управління емісією боргових цінних паперів банку є забезпечення залучення необхідного обсягу коштів шляхом випуску та розміщення на первинному ринку цінних паперів цього виду.

Управління залученням ресурсів за рахунок емісії боргових цінних паперів передбачає наступні етапи:

1) визначення можливостей ефективного розміщення боргових цінних паперів, емітованих банком;

2) визначення цілей залучення банком ресурсів за рахунок емісії власних боргових цінних паперів;

3) оцінка власного кредитного рейтингу банку;

4) визначення обсягу емісії власних облігацій банку;

5) визначення умов емісії облігацій;

6) оцінка вартості облігаційної позики, здійснюється за формулою:

$$Вобл. = \{ПВобл : [СБ (1 – В)]\} \times (1 – ПП),$$

де Вобл – вартість облігаційної позики;

ПВобл – процентні виплати по облігаціях;

В – витрати на емісію і розміщення випуску облігацій щодо суми емісії;

СБ – сума боргу;

ПП – ставка податку на прибуток.

7) Визначення ефективності форм андеррайтингу.

Оцінку ефективності формування ресурсної бази банку необхідно здійснювати за такими напрямами:

1) достатність;

2) стабільність;

3) витратність;

4) ефективність використання окремих видів зобов'язань банку.

1. Оцінка ефективності формування зобов'язань банку за їх достатності здійснюється на основі розрахунку наступного показника:

Максимальний обсяг зобов'язань банку:

$$Зmax = РК : 10 \times 100 \text{ або } Зmax = 0,1\ РК,$$

де Зmax – максимальний обсяг зобов'язань банку, які банк мож залучити, тис. грн;

РК – фактичний обсяг регулятивного капіталу банку.

2. Оцінка ефективності формування зобов'язань банку за їх стабільності здійснюється за формулами:

2.1. Стабільність залучених та запозичених коштів визначається, перш за все, співвідношенням між поточними (ОБТ) і терміновими (Обср) зобов'язаннями:

$$Кст. = Зп : Зстр,$$

де *Зп* – поточні зобов'язання банку;

Зстр. – строкові зобов'язання.

2.2. Оборотність депозитних вкладень (ОДВ):

ОДВ = Оборот з видачі вкладів (дебетовий оборот) : Середній залишок вкладів.

2.3. Тривалість одного обороту депозитних вкладень у днях (або середній термін зберігання вкладених коштів):

$$Сд = Оср : В \times Д,$$

де Сд – середній термін зберігання коштів, дні;

Оср – середній залишок вкладів, грн;

В – оборот по видачі вкладів, грн;

Д – кількість днів у періоді.

2.4. Рівень осідання депозитних вкладень ($Р_{осід}$):

$$P_{осід.} = \frac{залишок\ депозитів\ на\ кінець\ періоду - залишок\ депозитів\ на\ початок\ періоду}{оборот\ по\ притоку\ депозитів}$$

***2.5. Середній термін використання депозитів (t)*:**

$$t = \frac{\sum депозит_{ій} \times строк використання_{і-го}\ депозиту}{\sum депозитів}$$

2.6. Коефіцієнт нестабільності депозитів ($К_{нест}$):

$К_{нест}$ = Сума достроково вилучених депозитів: Загальна сума депозитів.

Для того, щоб встановити межі, в рамках яких можлива трансформація короткострокових ресурсів на середньо- і довгострокове кредитування, банками розраховується *коефіцієнт трансформації короткострокових позик у довгострокові* за такою формулою:

$$\hat{E} = \left(1 - \frac{Äî}{Êî}\right),$$

де Кт – коефіцієнт трансформації;

До – дебетовий оборот з видачі короткострокових позик строком до одного року;

Ко – кредитний оборот з надходження коштів на депозитні рахунки строком до одного року.

Загальна сума коштів, яку банк здатний виділити для довгострокових вкладень, розраховується за формулою:

$$Вд = (ДСН + КО - ДСК) \times Кт + СФН - СФК + КОД,$$

де ДСН, ДСК – кошти на депозитних рахунках до запитання відповідно на початок і кінець звітного періоду;

Ко – кредитовий оборот з надходжень коштів на депозитні рахунки до запитання і терміном до 1 місяця;

Кт – коефіцієнт трансформації короткострокових ресурсів у довгострокові;

СФН, СФК – кошти на рахунках, призначені для фінансування та кредитування капітальних витрат, і депозити терміном понад 1 місяць відповідно на початок і кінець звітного періоду;

Код – кредитовий оборот з надходжень коштів на рахунок з фінансування і кредитування капітальних витрат.

2.7. Показником ефективності управління зобов'язаннями банку є також ***рівень диверсифікації депозитів.*** Цей показник розраховується за формулою:

Рдіверс = Сума великих депозитів / депозити.

3. Оцінка ефективності формування зобов'язань банку за їх витратністю:

Для оцінки вартості залучених банком коштів потрібно визначити номінальну (NS) і реальну (RS) вартість депозитних і недепозитних залучених ресурсів.

3.1. Середня номінальна вартість (середня номінальна процентна ставка) залучених та запозичених коштів банку (NS) визначається за формулою:

NS = процентні витрати банку: середня сума залишків залучених та запозичених коштів, за період.

3.2. Ефективність використання платних пасивів банку (Кеф1) визначається за такою формулою:

Кеф1 = Дохідні активи : Платні пасиви.

3.3. Відносна вартість (витратність) ресурсів визначається у відсотках і розраховується за наступною формулою:

З рес. = Витрати на залучення кожного виду ресурсів: Середньорічні залишки ресурсів.

4. Ефективність використання окремих видів зобов'язань банку оцінюється за такими показниками:

4.1. Ефективність використання сукупних зобов'язань (КЕФ2) визначають за формулою:

КЕФ2 = Дохідні активи: сукупні зобов'язання.

4.2. Ефективність використання міжбанківських кредитів (МБК), розраховується за такою формулою:

Дмбк = доходи від наданих МБК: пор. залишки наданих МБК.

4.3. Цей показник необхідно співставити ***з коефіцієнтом ефективності активів,*** що приносять дохід, який розраховується наступним чином:

Дакт = Доходи від активних операцій: середні залишки дохідних активів.

4.4. Показник ефективності використання банком залучених коштів (Езк):

Езк = Залучені ресурси : кредитні вкладення.

Оцінка використання депозитних ресурсів може проводитися із застосуванням ряду критеріїв, що характеризують ефективність депозитної бази банку в цілому.

1) Чиста процентна маржа (ЧПМ). Розраховується за формулою:

$$ЧПМ = ((Пд – Пр): СА) \times 100\ \%,$$

де Пд – відсоток за позиками, отриманий банком при розміщенні коштів;

Пр – відсоток, виплачений власникам коштів на депозитних рахунках;

СА – середня величина дохідних активів.

Показник чистої процентної маржі показує різницю між отриманими і сплаченими відсотками, безпосередньо впливає на рентабельність КБ. Величина, аналіз зміни цього показника важливі для прийняття адекватних управлінських рішень.

2) Процентний спред (ПС);

$$ПС = (Пд : К) \times 100\% – (Пр : Д) \times 100\%,$$

де Пд – відсоток за позиками, отриманий банком при розміщенні коштів;

Пр – відсоток, виплачений власникам засобів на депозитних рахунках;

К – сума розміщених кредитів за період;

Д – сума залучених депозитів за період.

6.2. Питання для самоперевірки

1. Чим обумовлена необхідність управління зобов'язаннями банку?

2. Охарактеризувати вихідні положення управління зобов'язаннями банку.

3. Дати визначення депозитної політики банку і охарактеризувати її різновиди.

4. Які методи управління зобов'язаннями банку застосовуються НБУ і в чому їх сутність?

5. Яких стратегій може дотримуватися банк на ринку депозитних ресурсів і в чому їх суть?

6. Дати визначення цінових і нецінових методів управління депозитними ресурсами банку і назвати інструменти їх реалізації.

7. Як впливають на вартість депозитних ресурсів банку регулярні внески банку в ФГВФО, обов'язкове резервування в НБУ залучених банком ресурсів та оподаткування його прибутку?

8. Індекси депозитного відсотка: сутність, види і механізм використання як інструмента управління депозитними ресурсами банку.

9. Назвіть склад недепозитних ресурсів банку і охарактеризуйте їх відмінності від депозитних ресурсів.

10. Охарактеризувати механізм управління недепозитними ресурсами банку.

6.3. Тестові завдання

1. Діяльність банку, що пов'язана із залученням коштів вкладників і кредиторів і визначенням відповідної комбінації джерел його ресурсів – це:

а) метод управління залученими ресурсами банку;

б) завдання банку з управління залученими ресурсами;

в) широке тлумачення поняття управління залученими ресурсами банку;

г) об'єкт управління залученими ресурсами банку.

2. До інструментів реалізації нецінових методів управління зобов'язаннями банку не належить:

а) реклама;

б) зміна режиму роботи банку із клієнтами;

в) комплексне обслуговування клієнтів;

г) зміна ставки депозитного відсотка.

3. Вказати вид стратегії банку на ринку депозитних ресурсів, яка передбачає надання існуючих депозитних послуг існуючим клієнтам:

а) консервативна стратегія;

б) стратегія догоняючого;

в) стратегія фахівця;

г)стратегія конкурента.

4. До інструментів реалізації індикативних (економічних) методів управління зобов'язаннями банку на макрорівні не належать:

а) зміна облікової ставки НБУ;

б) регулювання структури депозитних ресурсів банку;

в) операції банку на відкритому ринку;

г) зміна обсягів рефінансування центральним банком комерційних банків.

5. Якщо у структурі зобов'язань банку підвищиться частка депозитів в іноземній валюті, реальна для банку вартість залучених ресурсів за інших рівних умов:

а) знизиться;

б) підвищиться;

в) зміниться;

г) може як підвищитися, так і знизитися.

6. Відсоткова ставка по депозитах, що враховує темпи економічного росту й рівень інфляції, називається:

а) базовою відсотковою ставкою;

б) реальною відсотковою ставкою;

в) номінальною безризиковою відсотковою ставкою;

г) ефективною відсотковою ставкою.

7. Якщо у структурі зобов'язань банку знизиться частка коштів населення, реальна для банку вартість залучених ресурсів за інших рівних умов:

а) знизиться;

б) підвищиться;

в) залишиться без змін;

г) може як підвищитися, так і знизитися.

8. Основними напрямами управління залученням недепозитних ресурсів є:

а) управління залученням міжбанківських кредитів і кредитів НБУ;

б) управління емісією боргових цінних паперів банку і залученням кредитів НБУ;

в) управління емісією власних боргових цінних паперів і залученням міжбанківських кредитів;

г) управління емісією власних цінних паперів і залученням міжбанківських кредитів.

9. Переміщення коштів клієнта з поточного рахунку на строковий депозитний рахунок:

а) призводить до зниження дохідності для вкладника розміщених в банку коштів;

б) знижує ризик неповернення коштів вкладнику;

в) збільшує розміри регулярних внесків банку в ФГВФО;

г) розширює можливості банку маневрувати залученими ресурсами.

10. На рівень базової депозитної ставки відсотка банку не впливає:

а) темпи економічного росту в країні;

б) очікуваний рівень інфляції протягом періоду вкладання коштів;

в) ризик неповернення коштів, пов'язаний з конкретною банківською установою;

г) ефективність управління фінансовими результатами роботи банку.

11. Відношення процентних витрат банку до середнього залишку його платних ресурсів характеризує:

а) процентну маржу банку;

б) середню ставку відсотка за залученими ресурсами банку;

в) чистий спред банку;

г) базову реальну процентну ставку по депозитам банку.

12. Зміна облікової ставки НБУ є:

а) методом управління власним капіталом банків на макрорівні;

б) методом управління власним капіталом банку на мікрорівні;

в) інструментом реалізації індикативних методів управління зобов'язаннями банків на макрорівні;

г) інструментом управління зобов'язаннями банку на мікрорівні.

13. Система заборон і обмежень на діяльність банків з формування їх зобов'язань – це визначення:

а) адміністративних методів управління зобов'язаннями банку на мікрорівні;

б) адміністративних методів управління зобов'язаннями банку на макрорівні;

в) економічних методів управління зобов'язаннями банку на макрорівні;

г) економічних методів управління зобов'язаннями банку на мікрорівні.

14. На макрорівні управління зобов'язаннями банку здійснює:

а) Верховна Рада України;

б) Національний банк України;

в) Міністерство фінансів України;

г) Кабінет Міністрів України.

15. Наразі вкладники Ощадбанку:

а) мають гарантію повернення коштів, на 100 % забезпечену Фондом гарантування вкладів фізичних осіб;

б) мають 100 % гарантію держави по розміщених в цьому банку коштів;

в) мають гарантію повернення коштів за рахунок створених в НБУ обов'язкових резервів Ощадбанку;

г) правильної відповіді немає.

16. Банківські ресурси за розмірами:

а) дорівнюють депозитним ресурсам банку;

б) менше депозитних ресурсів банку;

в) більше суми депозитних і недепозитних ресурсів банку;

г) дорівнюють недепозитним ресурсам банку.

17. Відрахування до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб:

а) не впливають на вартість ресурсів для банку;

б) здорожують для банку вартість залучених ресурсів;

в) здешевлюють вартість для банку залучених ресурсів;

г) можуть здешевити і здорожити вартість залучених банком ресурсів банку.

18. На співвідношення економічних і адміністративних методів управління зобов'язаннями банку на макрорівні не впливає:

а) державна грошово-кредитна політика;

б) стан грошового обігу в країні;

в) особливості банківського продукту;

г) рівень інфляції в країні.

19. Переміщення коштів з поточного рахунку клієнта на його терміновий депозитний рахунок:

а) вимагає збільшення розмірів первинних і вторинних резервів банку;

б) збільшує власний капітал банку;

в) розширює можливості банку з маневрування коштами клієнтів;

г) може здійснюватися тільки за згодою НБУ.

20. На співвідношення адміністративних та індикативних методів управління зобов'язаннями банку на макрорівні не впливає:

а) стан економіки;

б) курс національної валюти до іноземної валюти і його динаміка;

в) стан грошового обігу в країні;

г) наявність філіальної мережі банку.

21. При переміщенні коштів з поточного рахунку на строковий депозитний рахунок клієнта:

а) витрати банку скорочуються;

б) розширюються повноваження власника рахунку за розпорядженням коштами, розміщеними ним на банківському рахунку;

в) зменшуються доходи за розміщеними в банку засобів;

г) збільшуються процентні витрати банку.

22. Базова процентна ставка по депозитах розраховується:

а) тільки з урахуванням рівня інфляції;

б) тільки з урахуванням рівня ризику розміщення коштів на депозитному рахунку банку;

в) з урахуванням рівня інфляції, темпів економічного зростання країни і рівня ризику розміщення коштів на депозитних рахунках у банку;

г) тільки з урахуванням темпів економічного зростання країни.

23. До недепозитних джерел формування зобов'язань банку не відносяться:

а) кредити, отримані в інших банків;

б) кредити, надані іншим банкам;

в) ресурси, отримані в порядку рефінансування НБУ банку другого рівня;

г) кошти, отримані від розміщення випуску облігацій банку.

24. До зобов'язань банку не належать:

а) депозити, розміщені в іншому банку;

б) кошти, отримані за розміщеному випуску облігацій банку;

в) кредити, отримані в іншому банку;

г) кредити НБУ.

25. Рівень відсотка за вкладами населення в Ощадбанку встановлює:

а) Ощадбанк;

б) Національний банк України;

в) Міністерство фінансів України;

г) Кабінет Міністрів України.

26. До особливостей недепозитних джерел ресурсів банку не належить така характеристика:

а) ініціатива з їх залучення належить клієнтам банку;

б) це оптові за своїм характером ресурси банку;

в) ініціатива з їх залучення належить банку;

г) ними користуються переважно великі банки.

27. До особливостей управління недепозитними джерелами ресурсів банку відноситься те, що в процесі їх формування ініціатором виступає:

а) власник тимчасово вільних грошових коштів;

б) НБУ;

в) банк, який потребує додаткових ресурсів;

г) банк-партнер.

28. Для нарощування ресурсної бази банк в Україні не може:

а) випустити облігації на умовах субординованого боргу;

б) випустити банківські векселі;

в) провести додаткову емісію своїх акцій;

г) відкрити вкладні рахунки на більше привабливих для клієнтів умовах.

29. Як називається стратегія банку, що передбачає роботу в освоєному сегменті ринку щодо просування існуючих банківських продуктів новим споживачам?

а) стратегія проникнення;

б) консервативна стратегія;

в) стратегія доганяючого;

г) стратегія розвитку.

30. Як називається стратегія банку, який не конкурує з лідером за всіма напрямками діяльності на ринку депозитів, а спеціалізується на наданні однієї або декількох депозитних послуг?

а) стратегія спеціаліста;

б) консервативна стратегія;

в) стратегія доганяючого;

г) стратегія розвитку.

31. Як називається стратегія банку, за якою банк не розробляє нових депозитних продуктів, а надає ті з них, які позитивно себе зарекомендували в інших банках і точно принесуть прибуток?

а) стратегія спеціаліста;

б) консервативна стратегія;

в) стратегія доганяючого;

г) стратегія диверсифікації.

32. До недоліків недепозитних джерел коштів банків не відноситься таке:

а) короткий термін погашення (крім середньострокових і довгострокових облігацій);

б) часті зміни процентних ставок на міжбанківському кредитному ринку;

в) висока вартість;

г) неперсональний характер їх залучення.

33. Оцінку ефективності формування ресурсної бази банку не здійснюють за такими напрямами, як:

а) прибутковість;

б) достатність;

в) стабільність;

г) витратність.

34. Вказати неправильне твердження:

а) чим більший рівень осідання вкладу, тим краще для банку;

б) зростання рівня осідання вкладу свідчить про перевищення припливу вкладів над їх відтоком;

в) нульове значення показника, що характеризує рівень осідання вкладу, свідчить про незмінність вкладів;

г) чим більший рівень осідання вкладу, тим нижчий рівень стабільності коштів на строкових вкладних рахунках банку.

35. Збільшення частки строкових депозитів у зобов'язаннях банку:

а) свідчить про зниження рівня стабільності ресурсної бази банку;

б) свідчить про зростання рентабельності депозитів банку;

в) приводить до збільшення вартості залучених банками ресурсів;

г) зменшує вимоги до достатності капіталу банку.

6.4. Практичні завдання

Ситуативне завдання 1. Розрахувати середню ставку депозитного відсотка, якщо середні залишки залучених ресурсів банку становлять 2 260 млн грн, з яких ресурси, запозичені в інших банків – 14,8 млн грн, централізовані кредитні

ресурси – 9,8 млн грн. Середня ставка відсотка по міжбанківських кредитах – 15 % річних, по кредитах НБУ – 12 % річних, по коштах, залучених на рахунки юридичних і фізичних осіб – 14 % річних.

Ситуативне завдання 2. Розрахувати реальну для банку ставку відсотка за залученими платними ресурсами, якщо відсоткові витрати банку по залученим коштам суб'єктів господарювання й фізичних осіб у національній валюті склали 984 808 тис. грн, в іноземній валюті – 467 953 тис. грн; кредитів, отриманих у НБУ – 112,1 тис. грн, в інших банках – 4 239 тис. грн. Середні залишки коштів на рахунках юридичних і фізичних осіб у національній валюті – 6 129 506 тис. грн, в іноземній валюті – 5 942 575 тис. грн; заборгованість за кредитами, отриманими в інших банках – 3 1647 тис. грн, у НБУ – 9 780 тис. грн. Резервуванню в НБУ підлягають тільки кошти в іноземній валюті. Середня норма їх резервування – 6,9 %.

Регулярні внески банку у ФГВФО не враховувати.

Ситуативне завдання 3. Розрахувати базову депозитну ставку відсотка за коштами клієнта, якщо залишок коштів на його депозитному рахунку в банку становить 200 тис. грн. Строк депозиту – 1 рік. Очікувані темпи інфляції – 8 %, а ризик неповернення коштів – 2 %.

Ситуативне завдання 4. Розрахувати можливу суму перерахування коштів з поточного рахунка клієнта на його строковий депозитний рахунок у банку, якщо залишок коштів на поточному рахунку становив: на 1.01 – 15 тис. грн; на 1.04 – 29 тис. грн; на 1.07 – 40 тис. грн; на 1.10 – 34 тис. грн; на 1.01 – 39 тис. грн. Виторг від реалізації продукції в минулому році становив 1 876 тис. грн. У поточному році виторг від реалізації продукції очікується в сумі 1 925 тис. грн.

Пояснити переваги й недоліки такого переміщення коштів по рахункам для банку і його клієнта.

Ситуативне завдання 5. Розрахувати строк зберігання коштів на рахунках до запитання в банку в листопаді поточного року, якщо відомо, що на початок місяця їх залишок становив 5 047 тис. грн, на кінець місяця – 6 890 тис. грн. Оборот по видачі коштів по рахунках до запитання – 2 565 тис. грн.

Ситуативне завдання 6. Розрахувати базову ставку відсотка по депозитах банку, якщо розміщені на рік кошти на депозитному рахунку становлять 40 тис. грн, очікуване зростання ВВП – 2,5 %, очікувана інфляція – 7 %, ризик неповернення коштів – 3 %.

Ситуативне завдання 7. Розрахувати реальну ціну платних залучених ресурсів банку, якщо відомо, що його видатки по сплаті відсотків за залученими ресурсами становили 47 405,4 тис. грн. Залишок коштів юридичних осіб на поточних рахунках в іноземній валюті – 85 903,0 тис. грн., у національній валюті – 118 031,6 тис. грн, внески фізичних осіб до запитання в іноземній валюті – 127 270,6 тис. грн, у національній валюті – 105 396,2 тис. грн; строкові вклади фізичних осіб і депозити юридичних осіб в іноземній валюті до одного року – 189 873,6 тис. грн; строкові вклади фізичних осіб і депозити юридичних осіб в іноземній валюті на строк більше року – 106 501,8 тис. грн, у національній валюті – 74 231,0 тис. грн. Норма резервування по коштам в іноземній валюті до запитання й на поточних рахунках клієнтів банку – 10 %, по короткострокових депозитах юридичних осіб і внескам фізичних осіб в іноземній валюті – 9 %, понад один рік – 3 %. Процентні видатки банку за коштами в іноземній валюті – 16 332,8 тис. грн.

Відрахування до ФГВФО не враховувати.

Ситуативне завдання 8. Розрахувати коефіцієнт трансформації короткострокових ресурсів банку в довгострокові ресурси, якщо його кредитовий оборот по рахункам до запитання й строком до 1-го року становлять 2,7 млн грн, дебетовий оборот короткострокових позичок і інших короткострокових вкладень – 1,4 млн грн. Дати оцінку отриманим результатам розрахунків.

Ситуативне завдання 9. Розрахувати можливу загальну суму ресурсів для довгострокових вкладень банку, якщо кошти на депозитних рахунках до запитання та строком до 1-го року на початок року – 2 642 млн грн, на кінець року – 2 905 млн грн, за рік кредитовий оборот по яких становив 3 957 млн грн, дебетовий оборот короткострокових позичок і інших короткострокових вкладень – 3 694 млн грн. Кошти на рахунках, призначених для кредитування й вкладення на строк понад 1-го року, на початок року становив 2 005 млн грн, на кінець року – 2 234 млн грн. Кредитовий оборот по рахунках фінансування капітальних вкладень і термінових депозитних рахунків понад 1-го року – 986 млн грн.

Ситуативне завдання 10. Розрахувати коефіцієнт ефективності використання зобов'язань банку, якщо середня сума їх залишків – 290 574 тис. грн, залишки коштів у касі банку й на його коррахунку в НБУ – 1 576 тис. грн, кредитний портфель банку – 149 004 тис. грн, вкладення в цінні папери – 94 759 тис. грн, вкладення в основні фонди банку – 51 934 тис. грн, інші активи банку – 23 301 тис. грн. Дати оцінку результатів розрахунків.

Тема 7. Управління активами і пасивами банку

Мета: *засвоїти методи управління активами і пасивами банку у їх розвитку*

7.1. Методичні вказівки щодо вивчення теми

Необхідно знати: методологічні засади та методи управління активами і пасивами банку.

Необхідно вміти: пояснювати необхідність управління активами і пасивами банку і його еволюцію; обирати підходи до управління строками залучення ресурсів і їх розміщення в активи банку та оцінювати умови і наслідки їх застосування; обирати найбільш ефективні методи і оцінювати ефективність управління чутливими активами і пасивами банку.

Глосарій

Активи банку – накопичені протягом діяльності банку ресурси, які в майбутньому приносять економічну вигоду і приводять до припливу грошових коштів у банківську установу.

Геп (gap) – різниця між активами та зобов'язаннями банку з відповідними строками.

Геп – це міра відсоткового ризику, на який наражається банк протягом зафіксованого часового інтервалу.

Геп-менеджмент – це комплексний метод одночасного управління платоспроможністю, ліквідністю та прибутковістю банку із застосуванням механізму поточного порівняння строків, сум та вартості залучених коштів і строків, сум та доходів від розміщення цих залучених коштів в активні операції банку (кредити та цінні папери).

Дюрація (від англ. *Duration* – тривалість) **–** це середньозважений строк потоку платежів, зважений за *дисконтованою* сумою. Іншими словами – це точка рівноваги термінів дисконтованих платежів.

Кумулятивний геп – алгебраїчна сума (з урахуванням знака) гепів в кожному з часових інтервалів, на які поділено часовий горизонт;

Метчінг – (англ. Matching) метод обліку та оцінки валютного ризика завдяки взаємному розрахунку ризиків за пасивами й активами.

Ризик процентної ставки (процентний ризик) – абсолютна (відносна) величина або імовірностний показник можливих втрат економічного суб'єкта від заданої зміни ринкових процентних ставок протягом заданого періоду часу в майбутньому.

Стратегія фіксації спреду – максимальне збалансування позицій по чутливих активах і зобов'язаннях.

Управління активами й пасивами – це процес координування управлінських рішень щодо проведення активних та пасивних банківських операцій так, щоб це приводило структуру динамічного банківського балансу відповідно до обраної банком стратегії і тактики.

Основні положення теми

Управлінням активами й пасивами банку може забезпечуватися шляхом управління строками розміщення активів і залучення зобов'язань банку на основі збалансованого або незбалансованого підходу.

В історичному аспекті **виокремлюють 3 підходи до управління активами і пасивами банку,** тобто його грошовими потоками:

1) через управління активами. Суть цього підходу полягає в тому, що увага менеджерів банків була зосереджена на розміщенні активів, тоді як джерела формування ресурсів (капітал і зобов'язання) розглядалися як незалежні від їх діяльності, а визначаються, головним чином, можливостями і потребами клієнтів і акціонерів банку;

***2) через управління пасивами*.** Управління банком через пасиви дозволяє:

а) мінімізувати витрати на формування ресурсів банку;

б) вибрати оптимальне співвідношення між обсягами різних джерел депозитних ресурсів і капіталом, які забезпечують бажаний рівень стабільності фондів, забезпечує можливість банкам надавати довгострокові кредити, які є високоприбутковими, але в той же час і високоризиковими і потребують довгострокових інвестицій;

3) через управління активами та пасивами. Суть цього підходу полягає в тому, що доходи і витрати стосуються обох сторін банківського балансу. В такому випадку зниження витрат із залучення ресурсів також приводить до зростання прибутковості банківської діяльності, як і підвищення доходів від кредитно-інвестиційного портфеля. При цьому ціна активного операції повинна перевищувати витрати на її надання. Отже, сутність УАП полягає в скоординованому управлінні фінансами банку, в процесі якого через узгодження управлінських рішень та досягнення певних пропорцій між активними і пасивними операціями **досягається декілька цілей:**

а) підвищення прибутку,

б) зниження ризиків;

в) аналіз і контроль ліквідності;

г) управління спредом.

Найважливішою особливістю цього підходу є внутрішня єдність усіх аспектів банківської діяльності, коли жодна з цих цілей не може бути досягнута ізо-

льовано, оскільки є елементом інтегрованої системи управління. При інтегрованому підході банки розглядають активи і пасиви як єдине ціле, визначаючи роль сукупного портфеля в одержанні високого прибутку при допустимому рівні ризику.

У сучасних умовах найважливішим напрямом фінансового менеджменту активів і пасивів банку є управління його процентним ризиком.

Критичний рівень ризику зміни процентної ставки визначається ймовірністю того, що середня ставка за залученими ресурсами банку протягом періоду своєї дії може перевищити середню відсоткову ставку за активами, що призведе до збитків.

Теоретично процентного ризику можна уникнути в тому випадку, коли активи повністю збалансовані з пасивами, як за термінами, так і за обсягами. Однак на практиці досягти такої відповідності неможливо, тому що банки постійно стикаються з процентним ризиком. Це визначає необхідність постійного аналізу та контролю рівня допустимого ризику та усвідомленого управління цим процесом. Звідси випливає, що процентний ризик банку пов'язаний, перш за все, з невідповідністю структури його активів і зобов'язань. Основними параметрами управління є строки та обсяги активів і зобов'язань банку. Їх узгодження є одним із методів, за допомогою якого банк фіксує і нейтралізує ризик зміни відсоткової ставки. При цьому передбачається, що всі процентні ставки, як по активним, так і по пасивним операціям, змінюються швидко і в одному напрямку. Це припущення пов'язане з концепцією «паралельного зсуву» кривої дохідності.

Управління строками розміщення активів і залучення зобов'язань банку може забезпечуватися на основі: збалансованого і незбалансованого підходу.

При збалансованому підході передбачається повна відповідність між строками залучення й розміщення ресурсів; прибуток стабілізується, мінімізуючи відсотковий ризик.

Незбалансований за строками підхід базується на прогнозі зміни швидкості, напрямку й величини відсоткових ставок. За такого підходу: ***якщо прогнозується зниження відсоткових ставок,*** строки залучення коштів повинні бути коротшими в порівнянні зі строками їх розміщення; ***якщо прогнозується підвищення відсоткових ставок,*** строки виконання зобов'язань повинні перевищувати строки по активах.

Чутливість окремих статей банківського балансу до відсоткового ризику визначається **показником гепа**, для чого всі активи й пасиви банку поділяють на: чутливі до зміни відсоткових ставок; нечутливі до зміни відсоткових ставок.

Показник гепа визначається **як різниця між величиною чутливих активів і чутливих зобов'язань банків в кожному із зафіксованих періодів:**

$$GAP\ (t) = FA\ (t) - FL\ (t)$$

де GAP (t) – величина гепа в грошовому вираженні в період t;

FA (t) – активи, чутливі до зміни процентної ставки в період t;

FL (t) – пасиви, чутливі до зміни процентної ставки в період t.

Збалансована позиція, коли чутливі активи та зобов'язання рівні між собою, означає нульовий геп, тобто якщо FA (t) = FL (t), то GAP (t) = 0, має місце збалансована позиція.

Для визначення співвідношення чутливих активів і зобов'язань банку використовують ***коефіцієнт гепа (FGAP (t),*** який розраховується як відношення чутливих активів до чутливих зобов'язань:

$$\boldsymbol{FGAP\ (t)} = \frac{FA(t)}{FL(n)}.$$

Якщо GAP (t)> 1– це означає, що геп позитивний;

GAP (t) <1 – це означає, що геп від'ємний;

GAP (t) = 1 – геп нульовий.

Головна ідея управління гепом полягає в тому, що величина і вид (позитивний або негативний) гепа повинні відповідати прогнозам зміни процентних ставок.

Правило управління гепом:

1) якщо геп позитивний, то з ростом процентних ставок маржа банку зростає, і, навпаки, в разі їх зниження маржа зменшується;

2) якщо геп від'ємний, то зі зростанням процентних ставок маржа банку зменшується, а з їх зниженням – збільшується;

Для визначення того, яка частина активів (при позитивному гепі) або пасивів (при негативному гепі) може змінити свою вартість у зв'язку зі зміною ринкових ставок, а, отже, вплинути на ринкову вартість усього банку оцінюється шляхом розрахунку **індексу відсоткового ризику,** який розраховується за формулою:

$$\Delta\ IR(t) = \frac{GAP(t)}{A} \times 100\ \%,$$

де Δ IR (t) – індекс відсоткового ризику;

A – робочі активи.

Рівень процентного ризику оцінюється таким чином:

при Δ IR (t) < 10 % – нормальна позиція;

при Δ IR (t) ≥ 10–12 % – тактична позиція, чи позиція на короткостроковий період. Передбачається, що можливі дії щодо стримування ГЕПу;

при Δ IR (t)> 12–15 % – стратегічна позиція, чи позиція на довгостроковий період. У цьому випадку прогнозується зміна процентних ставок і вибирається стратегія, яка б дозволила отримувати вигоду при передбачуваній зміні процентних ставок.

При Δ IR (t) > 15 % – спекулятивна позиція. У цьому випадку ризик впливу зміни процентних ставок особливо великий, що вимагає ретельного аналізу позиції, яку займає банк. У той же час в підручнику Л. Примостки зазначено, що в практиці роботи зарубіжних банків ліміт індексу відсоткового ризику встановлюється, як правило, на рівні 20–25 %.

Зміна маржі банку залежно від коливань ринкових процентних ставок дозволяє оцінити ***модель гепа,*** яка описує залежність між цими показниками за такою формулою:

$$\Delta P\ (t) = (rp - r) \times GAP\ (t),$$

де ΔP (t) – величина зміни процентної маржі банку (у грошовому вираженні) протягом періода t;

rp, r – прогнозована та поточна ринкова ставки відповідно.

Збільшення або зменшення процентної маржі залежить від знака гепа («плюс» чи «мінус»), а також від того, зростають або знижуються процентні ставки на ринку.

Головним завданням менеджменту банку в процесі управління гепом – досягти відповідності між видом гепа і прогнозом зміни напряму, швидкості і рівня процентних ставок.

Можливість управляти співвідношенням чутливих активів і зобов'язань не тільки в певний момент часу, але й ураховувати при цьому часовий компонент, дає **метод кумулятивного гепа –** це алгебраїчна сума (з урахуванням знака) гепа в кожному часовому інтервалі, на які поділений часовий горизонт. Для обчислення показника кумулятивного гепа в кожному з інтервалів знаходять алгебраїчну суму гепів за попередні періоди за формулою:

$$\text{KGAP (t)} = \sum_{i=1}^{T} GAP_i(t),$$

де KGAP (t) – кумулятивний геп;

T – часовий горизонт i = 1, T.

За економічним змістом, кумулятивний геп –це інтегральний показник, який відображає рівень ризику процентних ставок, з яким стикається банк протягом розглянутого часового горизонту. Банк може управляти цим ризиком, встановлюючи ліміт кумулятивного гепа як максимально допустиму його величину та приводячи величину чутливих активів і пасивів у відповідність з установленим лімітом.

По суті метод гепа є окремим випадком кумулятивного гепа, тому такі інструменти аналізу як індекс процентного ризику і модель гепа можуть бути узагальнені заміною в раніше розглянутих формулах показника гепа на показник кумулятивного гепа.

Одним із методів управління активами й пасивами банку є **портфельна імунізація,** що являє собою підбір і включення до складу банківського портфеля таких фінансових інструментів, які мінімізують чутливість до зміни відсоткових ставок на ринку.

Показником виміру чутливості фінансових інструментів до впливу відсоткового ризику є середньозважений строк погашення цього інструмента є **дюрація.**

Ситуація, коли активи й пасиви банку повністю збалансовані як за середньозваженими строками погашення, так і за приведеними вартостями, створює **імунізацію балансу** й означає захист від будь-яких змін відсоткових ставок у межах планового обрію, що за тривалістю дорівнює дюрації.

7.2. Питання для самоперевірки

1. Чим обумовлена необхідність управління активами й пасивами банку?
2. Розкрити сутність і дати економічну оцінку управління банком через активи.
3. Охарактеризувати управління банком через пасиви.
4. Пояснити необхідність, розкрити сутність та дати економічну оцінку інтегрованого підходу до управління активами й пасивами банку.
5. Назвати й охарактеризувати підходи до управління строками залучення банками ресурсів і розміщення їх в активи.
6. Розкрити сутність, визначити показники й охарактеризувати вихідні положення застосування геп-менеджменту в управління активами і пасивами банку.
7. Охарактеризувати метод кумулятивного гепа в управлінні активами і пасивами банку та проблеми його практичного застосування.
8. Що таке імунізація балансу як методу управління його активами й пасивами?

7.3. Тестові завдання

1. Критичним для банку є рівень ризику зміни процентної ставки, якщо:

а) існує ймовірність того, що середня ставка за залученими ресурсами протягом періоду своєї дії може перевищити середню відсоткову ставку за активами, що призведе до збитків банку;

б) існує ймовірність того, що середня ставка відсотка за активами протягом періоду своєї дії перевищить середню ставку відсотка за залученими ресурсами, що призведе до збитків банку;

в) існує ймовірність того, що середня ставка відсотка за зобов'язаннями банку протягом періоду своєї дії буде дорівнювати середній процентній ставці за активами, що призведе до збитків банку;

г) правильної відповіді немає.

2. При збалансованому підході до управління термінами розміщення активів і залучення зобов'язань банку передбачається:

а) наближення термінів залучення ресурсів до термінів їх розміщення в активи;

б) збалансування обсягів зобов'язань і кредитно-інвестиційного портфеля банку;

в) повну відповідність термінів залучення ресурсів і їх розміщення в кредити й інвестиції;

г) повна відповідність між термінами залучення та розміщення ресурсів.

3. При збалансованому підході до управління термінами розміщення активів і залучення ресурсів:

а) максимізується прибуток і мінімізується процентний ризик банку;

б) зростає процентний ризик банку, але стабілізується його прибуток;

в) стабілізується прибуток банку, мінімізуючи його процентний ризик;

г) мінімізується прибуток і процентний ризик банку.

4. Відповідно до незбалансованого підходу до управління термінами розміщення активів і залучення ресурсів банку, якщо планується зниження процентних ставок:

а) терміни залучення коштів повинні бути коротшими у порівнянні з термінами розміщення;

б) терміни залучення коштів повинні бути більш тривалими в порівнянні з термінами їх розміщення;

в) терміни залучення коштів повинні бути рівні термінам їх розміщення;

г) терміни залучення та розміщення ресурсів узгоджуються ринком.

5. При незбалансованому підході до управління термінами розміщення активів і залучення ресурсів:

а) максимізується прибуток і мінімізується процентний ризик банку;

б) зростає процентний ризик банку, але стабілізується його прибуток;

в) стабілізується прибуток банку, мінімізуючи його процентний ризик;

г) мінімізується прибуток і процентний ризик банку.

6. Відповідно до незбалансованого за терміном підходу до управління активами і пасивами банку, якщо прогнозується зниження процентних ставок:

а) терміни залучення коштів повинні бути більш тривалими у порівнянні з термінами їх розміщення;

б) терміни залучення коштів повинні бути коротшими у порівнянні з термінами їх розміщення;

в) темпи зростання зобов'язань банку повинні бути вищими у порівнянні з темпами зростання його позичкових активів;

г) темпи зростання зобо'язань банку повинні бути нижчими у порівнянні з темпами зростання його позичкових активів.

7. Відповідно до незбалансованого за терміном підходу до управління активами і пасивами банку, якщо прогнозується підвищення процентних ставок:

а) терміни виконання зобов'язань повинні бути коротшими за терміни активів;

б) терміни виконання зобов'язань повинні перевищувати строки за активами;

в) темпи зростання зобов'язань банку повинні бути вищими у порівнянні з темпами зростання його позичкових активів;

г) темпи зростання зобов'язань банку повинні бути нижчими у порівнянні з темпами зростання його позичкових активів.

8. Незбалансований підхід до управління термінами розміщення та залучення зобов'язань банку:

а) дозволяє максимізувати прибуток, але супроводжується підвищенням процентного ризику;

б) дозволяє мінімізувати прибуток, але супроводжується підвищенням процентного ризику;

в) дозволяє мінімізувати прибуток і процентний ризик банку;

г) не впливає на прибуток і рівень процентного ризику банку.

9. Для визначення показника гепа всі активи і пасиви банку поділяють на:

а) депозитні і недепозитні ресурси – в частині пасивів, і продуктивні і непродуктивні активи – в частині активів;

б) керовані і некеровані активи і пасиви;

в) ризикові і безризикові активи і пасиви;

г) чутливі до зміни процентних ставок і нечутливі до їх зміни активи і пасиви.

10. Геп в перекладі на українську мову означає:

а) ризик;

б) борг;

в) безпека;

г) розрив, дисбаланс.

11. Вказати, що не є умовою віднесення активів і пасивів банку до числа чутливих до змін процентних ставок:

а) дата перегляду плаваючої відсоткової ставки потрапляє у межі зафіксованого часового інтервалу;

б) термін проміжної або часткової виплати основної суми настає у зафіксованому періоді;

в) термін залучення ресурсів повинен бути меншим за термін їх розміщення;

г) зміна базової ставки (наприклад, облікової ставки НБУ), покладеної в основу ціноутворення активу або зобов'язання, можлива або очікується протягом цього самого періоду часу і не контролюється банком.

12. Як у фінансовому менеджменті називаються активи і зобов'язання банку, доходи і витрати, за якими протягом аналізованого періоду залежать від зміни процентних ставок на ринку?

а) чутливі до зміни процентної ставки;

б) ризикові;

в) дохідні і прибуткові;

г) некеровані.

13. Що не відноситься до різновидів гепа як способу управління активами і зобов'язаннями банку?

а) позитивний геп;

б) збалансований геп;

в) негативний геп;

г) нульовий геп.

14. При позитивному гепі:

а) активи, чутливі до зміни процентної ставки, більше зобов'язань, чутливих до зміни процентної ставки;

б) зобов**'**язання, чутливі до зміни процентної ставки, перевищують активи, чутливі до зміни процентної ставки;

в) темпи зростання активів, чутливих до зміни процентної ставки, вищі за темпи зростання зобов**'**язань, чутливих до зміни процентної ставки;

г) темпи зростання зобов**'**язань, чутливих до зміни процентної ставки, вищі за темпи зростання активів, чутливих до зміни процентної ставки.

15. При негативному гепі:

а) активи, чутливі до зміни процентної ставки, більше зобов'язань, чутливих до зміни процентної ставки;

б) зобов'язання, чутливі до зміни процентної ставки, більше активів, чутливих до зміни процентної ставки;

в) темпи зростання активів, чутливих до зміни процентної ставки, вищі за темпи зростання зобов'язань, чутливих до зміни процентної ставки;

г) темпи зростання зобов'язання, чутливих до зміни процентної ставки, вищі за темпи зростання активів, чутливих до зміни процентної ставки.

16. Головна ідея управління гепом полягає в тому, що:

а) тільки величина гепа повинна відповідати прогнозам зміни процентних ставок;

б) величина і вид гепа (позитивний або негативний) повинні відповідати прогнозам зміни процентних ставок;

в) тільки вид гепа (позитивний або негативний) повинні відповідати прогнозам зміни процентних ставок;

г) терміни залучення ресурсів не повинні бути менше термінів розміщення ресурсів банку.

17. Якщо значення коефіцієнта гепа перевищує одиницю – це:

а) негативний геп;

б) зростаючий геп;

в) керований геп;

г) позитивний геп.

18. Якщо значення коефіцієнта гепа менше одиниці – це:

а) негативний геп;

б) зростаючий геп;

в) керований геп;

г) позитивний геп.

19. Якщо геп позитивний, то при зростанні процентних ставок маржа банку буде:

а) позитивною;

б) негативною;

в) чутливою до зміни процентних ставок;

г) зростати.

20. Якщо геп позитивний, то зі зниженням процентних ставок маржа банку буде:

а) позитивною;

б) негативною;

в) зменшуватися;

г) зростати.

21. Якщо геп від'ємний, то зі зростанням процентних ставок маржа банку буде:

а) позитивною;

б) негативною;

в) зменшуватися;

г) збільшуватися.

22. Якщо геп від'ємний, то зі зниженням процентних ставок маржа банку буде:

а) позитивною;

б) негативною;

в) зменшуватися;

г) збільшуватися.

23. Вкажіть показник процентного ризику банку, який показує, яка частина активів (якщо геп позитивний) або пасивів (якщо геп від'ємний) може змінювати свою вартість у зв'язку зі зміною ринкових ставок:

а) показник гепа;

б) коефіцієнт гепа;

в) індекс процентного ризику;

г) модель гепа.

24. Зміна маржі банку в залежності від коливань ринкових процентних ставок оцінюється:

а) показником гепа;

б) коефіцієнтом гепа;

в) індексом процентного ризику;

г) моделлю гепа.

25. Позитивне значення моделі гепа вказує:

а) на збільшення маржі і буде результатом підвищення ставок при позитивному гепі або зниження ставок при негативному гепі;

б) на збільшення маржі і буде результатом зниження ставок при позитивному гепі або підвищення ставок при негативному гепі;

в) на зниження маржі і буде результатом підвищення ставок при позитивному гепі або зниження ставок при негативному гепі;

г) на зменшення маржі і буде результатом зниження ставок при позитивному гепі або підвищення ставок при негативному гепі.

26. Досягнення відповідності між видом гепа і прогнозом зміни напряму, швидкості і рівня процентних ставок – це:

а) основне завдання фінансового менеджменту банку в процесі управління активами;

б) основне завдання фінансового менеджменту банку в процесі управління пасивами;

в) основне завдання фінансового менеджменту банку в процесі управління його зобов'язаннями;

г) основне завдання фінансового менеджменту банку в процесі управління його активами і пасивами.

27. Алгебраїчна сума (з урахуванням знака) гепів в кожному з часових інтервалів, на які поділено часовий горизонт – це визначення поняття:

а) кумулятивного гепа;

б) гепа;

в) моделі гепа;

г) кумулятивного індексу відсоткового ризику банку.

28. Хеджування процентного ризику банку в країнах з розвиненими ринковими відносинами:

а) здійснюється на основі операцій з похідними фінансовими інструментами;

б) засновано на необмежених правах банку в галузі управління активами і пасивами;

в) виключає виникнення процентного ризику банку;

г) попереджає виникнення процентного ризику банку.

29. Підбір і включення в банківський портфель таких фінансових інструментів, які мінімізують його чутливість до зміни ринкових процентних ставок, – це визначення:

а) портфельної дюрації;

б) портфельної імунізації;

в) портфельного методу управління активами і пасивами;

г) кумулятивної імунізації.

30. Чим більшою є дюрація між активами і зобов'язаннями:

а) тим більш чутливою до коливання процентних ставок на ринку буде чиста вартість банківської установи, тобто акціонерного капіталу;

б) тим менш чутливою до коливання процентних ставок на ринку буде чиста вартість банківської установи, тобто акціонерного капіталу;

в) тим в меншій мірі активи банку схильні до впливу зміни процентних ставок на ринку;

г) тим в більшій мірі пасиви банку схильні до зміни процентних ставок на ринку.

7.4. Практичні завдання

Ситуативне завдання 1. Визначити, як вплине на прибуток і ризик банку збалансований і незбалансований підхід до управління активами й зобов'язаннями, якщо клієнтові був виданий кредит на 90 днів у сумі 50 тис. грн. Очікується зниження відсоткових ставок (діючі й прогнозовані ставки наведені в таблиці). Передбачається, що при незбалансованому підході банк скористається спочатку депозитом на 60 днів, а потім депозитом на 1 місяць. У році – 365 днів.

Вихідні дані:

Показник	Строк, дні	Ставки розміщення, %	Ставки залучення, %
Поточні ставки на ринку	90	27	15
	60	24	12
	30	20	11
Прогнозні ставки: через 30 днів	30	23	14
через 60 днів	30	18	10

Ситуативне завдання 2. Визначити, як вплине на прибуток і ризик банку збалансований і незбалансований підхід до управління активами й зобов'язаннями, якщо клієнтові був виданий кредит на 90 днів у сумі 75 тис. грн. Очікується підвищення відсоткових ставок (діючі й прогнозні ставки наведені в таблиці). Передбачається, що при незбалансованому підході банк скористається спочатку депозитом на 60 днів, а потім депозитом на 1 місяць. У році – 365 днів.

Вихідні дані:

Показник	Строк, дні	Ставки розміщення, %	Ставки залучення, %
Поточні ставки на ринку	90	22	15
	60	20	14
	30	18	12
Прогнозні ставки: через 30 днів;	30	24	16
через 60 днів	30	26	17

Ситуативне завдання 3. Оцінити відсотковий ризик банку за даними, поданими у таблиці, якщо ліміт ризику встановлений на рівні 25 %, і визначити, як зміниться маржа банку, якщо відсоткові ставки зростуть на 1,5 в. п.

Вихідні дані:

Показники	Активи, тис. грн	Пасиви, тис. грн
1. Збалансовані по строках	240	240
2. Чутливі до зміни відсоткової ставки	1 180	590
3. Нечутливі до зміни відсоткової ставки	790	1 226
4. Неробочі активи/ безпроцентні пасиви	180	334
5. Капітал	–	180
6. Усього	2 390	2 390

Ситуативне завдання 4. Оцінити відсотковий ризик банку за даними, поданими у таблиці, якщо ліміт ризику встановлений на рівні 20 %. Визначити, як змінитися маржа банку, якщо відсоткові ставки зростуть на 2 в. п.

Вихідні дані:

Показники	Активи, тис. грн	Пасиви, тис. грн
1. Збалансовані по строках	175	175
2. Чутливі до зміни відсоткової ставки	2 076	2 290
3. Не чутливі до зміни відсоткової ставки	1 290	399
4. Неробочі активи / безпроцентні пасиви	275	315
5. Капітал	–	621
6. Усього	3 800	2 390

Ситуативне завдання 5. Оцінити відсотковий ризик банку за даними, поданими у таблиці, якщо ліміт ризику встановлений на рівні 20 %. Як зміниться маржа банку, якщо відсоткові ставки знизиться на 2 в. п.?

Вихідні дані:

Показники	Активи, тис. грн	Пасиви, тис. грн
1. Збалансовані по строках	456	456
2. Чутливі до зміни ставки	3 076	1 906
3. Не чутливі до зміни ставки	1 190	1 599
4. Неробочі активи/ безпроцентні пасиви	298	248
5. Капітал	–	811
6. Усього	5 020	2 390

Ситуативне завдання 6. Чутливі активи й зобов'язання банку, згруповані за періодами переоцінювання, наведені в таблиці:

Періоди	Чутливі активи, тис. грн	Чутливі пасиви, тис. грн
Наступні 24 години	180	200
Від 24 годин до 7 днів	840	300
Від 7 днів до 1 міс.	2 905	1 865
Від 1 до 3 міс.	2 860	4 354
Від 3 до 6 міс.	2 450	2 000
Від 6 до 9 міс.	990	400
Від 9 міс. до 1 року	1 500	1 800
Усього робочих активів	1 300	

Необхідно:

1) розрахувати кумулятивний геп і фактичний індекс відсоткового ризику по кожному із зазначених періодів;

2) проаналізувати рівень відсоткового ризику, якщо ліміт індексу відсоткового ризику встановлений на рівні 10 %;

3) визначити, як вплине на прибуток банку зниження відсоткових ставок у період з 6-ти до 9-ти місяців на 4.5 в. п.

Ситуативне завдання 7. Чутливі активи й зобов'язання банку, згруповані за періодами переоцінювання, наведені в таблиці:

№ з/п	Періоди	Чутливі активи, млрд грн.	Чутливі пасиви, млрд грн
1	Наступні 24 години	49	86
2	Від 24 годин до 7 днів	60	30
3	Від 7 днів до 1 міс.	90	385
4	Від 1 до 3 міс.	160	554
5	Від 3 до 6 міс.	200	66
6	Від 6 до 9 міс.	50	180
7	Від 9 міс. до 1 року	150	100
…	……		
	Усього робочих активів	800	

Необхідно:

1) розрахувати кумулятивний геп і фактичний індекс відсоткового ризику за кожним із зазначених періодів;

2) проаналізувати рівень відсоткового ризику, якщо його ліміт встановлено на рівні 23 %;

3) визначити, як вплине на прибуток банку зниження відсоткових ставок протягом першого місяця на 0.7 в. п., а наступних 2-х місяців – на 2.1 в. п.;

4) визначити, як вплине на прибуток банку зниження відсоткових ставок у період з 6-ти до 9-ти місяців на 4.5 в. п.

Ситуативне завдання 8. Чутливі активи й зобов'язання банку, згруповані за періодами переоцінювання, наведені в таблиці.

№ з/п	Періоди	Чутливі активи, млрд грн	Чутливі пасиви, млрд грн
1	Наступні 24 години	25	30
2	Від 24 годин до 7 днів	54	90
3	Від 7 днів до 1 міс.	165	100
4	Від 1 до 3 міс.	50	30
5	Від 3 до 6 міс.	270	310
6	Від 6 до 9 міс.	70	40
7	Від 9 міс. до 1 року	140	200
…	……		
	Усього робочих активів	900	

Необхідно:

а) розрахувати кумулятивний геп і фактичний індекс відсоткового ризику по кожному із зазначених періодів;

б) проаналізувати рівень відсоткового ризику, якщо ліміт індексу відсоткового ризику встановлений на рівні 23 %;

в) визначити, як вплине на прибуток банку підвищення процентних ставок, рівень яких протягом перших трьох місяців підвищиться, за прогнозами, на 0.3 в. п., а в наступні 3 місяці підвищиться на 3 в. п.

Ситуативне завдання 9. За наведеними даними розрахувати і оцінити відсотковий ризик банку за допомогою абсолютних і відносних показників гепа.

Вихідні дані, млн грн:

Показники	Період					
	до 7 дн.	8–30 дн.	1–3 міс.	4–6 міс.	7–9 міс.	10–12 міс.
FA(t) чутливі активи	229 960	300 700	109 040	660 390	167 590	182 810
FL (t), чутливі пасиви	147 560	385 790	120 390	572 200	166 000	269 400

Активи банку – 935 170 млн грн, капітал – 142 680 млн грн. Ліміт припустимого відсоткового ризику – 10 %.

Ситуативне завдання 10. За даними, поданими у таблиці, оцінити зміну відсоткової маржі банку протягом року з урахуванням прогнозу зміни ринкових відсоткових ставок.

Вихідні дані, млн грн:

Показники	Період					
	до 7 дн.	8–30 дн.	1–3 міс.	4–6 міс.	7–9 міс.	0–12 міс.
FA(t) чутливі активи	3 325	1 460	2 823	3 960	1 967	1 812
FL (t), чутливі пасиви	5 980	1 310	2 090	2 570	6 960	2 940
1. Різниця між прогнозованими й поточними відсотковими ставками (r_{p-r}), %	–2.3	–0.8	–1.9	–2.4	–0.5	2.7

Ситуативне завдання 11. Дюрація портфеля активів банку становить 1,56 роки, сукупні активи 11 831 млн грн, сукупні зобов'язання – 9 874 млн грн. Визначити, якою повинна бути дюрація зобов'язань банку для створення імунізації його балансу.

Ситуативне завдання 12. Дюрація портфеля зобов'язань банку становить 1,05 (року), сукупні зобов'язання банку 189 048 тис. грн, а його сукупні активи – 215 514 тис. грн. Визначити, якою повинна бути дюрація активів банку для створення імунізації його балансу.

Тема 8. Управління позиковими активами банку

Мета: засвоїти основні методи й оцінити ефективність управління позиковими активами банку.

8.1. Методичні вказівки щодо вивчення теми

Необхідно знати: сутність, завдання і складові управління позиковими активами банку; методи управління одиничною банківською позикою і кредит-

ним портфелем банку; систему показників оцінки ефективності управління позиковими активами банку.

***Необхідно вміти*:** визначати завдання управління позиковими активами банку; обирати прийнятну організаційно-функціональну побудову кредитних підрозділів банку; визначати функціональні повноваження кредитного комітету (кредитної комісії банку); формувати кредитну документацію і користуватися методичним забезпеченням кредитування банком юридичних і фізичних осіб; обирати методи попередження і зниження кредитного ризику окремої позики та кредитного портфеля банку; оцінювати ефективність управління позиковими активами банку.

Глосарій

Безнадійна заборгованість – заборгованість, стосовно якої є впевненість про її неповернення боржником, або заборгованість, за якою минув строк позовної давності; безнадійна заборгованість – заборгованість, стосовно якої є впевненість про її неповернення боржником, або заборгованість, за якою минув строк позовної давності.

Бек-офіс банку – це структурний підрозділ, що забезпечує продовження операції, початої фронт-офісом, шляхом здійснення реєстрації, перевірки, обліку й контролю кредитних операцій.

Галузева диверсифікація кредитів банку – розподіл кредитів між клієнтами, які здійснюють діяльність у різних галузях економіки.

Географічна диверсифікація банку – розподіли кредитних ресурсів між позичальниками, які перебувають у різних регіонах, географічних територіях, країнах із різними економічними умовами.

Диверсифікація кредитів – розподіл кредитного портфеля серед широкого кола позичальників, які відрізняються один від одного як за характеристиками (розмір капіталу, форма власності), так і за умовами діяльності (галузь економіки, географічний регіон).

Документування позики банку – процес підготовки та укладення кредитного договору, умови якого задовольняють потреби як позичальника, так і банку.

Концентрація кредитного портфеля банку – зосередження кредитних операцій банку в певній галузі чи групі взаємопов'язаних галузей, на географічній території, або кредитування певних категорій клієнтів.

Кредитний портфель** (credit portfolio) **банку – сукупність усіх банківських позик, що структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної банком кредитної політики.

Кредитний ризик банку – ймовірність того, що позичальник не зможе або не захоче виконати свої зобов'язання згідно з кредитною угодою.

Кредитний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через нездатність позичальника виконати взяті на себе зобов'язання.

Кредитоспроможність (creditworthiness of borrower) ***банку*** – наявність у позичальника (контрагента банку) передумов для проведення кредитної операції і його спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені договором строки.

Лімітування як метод управління кредитним ризиком полягає у встановленні максимально допустимих розмірів наданих позик, що дозволяє обмежити ризик.

Недіючі кредити *(nonperforming loans (NPL))* – це сумнівні та безнадійні до повернення кредити.

Портфельна диверсифікація – розосередження кредитів між різними категоріями позичальників.

Проблемний кредит – це кредитний продукт, за яким є істотні порушення строків виконання зобов'язань перед банком, істотне погіршення фінансового стану боржника, істотне погіршення якості чи повна втрата забезпечення.

Резерв для відшкодування втрат за кредитними операціями банків як метод управління кредитним ризиком полягає в акумуляції коштів, які в подальшому використовуються для компенсації неповернених банку кредитів.

Реструктуризація кредиту – комплекс заходів, який передбачає зміну умов кредитного договору у зв'язку з наявними або можливими фінансовими труднощами боржника з метою створення сприятливих умов для виконання ним зобов'язань за цим кредитним договором.

Сек'юритизація (активів) – перерозподіл ризиків шляхом трансформації активів банку (позик та інших активів) в цінні папери для продажу інвесторам.

Управління позичковими активами – діяльність банку з формування структури кредитного портфеля, що забезпечує достатній рівень прибутковості кредитних операцій при припустимому ступені кредитного ризику.

Фронт-офіс – це підрозділ банку, що виконує роль його представника перед клієнтом і виступає ініціатором операції.

Основні положення теми

Управління позиковими активами банку включає: управління технологією кредитних операцій і управління кредитним ризиком банку.

1. Складовими **управління технологією кредитних операцій є:**

1.1. Визначення функцій кредитних підрозділів банку. Альтернативними моделями закріплення функцій за кредитними підрозділами банку можуть бути:

– модель закріплення всіх функцій з організації кредитування за кожним фахівцем кредитного відділу банку;

– модель розподілу функцій між фахівцями кредитного відділу банку по етапам організації кредитного процесу в банку.

Наразі оперативна робота банку в області кредитування організується на основі розподілу кредитних функцій між фронт-офісом і бек-офісом.

Якщо банк здійснює кредитування як у національній, так і в іноземній валютах, то організація кредитного процесу може забезпечуватися одним і тим же відділом банку або відокремленими відділами, що спеціалізуються на кредитуванні позичальників тільки у національній валюті і на кредитуванні позичальників тільки в іноземній валюті. Виокремлення таких відокремлених підрозділів в банку оцінюється фахівцями неоднозначно.

1.2. Виокремлення ланки, що здійснює управління кредитними операціями в банку, і визначення її функцій. Такою ланкою є кредитний комітет (кредитна комісія) банку. Його робота здійснюється у вигляді щомісячних нарад, а за необхідністю – у будь-який час.

1.3. Методичне забезпечення кредитного процесу в банку – розробляється банком відповідно до діючого у країні законодавства і нормативно-правових актів НБУ, що регламентують кредитну діяльність банків в Україні.

1.4. Документальне забезпечення кредитних операцій банку, склад і вимоги до змісту яких визначаються діючим в країні законодавством і нормативно-правовими актами НБУ.

2. Управління кредитними ризиками банку являє собою єдність процесу управління ризиком окремої позички й кредитного портфеля.

Методами управління ризиком окремої позики є: кредитоспроможність позичальника; аналіз і оцінка кредиту; структурування позички; документування кредитних операцій; контроль за наданим кредитом і станом застави.

Методами управління кредитним портфелем банку є: диверсифікація; концентрація; лімітування; створення резерву під кредитні ризики; сек'юритизація.

Оцінка ефективності управління позиковими активами банку здійснюється: за рівнем кредитного ризику; за рівнем прибутковості позичкових активів; на основі інтегрованого показника якості позичкових активів банку.

Система показників для оцінки ефективності управління позиковими активами за рівнем кредитного ризику

Формула розрахунку	Умовні виначення	Критеріальні значення	Характеристика значення коефіцієнта
$Ka = \frac{KP}{CA}$	КР – позикові активи; СА – сукупні активи	0.65–0.75 – помірна кредитна активність; >0.75 – агресивна кредитна діяльність; <0.65 – пасивна кредитна діяльність	Характеризують рівень ризику кредитної діяльності банку в залежності від його кредитної активності
$K9 = \frac{Kp}{KP}$	K_p – проблемні кредити	≤ 0.04	Характеризує частку прострочених і сумнівних кредитів у кредитному портфелі банку
$K_{10} = \frac{Kpr}{KP}$	Крг – прострочені кредити	≤ 0.04	Характеризує частку прострочених кредитів у кредитному портфелі банку
$K_{11} = \frac{Ku}{KP}$	Ku – збиткові кредити	–	Характеризує присутність у кредитному портфелі банку збиткових для нього кредитів

8.2. Питання для самоперевірки

1. Розкрити сутність і визначити завдання управління позичковими активами банку.

2. Що являє собою управління технологією кредитних операцій банку і які його складові?

3. Охарактеризувати альтернативні моделі розподілу функцій з організації кредитного процесу між співробітниками кредитного відділу банку.

4. Дати визначити бек-офісу і фронт-офісу, охарактеризувати взаємозв'язок між ними при здійсненні кредитних операцій в банку.

5. Охарактеризуйте альтернативні моделі організаційної побудови кредитних підрозділів банку за умов кредитування клієнтів у національній та іноземній валюті.

6. Охарактеризувати сферу компетентності кредитного комітету (кредитної комісії) банку.

7. Яким нормативним документом наразі визначаються вимоги до складу методичного забезпечення кредитного процесу в банку, і що воно повинно включати?

8. Охарактеризуйте документальне забезпечення управління технологією кредитних операцій банку.

9. Дати визначення і назвати складові управління кредитним ризиком банку.

10. Обгрунтувати необхідність управління кредитним ризиком банку.

11. Охарактеризувати методи управління ризиком окремої банківської позики.

12. Охарактеризувати методи управління ризиком кредитного процесу в банку.

8.3. Тестові завдання

1. До методів регулювання ризику окремої позики банку відноситься:

а) диверсифікація позикових активів;

б) створення резерву на покриття можливих збитків за кредитними операціями банку;

в) аналіз кредитоспроможності позичальника;

г) лімітування кредитів.

2. До методів регулювання ризику кредитного портфеля банку не відноситься:

а) лімітування;

б) диверсифікація;

в) диференціація;

г) концентрація.

3. Виділення ланки, яка управляє кредитними операціями банку:

а) є складовою управління технологією кредитних операцій банку;

б) є складовою управління кредитними ризиками банку;

в) характеризує рівень менеджменту в банку;

г) є складовою апарату управління позиковими активами банку.

4. Якість позичкових активів банку оцінюється:

а) величиною резерву під кредитні ризики банку;

б) методом структурування фондів;

в) рівнем їх ризику і прибутковості;

г) балансовим методом.

5. Якщо заявка на кредит перевищує ліміт повноважень філії, рішення про надання кредиту приймає:

а) Кредитна комісія філії;

б) Кредитна комісія банку;

в) Кредитний комітет філії;

г) Кредитний комітет банку.

6. За фронт-офісом в банку не закріплюються функції:

а) кредитного моніторингу;

б) оцінки кредитоспроможності позичальника;

в) оформлення кредитного договору;

г) реєстрації кредитної угоди.

7. Кредитний портфель комерційного банку:

а) є частиною сукупних активів банку;

б) не може перевищувати депозитний портфель банку;

в) повинен за розміром дорівнювати строковим депозитам банку;

г) не може бути більше 25 % власного капіталу банку.

8. До складових управління технологією кредитних операцій банку не належить:

а) виділення ланки, яка управляє кредитним процесом в банку;

б) управління ризиком кредитного портфеля банку;

в) методичне забезпечення кредитного процесу в банку;

г) забезпечення кредитного процесу кредитною документацією.

9. Підрозділ банку, що забезпечує продовження операції, розпочатої фронт-офісом шляхом здійснення операції реєстрації, перевірки, обліку та контролю кредитних операцій, називається:

а) бек-офіс;

б) управління активами і пасивами;

в) бухгалтерія;

г) операційний відділ

10. На відміну від працівників фронт-офісу працівники мідл-офісу:

а) як правило, безпосередньо з клієнтами не контактують, але при цьому здійснюють операції, безпосередньо пов'язані з клієнтурою;

б) як правило, контактують з клієнтами і при цьому здійснюють операції, безпосередньо пов'язані з клієнтурою;

в) виступають у ролі менеджерів із зовнішніх зв'язків;

г) як правило, безпосередньо з клієнтами не контактують і не здійснюють операції, безпосередньо пов'язані з клієнтурою.

11. За бек-офісом у банку закріплюються функції:

а) оцінки кредитоспроможності позичальника;

б) оцінки кредитного проекту;

в) реєстрація кредитних операцій;

г) укладення кредитного договору.

12. До складових управління технологією кредитних операцій банку відноситься:

а) методичне забезпечення кредитного процесу в банку;

б) управління ризиком одиничної позички банку;

в) управління проблемними позиками банку;

г) управління кредитним ризиком банку.

13. До методів управління ризиком кредитного портфеля банку не належать:

а) оцінка кредитоспроможності позичальників;

б) диверсифікація кредитів;

в) концентрація кредитів;

г) лімітування кредитів.

14. Управління кредитним ризиком банку включає:

а) методичне і документальне забезпечення управління цими операціями банку;

б) визначення функцій кредитних підрозділів банку;

в) управління ризиком одиничної позички банку;

г) виділення ланки, яка управляє кредитними операціями банку.

15. Перепродаж позичкових активів банку через їх перетворення в цінні папери, які в подальшому розміщуються на ринку – це визначення поняття:

а) сек'юритизації як методу управління ризиком кредитного портфеля банку;

б) обмеження як методу управління ризиком кредитного портфеля банку;

в) диверсифікації як методу управління ризиком кредитного портфеля банку;

г) кредитного портфеля банку.

16. Ланкою, яка управляє кредитним процесом в банку, є:

а) Правління банку;

б) загальні збори акціонерів банку;

в) Національний банк України;

г) Кредитний комітет банку.

17. Ланкою, яка управляє кредитним процесом у філії банку, є:

а) кредитний відділ банку;

б) кредитна комісія;

в) правління банку;

г) кредитний комітет банку.

18. До складових управління технологією кредитних операцій банку не відноситься:

а) управління ризиком окремої позики банку;

б) методичне і документальне забезпечення управління цими операціями банку;

в) визначення функцій кредитних підрозділів банку;

г) виділення ланки, яка управляє кредитними операціями банку.

8.4. Практичні завдання

Ситуативне завдання 1. Розрахувати значення інтегрованих показників, що характеризують ефективність управління кредитним портфелем банку, якщо його доходи за кредитним операцій – 3 792 тис. грн; кредитний портфель банку – 19 294 тис. грн, сформував резерви під кредити – 823,1 тис. грн; ставка відсотка за кредитами НБУ «овернайт» – 10,2 %.

Ситуативне завдання 2. Вам, як співробітнику банку, необхідно за даними кредитного портфеля банку проаналізувати його якість з погляду захищеності від втрат на основі розрахунку наступних показників:

1) коефіцієнт забезпеченості позик;

2) коефіцієнт захищеності позик сформованим резервом під кредитні операції банку;

3) коефіцієнт покриття позик капіталом;

4) коефіцієнт повноти формування резерву під кредитні операції банку.

Вихідні дані:

Показники, тис. грн	**Значення за роками**			
	2013 р.	**2014 р.**	**2015 р.**	**2016 р.**
Загальна сума забезпечення кредиту	112 216	104 345	90 500	105 000
Загальна сума виданих позик	135 200	122 740	98 500	115 500
Збиткові кредити	9 190	9 480	9 750	10 250
Резерв на покриття збитків за позиками	10 054	13 398	9 800	12 459
Забезпечення збиткових позик	8 580	10 300	12 300	15 560
Власний капітал банку	24 340	59 700	68 500	72 000

Ситуативне завдання 3. Вам, як співробітнику банку, необхідно за наведеними даними у табл. 2:

1) визначити ефективність кредитних операцій банку на основі розрахунку наступних коефіцієнтів:

а) доходність кредитного портфеля банку;

б) коефіцієнт дохідності активів за рахунок кредитних операцій;

в) питома вага доходів від надання кредитів;

г) рентабельність кредитних операцій банку;

2) запропонувати заходи щодо підвищення ефективності кредитних операцій банку.

Вихідні дані:

Показник, тис. грн	Значення за роками	
	2011 р.	2012 р.
Дохід від кредитних операцій	15 313	30 475
Середні активи	13 2013	236 710
Середні кредитні вкладення	38 283	92 317
Витрати на залучення ресурсів	10 624	23 364
Прибуток від кредитних операцій	4 689	7 111
Всього доходів банку	43 751	78 141
Витрати на функціонування кредитного відділу банку	1 056	1 330
Середньооблікова чисельність працівників кредитного відділу банку	9	12
Витрати на функціонування 1 працівника кредитного відділу	117,3	110,8

Тема 9. Управління ліквідністю банку

Мета: засвоїти основи управління ліквідністю банку на макро- і мікрорівні.

9.1. Методичні вказівки щодо вивчення теми

***Необхідно знати*:** методологічні засади управління ліквідністю банку на макро- і мікрорівні; методи оцінки стану ліквідності банку; стратегії управління ліквідністю банку та умови їх застосування.

***Необхідно вміти*:** визначати методи управління ліквідністю банку на макро- і мікрорівні; оцінювати стан ліквідності банку, обирати способи врегулювання надлишкової і недостатньої ліквідності банку і прийнятні для банку стратегії управління його ліквідністю.

Глосарій

Депозитний сертифікат Національного банку – боргове зобов'язання Національного банку у формі записів на рахунках у системи кількісного обліку СЕРТИФ (з іменною ідентифікацією власників на підставі реєстру власників), який свідчить про розміщення в Національному банку коштів банків та їх право на отримання внесеної суми і процентів після закінчення встановленого строку.

Депозитний сертифікат овернайт – боргове зобов'язання Національного банку, яке свідчить про розміщення банком коштів за оголошеною процентною ставкою в Національному банку на термін до наступного робочого дня і є інструментом постійного доступу, спрямованим на поглинання надлишкової ліквідності банку.

Інструменти постійного доступу – оперативне підтримання Національним банком ліквідності банків шляхом надання кредитів овернайт або оперативне

вилучення Національним банком ліквідності банків шляхом розміщення депозитних сертифікатів овернайт.

Екстрена підтримка ліквідності банків – інструмент короткострокового покриття тимчасового дефіциту їх ліквідності, який не повинен застосовуватись як заміщення необхідної додаткової капіталізації банку або вирішення його структурних проблем.

Кількісний тендер – тендер, на якому Національний банк наперед установлює ціну (процентну ставку), за якою банки можуть одержати кредити рефінансування або розмістити в Національному банку кошти. Сума коштів, що пропонується для рефінансування або для розміщення, може оголошуватися або не оголошуватися.

Кредит овернайт – кредит, який надається банку Національним банком за оголошеною процентною ставкою на термін до наступного робочого дня і є інструментом постійного доступу, спрямованим на підтримання ліквідності банку.

Кредит рефінансування – кредит, що надається банку шляхом проведення кількісного або процентного тендера з підтримання ліквідності банків.

Ліквідність активів – здатність активів без втрат трансформуватися в готівку за допомогою їх реалізації або погашення зобов'язань боржником (позичальником), при цьому ступінь можливих втрат обумовлюється ризиковістю активів.

Операція прямого репо – це кредитна операція між Національним банком та банком з купівлі Національним банком цінних паперів з портфеля банку з одночасним зобов'язанням банку здійснити зворотну купівлю (викуп) цих цінних паперів за обумовленою ціною на обумовлену дату.

Процентний тендер – тендер, під час оголошення якого банки у своїх заявках до Національного банку зазначають ціну (процентну ставку), за якою вони погоджуються одержати кредит рефінансування або розмістити кошти.

Тендер з підтримання ліквідності банків – це механізм, який передбачає надання Національним банком кредитів рефінансування банкам, що потребують підтримання ліквідності.

Тендер з розміщення депозитних сертифікатів – це механізм, через який банки розміщують у Національному банку тимчасово вільні кошти згідно з визначеними умовами.

Управління ліквідністю банку – діяльність банку щодо забезпечення збалансованості попиту та пропозиції ліквідних коштів за строками і обсягами.

Ціна зворотної купівлі (викупу) – це сума коштів, яка сплачується продавцем відповідно до другої частини операції прямого репо на дату зворотної купівлі (викупу) за відповідні цінні папери.

Основні положення теми

Важливим напрямом фінансового менеджменту банку є управління ліквідністю. **Банк уважається ліквідним,** якщо він має можливість дістати ліквідні кошти за прийнятними цінами, у необхідному обсязі й у необхідний момент часу. Суть проблеми ліквідності полягає в тому, що попит на ліквідні засоби рідко рівняється їхній пропозиції в будь-який момент часу, й тому банк постійно має справу або з дефіцитом платіжних засобів, або з їхнім недоліком. Для банку небажаним є як дефіцит, так і надлишок ліквідності.

Управління ліквідністю банку здійснюється на макрорівні (централізовано) і мікрорівні (децентралізовано).

На макрорівні управлінням ліквідністю банку забезпечується НБУ. **Метою централізованого управління ліквідност**і є підтримання ліквідності кожного банку і банківської системи країни в цілому. **Завданнями** управління ліквідності банку є:

- визначення регулятивних норм і правил діяльності банків, що забезпечують їх ліквідність;
- вибір інструментів регулювання ліквідності;
- організація контролю за станом ліквідності окремої кредитної організації і банківської системи в цілому.

Регулювання ліквідності банку здійснюється нормативними і коригуючими методами. Інструментами регулювання ліквідності банків є: встановлення і контроль за дотриманням банками нормативів ліквідності; операції з рефінансування; операції по забезпеченню норм обов'язкового резервування; операції з рефінансування (кредити овернайт, кредити рефінансування); операції прямого і зворотного репо; операції з власними борговими зобов'язаннями; операції з державними облігаціями України.

На мікрорівні управління ліквідністю здійснюється самим банком.

Оцінка стану ліквідності й потреби банку в ліквідних коштах здійснюється:

1) методом фондового пулу, відповідно до якого здійснюється зіставлення загальної потреби в ліквідних коштів з наявними джерелами їх надходжень, що перебувають у розпорядженні банку. Його особливістю є те, що всі надходження банку розглядаються як єдиний пул без диверсифікованості з джерел фінансування;

2) методом структурування фондів, який передбачає встановлення відповідності між конкретними видами джерел і напрямів використання ресурсного потенціалу банку. Частина ресурсів, що сформована за рахунок мінливих джерел, розміщається на коррахунку баку в НБУ, в касі банку, в короткострокові

позички й цінні папери. Ресурси, отримані з відносно стабільних джерел, можуть бути спрямовані на видачу довгострокових кредитів і придбання облігацій;

3) методом показників ліквідності, яким передбачається оцінка стану ліквідності банку і визначення його потреби у ліквідних коштах на основі зіставлення фактичних і критеріальних значень нормативів ліквідності; фактичного залишку коштів банку на кореспондентському рахунку в НБУ з мінімальними резервними вимогами; аналізу динаміки показників ліквідності банків, розроблених його менеджментом, а також зіставлення фактичних і критеріальних значень розробленої системи показників ліквідності банку. На основі такого зіставлення встановлюється надлишок або дефіцит ліквідних коштів і розробляється план дій банку з врегулювання своєї ліквідності.

4) методом, заснованим на аналізі сигналів, що надходять з ринку, в основі якого лежить визначення стану ліквідності банку на основі сигналів про довіру публіки до банку; розміру премії за ризик по депозитних сертифікатах або інших позиках. Продаж банком активів зі збитком; задоволення банком економічно обґрунтованих заяв клієнтів на отримання кредитів тощо.

Для вирішення проблеми ліквідності банки можуть додержуватися:

1) стратегії трансформації активів. Ліквідність банку підтримується шляхом накопичення ліквідних активів, які вибірково продаються до тих пір, поки не буде задоволений попит на ліквідні кошти;

2) стратегії позикової ліквідності. Ліквідність банку підтримується шляхом позик, які швидко реалізуються коштами в обсягах, достатніх для покриття всього очікуваного попиту на ліквідні засоби;

3) **стратегії збалансованого управління ліквідністю.** Для задоволення частини попиту на ліквідні засоби банки створюють деякий запас високоліквідних активів, у той час як інші потреби в ліквідних засобах задовольняються за рахунок позики засобів на ринку.

Вибір стратегій повинен здійснюватися банком з урахуванням наявності у нього відповідних умов для її застосування, джерел урегулювання проблеми ліквідності та притаманних кожній зі стратегій переваг і недоліків.

9.2. Питання для самоперевірки

1. Навести аргументи щодо необхідності та визначити вихідні положення управління ліквідністю банку.

2. Охарактеризувати інструменти управління ліквідністю банку на макрорівні.

3. Охарактеризувати інструменти управління ліквідністю банку на мікрорівні.

4. Розкрити сутність методу фондового пулу оцінювання ліквідності банку і визначити умови його застосування.

5. Охарактеризувати можливі заходи з боку менеджменту банку для урегулювання проблеми дефіциту (надлишкової) ліквідності банку.

6. Розкрити сутність оцінювання стану ліквідності банку методом структурування фондів

7. Що являє собою метод оцінювання ліквідності банку, заснований на аналізі сигналів, що надходять із ринку?

8. Які нормативи ліквідності комерційних банків встановлюються і контролюються НБУ?

9. Назвати стандарти ліквідності, встановлені Базелем III, і пояснити, як вони розраховуються.

10. Розкрити сутність стратегії трансформації активів в управлінні ліквідністю банку, визначити умови її застосування, джерела урегулювання проблеми незбалансованої ліквідності, переваги і недоліки.

11. У чому сутність стратегії покупної ліквідності, за яких умов доцільно її обирати банку?

12. Розкрити сутність стратегії збалансованої ліквідності і охарактеризувати критерії вибору джерел її врегулювання.

9.3. Тестові завдання

1. До сигналів, що надходять з ринку, що характеризує стан ліквідності банку, не належать:

а) встановлення банком ставок депозитного відсотка вище середньо ринкових;

б) зниження курсу акцій банку;

в) неповне задоволення банком обґрунтованого попиту клієнтів у кредиті;

г) невиконання банком нормативів ліквідності, встановлених НБУ.

2. До стратегій управління ліквідністю банку не відноситься:

а) стратегія збалансованого управління ліквідністю;

б) стратегія структурування фондів;

в) стратегія трансформації активів;

г) стратегія покупної ліквідності.

3. При надлишковій ліквідності банку необхідно:

а) знайти додаткові джерела ресурсів;

б) знайти вигідні напрями розміщення вільних ресурсів;

в) збільшити розмір власного капіталу банку;

г) скоротити обсяги позичкових активів.

4. До методів оцінки потреби банку в ліквідних коштах не відноситься:

а) метод фондового пулу;

б) метод грошових потоків;

в) метод структурування фондів;

г) метод показників ліквідності.

5. Централізоване управління ліквідністю банку не включає:

а) розробку сценаріїв регулювання ліквідності банку;

б) встановлення єдиних для всіх банків економічних нормативів ліквідності;

в) організацію контроль стану ліквідності банку з боку НБУ;

г) застосування НБУ заходів впливу до банків, які порушили нормативи ліквідності.

6. Управління ліквідністю банку, засноване на продаж частини його активів, відповідає:

а) стратегії трансформації активів;

б) стратегії загального фонду коштів;

в) стратегії покупної ліквідності;

г) стратегії збалансованого управління ліквідністю.

7. Попит на ліквідні кошти банку збільшується, якщо в майбутньому періоді:

а) передбачається надходження депозитів;

б) закінчується термін депозиту іншого банку, відкритого в цьому банку;

в) настає термін погашення раніше виданих позик;

г) закінчується термін депозиту даного банку, відкритого в іншому банку.

8. Можливими джерелами врегулювання невідкладної потреби в ліквідних коштах філії банку є:

а) купівля ресурсів усередині системи банку;

б) випуск ощадних сертифікатів банку;

в) кошти, отримані від продажу частини активів банку;

г) отримані в інших банків кредити.

9. Для врегулювання надліквідної позиції банку можуть бути:

а) здійснені нові вкладення в ОВДП;

б) отримані міжбанківські кредити;

в) вироблено дострокове погашення кредитів;

г) проведено переоблік векселів в НБУ.

10. До стратегій управління ліквідності банку не відноситься:

а) стратегія трансформації активів в управлінні ліквідністю банку;

б) стратегія управління покупної ліквідністю;

в) стратегія фондового пулу;

г) стратегія збалансованого управління ліквідністю банку.

11. Для застосування стратегії управління ліквідністю банку на основі трансформації його активів не потрібна наявність наступних умов:

а) ліквідні активи банку повинні мати свій ринок для їх реалізації;

б) на ліквідні активи банку повинні бути достатньо стабільні ціни;

в) ліквідні активи банку повинні бути оборотні;

г) продаж частини ліквідних активів банку повинна покращувати фінансові результати його роботи.

12. До інструментів регулювання ліквідності банку на макрорівні не відноситься:

а) встановлення і контроль за дотриманням нормативів ліквідності;

б) встановлення і контроль за дотриманням нормативів кредитного ризику;

в) регулювання обсягів і структури пасивів банку;

г) встановлення норм обов'язкового резервування залучених ресурсів банку.

13. При збалансованому управлінні ліквідністю банк:

а) повинен створити більший запас ліквідних коштів;

б) використовує для регулювання ліквідності тільки позикові кошти;

в) створює певний запас ліквідних коштів, а відсутню потребу в ліквідних засобах задовольняє за рахунок запозичених коштів на ринку;

г) може мати деякий запас ліквідних коштів, а відсутню потребу в ліквідних засобах задовольняти за рахунок запозичення коштів на ринку.

14. При управлінні ліквідності банків менш ризиковою і менш прибутковою вважається:

а) стратегія трансформації активів;

б) стратегія покупної ліквідності;

в) стратегія фондового пулу;

г) стратегія структурування активів і пасивів банку.

15. В управлінні ліквідністю банку мало ризиковою, але менш прибутковою вважається стратегія:

а) трансформації активів банку;

б) покупної ліквідності банку;

в) фондового пулу;

г) збалансованого управління ліквідністю банку.

16. При оцінюванні ліквідності банку як запасу:

а) до уваги не беруться ліквідні кошти, які банк може отримати на кредитних ринках або у вигляді доходів;

б) до уваги беруться ліквідні кошти, які банк може отримати на кредитних ринках або у вигляді доходів;

в) враховується не тільки можливість перетворення менш ліквідних активів у більш ліквідні, але і прогнозований приплив додаткових коштів, включаючи отримання кредиту;

г) виключається недостатність ліквідності банку.

17. Надлишкова ліквідність банку:

а) негативно оцінюється його акціонерами з погляду неповного використання можливості для одержання прибутку;

б) не дозволяє банку виконувати в повному обсязі свої функції й проводити операції з обслуговування клієнтів;

в) знижує платоспроможність банку і його надійність;

г) спричиняє застосування адміністративних або економічних санкцій з боку державних органів контролю й нагляду.

18. Урегулювання невідкладної недостатньої ліквідності банку може бути забезпечене за рахунок:

а) пропозиції нових умов відкриття депозитних рахунків;

б) продажу частини активів банку;

в) рекапіталізації банку;

г) кредитів, отриманих в інших банків.

19. Наявність залишків коштів банку на його коррахунку в НБУ у сумі, що перевищує обов'язкові резерви :

а) не впливає на стан ліквідності банку;

б) спричиняє погіршення ліквідності банку;

в) спричиняє покращення стану ліквідності банку;

г) може спричинити як покращення, так і погіршення стану ліквідності банку.

20. Централізоване управління ліквідністю банку не передбачає:

а) використання різних інструментів її урегулювання;

б) організацію управління ліквідністю банку;

в) контроль з дотриманням банками нормативів ліквідності;

г) застосування заходів впливу до банків, що порушили нормативи ліквідності і/або вимоги до обов'язкового резервування залучених коштів.

21. Загроза ліквідності банку виникає, якщо:

а) коштам до запитання протистоять первинні і вторинні резерви банку тільки частково;

б) безоплатні ресурси частково були вкладені в дохідні активи, а платні ресурси повністю були розміщені в дохідні активи;

в) у первинні резерви вкладені не тільки кошти до запитання, але й частина строкових вкладів;

г) у первинні резерви вкладені кошти до запитання.

22. Децентралізоване управління ліквідністю банку включає:

а) розробку сценаріїв регулювання ліквідності банку;

б) установлення єдиних для всіх банків економічних нормативів ліквідності;

в) організацію контролю за станом ліквідності банку з боку НБУ;

г) застосування заходів впливу до банків, що порушили нормативи ліквідності.

23. Банк набуває право використовувати суму обов'язкових резервів, розміщених в НБУ:

а) у разі банкрутства банку;

б) у разі потреби оперативного врегулювання ризику ліквідності банку;

в) у разі недостатності джерел нарощування власного капіталу відповідно до вимог НБУ;

г) правильної відповіді немає.

24. У разі надлишкової ліквідності банку його менеджменту необхідно:

а) активізувати кредитну діяльність;

б) запропонувати більш привабливі умови вкладних операцій для фізичних осіб;

в) активізувати діяльність з надання міжбанківських кредитів;

г) запропонувати банкам-партнерам привабливі умови депозитних рахунків.

25. Якщо в первинні резерви вкладені не тільки кошти до запитання, але й частина строкових вкладів, то у банку:

а) буде надлишкова ліквідна позиція у збиток його прибутковості;

б) буде понадліквідна позиція при достатньому рівні прибутковості;

в) виникне загроза ліквідності;

г) буде забезпечений достатній рівень ліквідності й прибутковості.

26. За умов оцінки ліквідності банку як запасу:

а) до уваги не беруться ліквідні кошти, які банк може одержати на кредитних ринках або у вигляді доходів;

б) до уваги беруться ліквідні кошти, які банк може одержати на кредитних ринках або у вигляді доходів;

в) враховується не тільки можливість перетворення менш ліквідних активів у більше ліквідні, але й прогнозований приплив додаткових коштів, включаючи одержання кредиту від інших банків;

г) виключається можливість виникнення дефіциту ліквідності банку.

27. Оперативним джерелом урегулювання ліквідності банку-юридичної особи є:

а) відкриття нових видів вкладів;

б) міжбанківський кредит;

в) відкриття нових депозитних рахунків;

г) укладення угоди репо.

28. Ймовірність настання ситуації невідповідності між попитом і пропозицією ліквідних коштів називають:

а) ризиком ліквідності;

б) ризиком активів і пасивів банку;

в) ринковим ризиком;

г) банківським ризиком.

29. Наразі Національний банк Україні не встановлює для банків:

а) норматив миттєвої ліквідності;

б) норматив поточної ліквідності;

в) норматив короткострокової ліквідності;

г) норматив довгострокової ліквідності.

30. Проблема ліквідності банку може виникнути :

а) тільки при здійсненні пасивних операцій;

б) тільки в умовах економічної нестабільності в суспільстві та банківській системі;

в) тільки при здійсненні активних операцій;

г) як при здійсненні пасивних, так і активних операцій.

31. Для застосування стратегії трансформації активів в управлінні ліквідністю банку необхідно, щоб:

а) його ліквідні активи перевищували неліквідні активи;

б) ліквідні активи банку були зворотні;

в) динаміка ціни ліквідних активів банка постійно змінювалася відповідно до зміни стану грошового ринку;

г) серед клієнтів банку переважали фізичні особи.

32. Метод структурування фондів банку застосовується:

а) для оцінювання дотримання банком нормативів кредитного ризику;

б) для оцінювання потреб банку в ліквідних коштах;

в) для оцінювання достатності капіталу банку;

г) в управлінні фінансовим станом банку.

9.4. Практичні завдання

Ситуативне завдання 1. Розрахувати нетто-ліквідну позицію банку, якщо станом на 15.03 очікуються надходження коштів: у погашення позичкової заборгованості – 7 100 тис. грн; на поточні рахунки підприємства – 19 200 тис. грн, на вкладні рахунки фізичних осіб – 5 150 тис. грн, видатки зі сплати відсотків по вкладах і депозитах – 680 тис. грн. На цю дату вимоги до поточних рахунків клієнтів – 16 200 тис. грн, до вкладних рахунків фізичних осіб – 2 300 тис. грн, виплати по депозитах, термін дії яких минув – 5 500 тис. грн., видача позичок

по укладених договорах – 17 500 тис. грн., інші видатки – 430 тис. грн від недепозитних послуг очікуються в сумі 580 тис. грн. У портфелі банку є облігації внутрішньої державної позики на суму 1 400 тис. грн, кошти в погашення яких надійдуть 15.03. Банк має намір придбати 15 березня поточного року акції підприємства «Х» на суму 8 400 тис. грн.

Ситуативне завдання 2. Розрахувати нетто-ліквідну позицію банку й визначити можливі дії менеджера з управління ліквідністю, якщо очікується надходження коштів на поточні рахунки клієнтів в розмірі 1 720 тис. грн; на депозитні рахунки клієнтів – 850 тис. грн, у погашення кредитів – 720 тис. грн, доходи від консультативних послуг банку клієнтам – 11 тис. грн, виплати дивідендів акціонерам – 440 тис. грн, зняття коштів з рахунків вкладників – 607 тис. грн. Банк уклав договори на видачу кредитів на суму 1 200 тис. грн. Платежі з поточних рахунків клієнтів очікуються в сумі 1 052 тис. грн.

Ситуативне завдання 3. Користуючись методом закріплення окремих статей пасивів за певними статтями активів, прийняти рішення про ефективність управління ліквідністю банку, якщо кошти до запитання – 5 млн грн; строкові вклади – 30 млн грн; власний капітал – 200 млн грн; первинні резерви – 3 млн грн; вторинні резерви – 2 млн грн; позички – 30 млн грн; вкладення в інші цінні папери – 2 млн грн; будинки й споруди – 8 млн грн.

Ситуативне завдання 4. Користуючись методом закріплення окремих статей пасивів за певними статтями активів, прийняти рішення про ефективність управління ліквідністю банку, якщо кошти юридичних і фізичних осіб до запитання – 1 500 млн грн; строкові вклади і депозити фізичних і юридичних осіб – 2 000 млн грн; власний капітал банку – 1 000 млн грн; первинні резерви банку – 2 000 млн грн; його вторинні резерви – 200 млн грн; надані позички – 1 500 млн грн; вартість будинків споруд банку – 800 млн грн.

Ситуативне завдання 5. Користуючись методом закріплення окремих статей пасивів за певними статтями активів, прийняти рішення про ефективність управління ліквідністю банку, якщо у банку кошти клієнтів до запитання юридичних становили 1 440 млн грн; їх строкові депозити – 8 000 млн грн; власний капітал банку – 160 млн грн; первинні резерви – 2 000 млн грн; вторинні резерви – 2 000 млн грн; позички – 15 000 млн грн; основні фонди банку – 8 000 млн грн.

Ситуативне завдання 6. На основі даних таблиці:

1) розрахувати дефіцит (надлишок) ліквідності банку по кожному із зазначених періодів і в межах сукупного інтервалу;

2) за результатами виконаних розрахунків запропонувати можливі вирішення проблеми її врегулювання.

Вихідні дані:

Статті	Періоди				
	1–90 днів	91–180 днів	181–270 днів	271–365 днів	1–2 роки
Позички	175	150	75	75	225
Інвестиції	100	150	50	50	250
Інші активи	25	0	0	0	25
Депозити	300	225	175	125	275
Міжбанківські кредити, отримані	75	100	25	50	0
Довгострокова заборгованість	0	0	0	25	25
Інші пасиви	25	25	0	0	25
Капітал	0	0	0	0	0

Тема 10. Управління фінансовими результатами діяльності банку

Мета: засвоїти основи та методи оцінювання ефективності управління фінансовими результатами діяльності банку.

10.1. Методичні вказівки щодо вивчення теми

Необхідно знати: методологічні засади управління фінансовими результатами діяльності банку; методику виявлення резервів росту доходів і прибутку та зниження витрат банку; показники, що характеризують загальну рентабельність діяльності банку, прибутковість певних напрямів його діяльності і видів банківських продуктів.

Необхідно вміти: проводити аналіз доходів і витрат банку та використовувати його результати в процесі управління фінансовими результатами діяльності банку; оцінювати ефективність управління фінансовими результатами банку і визначати рівень прибутковості певних напрямів його діяльності і банківських продуктів.

Глосарій

Витрати банку – це зменшення економічних вигід у звітному періоді у формі відтоку або використання активів, або виникнення заборгованості, які приводять до зменшення власного капіталу.

Витрати на формування спеціальних резервів банку – це витрати на покриття можливих збитків від зменшення корисності активів банку та списання безнадійних активів.

Дохід у вигляді дивідендів – дохід, який виникає в результаті використання банком цінних паперів з нефіксованим прибутком.

Доходи від повернення раніше списаних активів – кошти, що надійшли для погашення заборгованості, яка була визнана банком безнадійною щодо отримання.

Доходи банку – це збільшення економічних вигід протягом звітного періоду у формі припливу або збільшення активів, або зменшення зобов'язань, які спричиняються збільшення капіталу й не є внесками акціонерів.

Загальні адміністративні витрати – операційні витрати, пов'язані із забезпеченням діяльності банків.

Комісійні доходи і витрати – операційні доходи і витрати за наданими (отриманими) послугами, сума яких обчислюється пропорційно сумі активу або зобов'язання чи є фіксованою.

Прибутки (збитки) від торговельних операцій – результат (прибуток чи збиток) від операцій з купівлі-продажу різних фінансових інструментів.

Податок на прибуток – операційні витрати банку, пов'язані зі сплатою податку відповідно до законодавства України та з урахуванням вимог міжнародних стандартів фінансової звітності щодо визнання відстрочених податкових зобов'язань і податкових активів.

Прострочена заборгованість за нарахованими доходами – заборгованість за нарахованими доходами, яка не отримана в термін, передбачений угодою.

Процентні доходи і витрати – операційні доходи і витрати, отримані (сплачені) банком за використання грошових коштів, їх еквівалентів або сум, що заборговані банку (залучені банком), суми яких обчислюються пропорційно часу із застосуванням ефективної ставки відсотка.

Процентний спред *(interest rate spread)* – різниця між середньозваженою ставкою дохідності процентних активів банку та середньозваженою ставкою витратності його процентних зобов'язань.

Рентабельність активів визначається відношенням чистого прибутку (після оподаткування) до середньої вартості загальних активів.

Роялті – платежі за використання нематеріальних активів банку (патентів, авторського права, програмних продуктів).

Управління прибутковістю банку – це його діяльність, спрямована на зростання доходів, зменшення витрат та забезпечення рентабельної роботи банку на ринку;

Чистий процентний дохід банку – це різниця між процентними доходами та процентними витратами.

Чиста процентна маржа визначається як відношення різниці між процентними доходами і процентними витратами до активів банку.

Основні положення теми

Фінансові результати діяльності банку характеризуються такими показниками:

1) валові доходи банку і доходи за окремими його операціями, пов'язаними із розміщенням ресурсів і наданням послуг;

2) витрати банку з формування ресурсної бази банку і забезпечення умов його функціонування;

3) прибуток банку;

4) рентабельність банку в цілому і за окремими його операціями.

Склад і структура доходів і витрат банку залежать від сукупності факторів, що проявляють свою дію на макро- і мікрорівні і формують внутрішнє і зовнішнє середовище його функціонування.

Усі доходи і витрати банку класифікують в залежності від відображення в обліку; за напрямами діяльності; з позицій керованості; за рівнем стабільності.

Загальним показником прибутковості діяльності банку є **показник** його **дієздатності, що розраховується** за формулою:

$$ДС = доходи\ (Д) : витрати\ (Р) \times 100\%. \quad (10.1)$$

Важливою складовою управління фінансовими результатами діяльності банку є структурний аналіз його доходів, видатків і прибутку. Для виявлення резервів росту прибутку банку доцільно здійснити факторний аналіз доходів, витрат, прибутку банку. Оцінка прибутковості роботи банку й виявлення резервів її росту здійснюється за формулами, що подані у таблиці.

Таблиця 10.1

Показники прибутковості діяльності банку

Найменування показника	Розрахунок показника	Умовні позначки	Рекомендовані значення	Економічна характеристика показника	Резерви росту
Прибутковість капіталу банку (R_k)	$\frac{П - Н}{\overline{ВК}} \times 100$	П – балансовий прибуток; Н – сума податку на прибуток; *ВК* – середня сума власного капіталу банку	8–10 %	Характеризує внутрішню політику банку, професіоналізм його персоналу, що підтримує оптимальну структуру активів і пасивів банку	Збільшити прибутковість активів банку; зменшити частку власних коштів у ресурсах банку
Прибутковість активів (R_a)	$\frac{П - Н}{\overline{А}} \times 100$	$\overline{А}$ – середня вартість активів	≥ 1,0 %	Характеризує ефективність використання всіх ресурсів, які банк одержав у своє розпорядження	Підвищити відсотки за кредитами; знизити відсотки за залученими ресурсами; зменшити співвідношення власних і залучених кошті
Чиста відсоткова маржа (ЧВМ)	$\frac{П_п - П_у}{ЗА} \times 100$	$П_п$ – відсотки отримані; $П_у$ – відсотки сплачені; ЗА – загальні активи банку	≥ 4,5 %	Характеризує здатність банку заробляти прибуток від розміщення залучених ресурсів	Збільшити частку безкоштовних ресурсів банку; підвищити відсотки за кредит; знизити відсотки за залученими ресурсами
Чистий спред (ЧС)	$\left(\frac{\overline{I}_з}{\overline{NÇ}}\right) - \left(\frac{\overline{I}_б}{\overline{I}_Ð}\right) \times 100$	*СЗ* – середні залишки позичкової заборгованості; *П*р –середні залишки платних ресурсів	≥ 1,25%	Характеризує ефективність кредитної діяльності банку	Знизити відсоткові ставки за залученими ресурсами; підвищити відсотки за кредит

Поряд з ними можуть розраховуватися такі відносні показники оцінки прибутковості роботи банку, як дохід на одну акцію; чиста операційна маржа; інші операційні доходи банку стосовно його активів. За результатами аналізу й оцінки цих та інших показників менеджмент банку виявляє резерви росту доходів і прибутку.

10.2. Питання для самоперевірки

1. Обґрунтувати необхідність та охарактеризувати етапи аналізу фінансових результатів діяльності банку.
2. Дати класифікаційну характеристику видів доходів і витрат банку.
3. Охарактеризувати чинники, що впливають на склад і структуру доходів і витрат банку.
4. Охарактеризувати сутність структурного аналізу відсоткових доходів банку як складової управління його прибутковістю.
5. Факторний аналіз відсоткових доходів банку та його значення для виявлення резервів їх збільшення.
6. Структурний аналіз відсоткових витрат банку і використання його результатів в управлінні прибутковістю банку.
7. Факторний аналіз відсоткових витрат банку і використання його результатів у виявленні резервів їх скорочення.
8. Розкрити значення й охарактеризувати джерела формування прибутку банку.
9. Охарактеризувати управління прибутком банку.
10. Що являє собою управління рентабельністю окремих напрямків роботи банку і рентабельністю банківського продукту?

10.3. Тестові завдання

1. Залежно від відображення в обліку доходи й видатки банку поділяються на:

а) керовані та некеровані;

б) відсоткові та невідсоткові;

в) балансові та позабалансові;

г) банківські та небанківські.

2. До невідсоткових видатків банку не відносяться:

а) операційні видатки;

б) видатки щодо забезпечення умов функціонування банку;

в) видатки, пов’язані з виплатою доходу за залишками коштів на Лорахунках;

г) адміністративні витрати.

3. До стабільних доходів банку не відносяться:

а) відсоткові доходи за позичками;

б) доходи від перепродажу цінних паперів;

в) отримані дивіденди;

г) отримані комісії.

4. Якщо залишки кредитних вкладень банку зростуть, а середня ставка відсотка за кредитами залишиться на попередньому рівні, його відсоткові доходи:

а) зростуть;

б) зменшаться;

в) не зміняться;

г) стабілізуються.

5. Найбільше дешевим видом ресурсів для банку є:

а) кошти, залучені на поточні рахунки суб'єктів господарювання і вкладні рахунки на вимогу фізичних осіб;

б) отримані міжбанківські кредити;

в) кошти, залучені на поточні і строкові депозитні рахунки суб'єктів господарювання;

г) кредити, отримані банком в НБУ.

6. Якщо ставка вкладного відсотка знизиться, а залишки коштів фізичних осіб залишаться без змін, відсоткові видатки банку:

а) зростуть;

б) зменшаться;

в) не зміняться;

г) стабілізуються.

7. Показник, що характеризує кінцеві фінансові результати діяльності банку, – це:

а) чиста відсоткова маржа;

б) збиток банку;

в) чистий спред;

г) доходи банку.

8. Поточне регулювання рентабельності окремих напрямків діяльності банку здійснюється шляхом:

а) контролю за формуванням договірного відсотка й комісії;

б) планування його доходів і видатків;

в) створення центрів прибутку в банку;

г) проведення маркетингових досліджень ринку банківських послуг.

9. Управління прибутком банку не здійснюється на рівні:

а) на рівні окремих напрямів банківської діяльності;

б) конкретних банківських продуктів;

в) територіально відокремленого відділення банку;

г) взаємин із клієнтами.

10. До нестабільних доходів банку не відносяться:

а) доходи від переоцінки активів;

б) доходи від перепродажу цінних паперів;

в) отримані дивіденди;

г) доходи від продажу майна.

11. Різниця між процентними доходами і процентними витратами банку – це:

а) чиста процентна маржа банку;

б) процентна маржа банку;

в) валовий прибуток банку;

г) показник прибутковості роботи банку.

12. Зростання «тягаря» банку характеризує:

а) ступінь залежності фінансових результатів банку від вартості залучених ресурсів;

б) зростання простроченої позичкової заборгованості банку;

в) перевищення безпроцентних витрат над безпроцентними доходами банку;

г) перевищення темпів зростання зовнішніх джерел власного капіталу в порівнянні з темпами зростання його внутрішніх джерел.

13. Вкажіть показник, що характеризує фінансові результати діяльності банку:

а) прибуток банку;

б) платоспроможність банку;

в) чистий спред;

г) ліквідність банку.

14. Показник дієздатності банку розраховується як:

а) відношення активів до зобов'язань банку;

б) відношення зобов'язань до активів банку;

в) відношення продуктивних активів до зобов'язань банку;

г) відношення доходів до витрат банку.

15. За інших рівних умов процентні доходи банку зростають, якщо:

а) середні залишки платних залучених ресурсів збільшуються;

б) середні залишки позикових активів банку зменшуються;

в) середні залишки позикових активів банку збільшуються;

г) підвищується процентна ставка за залученими ресурсами.

16. До методів поточного регулювання прибутку банку не відноситься:

а) регулювання відсоткової маржі;

б) управління безпроцентними доходами;

в) диверсифікація активів і пасивів банку;

г) регулювання поточних безпроцентних витрат банку.

17. Завершальним етапом управління рентабельністю окремих напрямів діяльності банку є:

а) виявлення центрів прибутковості і центрів витрат банку;

б) визначення чистого фінансового результату центрів прибутковості банку;

в) розподіл чистого сальдо витрат штабних підрозділів між функціональними підрозділами банку;

г) визначення розміру доходу, що передається підрозділом, відповідальним за цей напрям діяльності банку, іншим функціональним підрозділам у зв'язку з використанням залучених ними ресурсів.

18. Підвищення процентних витрат банку під впливом зміни середніх залишків платних ресурсів відбудеться, якщо:

а) залишки цих ресурсів зростуть у порівнянні з попереднім періодом;

б) залишки цих ресурсів зменшаться у порівнянні з попереднім періодом;

в) залишки цих ресурсів зросли в меншій мірі, ніж обсяги кредитних вкладень;

г) правильної відповіді немає.

19. До процентних витрат банку відносяться:

а) витрати за валютними операціями;

б) комісійні витрати;

в) витрати на утримання персоналу банку;

г) витрати на сплату відсотків за залученими ресурсами.

20. Зниження процентної маржі банку свідчить:

а) про поліпшення управління фінансовими результатами роботи банку;

б) про погіршення управління фінансовими результатами роботи банку;

в) про те, що за інших рівних умов процентні доходи банку зростають швидше непроцентних його доходів;

г) про те, що процентні доходи ростуть більш високими темпами в порівнянні з процентними витратами банку.

21. Прибуток від операційної діяльності банку включає:

а) процентний прибуток;

б) доходи від торгівлі цінними паперами;

в) доходи від торгівлі валютою;

г) перевищення штрафів, отриманих над штрафами сплаченими.

22. До процентних доходів банку відносяться:

а) відсотки, отримані за залишок коштів на НОСТРО-рахунках;

б) відсотки, сплачені за залишок коштів на поточних рахунках клієнтів;

в) відсотки, сплачені за залишок коштів на депозитних рахунках клієнтів;

г) відсотки, сплачені за залишок коштів на ЛОРО-рахунках.

23. До об'єктивних чинників зміни розмірів процентних доходів банку не відноситься:

а) зміна середньої ставки позичкового відсотка по банківській системі країни;

б) зміна рівня інфляції в країні;

в) зміна частки довгострокових позик в структурі кредитних вкладень банку;

г) зміна облікової ставки НБУ.

24. Управління рентабельністю банківського продуктів передбачає їх розподіл на:

а) банківські і небанківські;

б) продукти, що приносять банку процентний (або прирівняний до нього) дохід, формування якого пов'язане з вкладенням в активні операції банківських ресурсів, і продукти, що приносять банку комісійні доходи і не пов'язані з використанням банківських ресурсів;

в) керовані і некеровані;

г) основні та допоміжні.

25. Підвищення процентних витрат банку під впливом зміни середніх залишків платних ресурсів відбудеться, якщо залишки цих ресурсів:

а) на цей час зросли в порівнянні з попереднім періодом;

б) на цей час зменшилися в порівнянні з попереднім періодом;

в) росли швидше, ніж обсяги кредитних вкладень;

г) росли в меншій мірі, ніж обсяги кредитних вкладень.

26. У зв'язку з підвищенням середньої ставки депозитного відсотку за інших рівних умов фінансові результати діяльності банку:

а) погіршуються;

б) поліпшуються;

б) залишаються незмінними;

г) можуть і поліпшуватися, і погіршуватися.

27. До процентних доходів банку не належать:

а) відсотки, отримані банком за позиками, наданими фізичним особам;

б) доходи, одержані банком за операціями з цінними паперами;

в) дивіденди по акціях підприємств, що знаходяться в портфелі банку;

г) проценти, отримані банком за міжбанківськими кредитами.

28. Якщо процентна ставка по кредитах росте, то, за інших рівних умов:

а) фінансові результати банку поліпшуються;

б) фінансові результати банку погіршуються;

в) фінансові результати діяльності банку будуть завжди прибутковими;

г) фінансові результати банку не зміняться.

29. До небанківських витрат відносяться:

а) комісії сплачені;

б) торгові витрати за операціями з валютою;

в) торгові витрати за операціями з цінними паперами;

г) адміністративні витрати.

30. До штабних підрозділів банку не належить:

а) відділ внутрішнього аудиту;

б) група звітності та аналізу;

в) центральна бухгалтерія;

г) управління інформаційних технологій.

31. До об'єктивних чинників зростання витрат банку відноситься:

а) зміна режиму роботи банку з урахуванням інтересів його клієнтів;

б) підвищення облікової ставки НБУ;

в) поліпшення іміджу банку на ринку;

г) застосування в банку нових технологій обслуговування рахунків клієнтів – фізичних осіб.

32. Якщо ставка вкладного відсотка знизиться, а залишки коштів фізичних осіб залишаться без змін, відсоткові видатки банку:

а) зростуть;

б) зменшаться;

в) не зміняться;

г) стабілізуються.

33. До критичних показників рентабельності банку не належать:

а) зміна співвідношення між стабільними і нестабільними джерелами доходів банку;

б) тенденція скорочення процентної маржі;

в) поглинання процентної маржі «тягарем» і податками;

г) зростання «тягаря» банку.

34. Зростання «тягаря» банку характеризує:

а) ступінь залежності фінансових результатів банку від вартості залучених ресурсів;

б) зростання простроченої позичкової заборгованості банку;

в) перевищення безпроцентних витрат над безпроцентними доходами банку;

г) перевищення темпів зростання зовнішніх джерел власного капіталу над темпами зростання його внутрішніх джерел.

35. До методів поточного регулювання рентабельності окремих напрямків банківської діяльності не відноситься:

а) контроль за дотриманням кошторису витрат підрозділів і фінансовим результатом центрів прибутковості;

б) відстеження динаміки цін на ринку;

в) відстеження спреда;

г) контроль за формуванням договірного відсотка і комісії.

36. До процентних доходів банку не належать:

а) відсотки по ЛОРО-рахунках;

б) відсотки, отримані за коштами, розміщеними в НБУ;

в) відсотки, отримані за коштами, розміщеними в інших банках;

г) проценти, отримані за кредитами, наданими населенню.

37. До методів поточного регулювання рентабельності банківського продукту не відноситься:

а) відстеження динаміки собівартості і процентної маржі в розрізі конкретних продуктів;

б) відстеження динамки цін на ринку;

в) контроль за відповідністю собівартості і процентної маржі в розрізі конкретних продуктів;

г) контроль за ціновою політикою банків-конкурентів.

38. На склад і структуру доходів і витрат банку не впливає:

а) галузева спеціалізація банку;

б) рівень розвитку ринкових відносин в країні;

в) організаційно-правова форма банку;

г) конкурентні позиції і конкурентоспроможність банку на ринку банківських послуг.

39. У бухгалтерському обліку всі доходи і витрати банку поділяються на:

а) керовані і некеровані;

б) банківські і небанківські;

в) стабільні і нестабільні;

г) процентні та непроцентні.

40. До методів поточного регулювання прибутку банку не відноситься:

а) регулювання відсоткової маржі;

б) управління безпроцентними витратами;

в) розробка системи фінансових коефіцієнтів для оцінки прибутковості банку;

г) відстеження критичних показників рентабельності банку.

41. Зростання «тягаря» банку має місце, якщо:

а) відбувається зростання розміру перевищення непроцентних витрат над непроцентними доходами банку;

б) непроцентні доходи перевищують непроцентні витрати банку;

в) зростають збитки банку;

г) терміни розміщення залучених ресурсів істотно перевищують терміни, на які вони були залучені.

42. Якщо процентна ставка по депозитах банку зростає, то, за інших рівних умов:

а) фінансові результати діяльності банку поліпшуються;

б) фінансові результати діяльності банку погіршуються;

в) фінансові результати діяльності банку будуть завжди прибутковими;

г) фінансові результати діяльності банку не зміняться.

43. До небанківських доходів відносяться:

а) процентні доходи банку;

б) торгові доходи банку;

в) комісійні доходи банку;

г) непередбачені доходи банку.

44. Виявлення основних видів доходів і джерел прибутку для оцінки їх надійності та можливості збереження в майбутньому – це:

а) мета структурного аналізу доходів банку;

б) завдання фінансового менеджменту банку з управління його активами;

в) об'єкт фінансового менеджменту банку;

г) початковий етап управління рентабельністю певного напряму діяльності банку.

45. Система CAMEL'S застосовуються для:

а) рейтингової оцінки банку;

б) складання фінансового плану банку;

в) складання бізнес-плану банку;

г) розрахунку ціни залучених ресурсів банку.

46. До процентних доходів банку не належать:

а) відсотки, отримані банком за позиками, наданими фізичним особам;

б) відсотки по ЛОРО-рахунками;

в) відсотки, отримані банком по депозитним сертифікатам НБУ;

г) проценти, отримані банком за міжбанківськими кредитами.

47. До об'єктивних чинників зміни розмірів процентних доходів банку не відноситься:

а) зміна ринкової ставки позичкового відсотка;

б) зміна темпів інфляції в країні;

в) зміна частки довгострокових позик в структурі кредитних вкладень банку;

г) зміна облікової ставки НБУ.

48. До операційних витрат банку не належать:

а) представницькі витрати;

б) комісії, сплачені за касовими операціями;

в) відсотки, сплачені за борговими цінними паперами власної емісії;

г) проценти, сплачені за отримані кредити.

49. Якщо темпи зростання об'ємів платних ресурсів банку зростатимуть в меншій мірі, ніж об'єми кредитного портфелю банку, фінансовий результат його діяльності, за інших рівних умов:

а) не зміниться;

б) покращиться;

в) погіршиться;

г) може і погіршати і покращитися.

50. Значне зростання доходів за міжбанківськими кредитами, за інших рівних умов:

а) призводить до переорієнтації кредитної діяльності банку з реального на фінансовий сектор економіки;

б) знижує рентабельність банківської діяльності;

в) свідчить про наявність у банку надлишкової ліквідності;

г) є наслідком зменшення кредитного портфеля.

10.4. Практичні завдання

Ситуативне завдання 1. Визначити, на скільки змінилися відсоткові доходи банку у зв'язку зі зміною ставки позичкового відсотка банку, якщо середні залишки кредитів підприємствам у 2016 р. – 275 100 тис. грн, в 2017 р. – 343 820 тис. грн, середня ставка відсотка за кредит становила 27 % і 26 % річних відповідно. Середні залишки кредитів населенню в 2016 р. – 1 057 000 тис. грн, у 2017 р. – 216 500 тис. грн, відсоткова ставка за якими становила 18,5 % і 16,8 % річних відповідно. Середні залишки кредитів, наданих іншим банкам, у 2016 р. становили 81 470 тис. грн, у 2017 р. – 113 560 тис. грн, а середня ставка відсотків за ними відповідно – 18,5 % і 17,6 %.

Ситуативне завдання 2. Визначити, на скільки змінилися процентні видатки банку у зв'язку зі зміною процентної ставки по залучених ресурсах банку, якщо середні залишки коштів на строкових депозитних рахунках підприємств в 2016 р. – 15 340 тис. грн, в 2017 р. – 16 872 тис. грн, середня відсоткова ставка по яких становила 15,6 % і 16,4 % відповідно. Середні залишки коштів

населення на рахунках до запитання в 2016 р. – 2 570 тис. грн, у 2017 р. – 27 300 тис. грн, середня ставка відсотків по цих внесках залишалася незмінною і становила 2 % річних. Середні залишки коштів на строкових вкладних рахунках фізичних осіб в 2016 р. становили 16 700 тис. грн, в 2017 р. – 98 940 тис. грн, середня ставка відсотків по яких – 16,2 % і 17,1 % відповідно.

Ситуативне завдання 3. Визначити розмір процентної маржі банку, якщо його кредити становлять 7 000 млн грн. Середня ставка позичкового відсотка – 20 % річних. Цінні папери в портфелі банку – 4 000 млн грн. Середня ставка дохідності цінних паперів – 23 % річних. Інші робочі активи – 100 млн грн, середня ставка доходності яких – 21 % річних. Депозити – 1 000 млн грн, середня ставка депозитного відсотка – 12 %.

Ситуативне завдання 4. Визначити прибутковість активів банку за 2012 р., якщо відсотковий дохід становили 986 млн грн, відсоткові витрати – 394 млн грн, прибуток від позареалізаційних операцій – 83 млн грн. Середньорічні залишки коштів у касі банку – 1,020 млн грн, на кореспондентському рахунку в НБУ – 1,480 млн грн, на кореспондентських рахунках в інших банках – 2,860 млн грн, позичкової заборгованості підприємств – 15 340 млн грн, вкладень в основні фонди й інші господарські цінності – 2,570 млн грн, вкладень в облігації внутрішньої державної позики – 960 млн грн, вкладень у корпоративні цінні папери – 230 тис. грн. Увесь прибуток банку підлягає оподаткуванню за ставкою 21 %.

Ситуативне завдання 5. За даними банку, що наведені у табл. 1, за кожним періодом, що аналізується:

1) розрахувати:

а) чистий відсотковий дохід банку;

б) чисту відсоткову маржу банку;

2) оцінити відповідність фактичних показників чистої відсоткової маржі рекомендованому її рівню.

Вихідні дані для розрахунку показників відсоткової маржі банку, млн грн

Найменування	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1. Процентні доходи	2 937,0	3 240,3	3 803,8
2. Процентні видатки	2 420,0	2 647,3	3 100,8
3. Середній залишок дохідних активів	18 378,1	18 838,5	24 415,6
4. Середній залишок чистих активів	26 504,6	26 091,6	31 492,1
5. Невідсоткові витрати банку	2 125,4	2 378,7	3 103,8
6. Інші доходи	258,5	497,2	686,3

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналіз банківської діяльності: підручник / за ред. А. М. Герасимовича. К. : КНЕУ, 2003. 599 с.

2. Банківський менеджмент: підручник / за ред. О. А. Кириченка, В. І. Міщенка. К. : Знання, 2005. 831 с.

3. Бор М. З., Пятенко В. В. Стратегическое управление банковской деятельностью. М. : «Приор», 2002.

4. Бригхем Юджин. Финансовый менеджмент: полный курс: в 2 т.: [учебное пособие для студентов вузов] / пер. с англ. под редакцией В. В. Ковалева. СПб., 2001. 524 с.

5. Ван Хорн Дж. К., Вахович Джон. Основы финансового менеджмента / пер. с англ. М.: «Вильямс», 2001. 992 с.

6. Волкова Н. И., Герасименко Р. А. Банковский процент как инструмент привлечения ресурсов в условиях ассиметрии информации // Фінасово-економічна діяльність: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць Харківського інституту банківської справи. Університету банківської справи НБУ. 2008. № 2 (5).

7. Волкова Н. И., Герасименко Р. А., Чашко Т. А. Управление банковской деятельностью: учебно-практическое пособие / под общ. ред. П. В. Егорова. Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2003. 338 с.

8. Деякі питання участі держави у капіталізації банків : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02 2009р. № 148 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon.rada

9. Герасименко В. В. Удосконалення економіко-правового механізму регулювання ризиків вкладних операцій банку // Вісник Національного банку України. 2011. № 1.

10. Иода Е. В., Унанян И. Р. Банковский менеджмент : учебное пособие / под общ ред. Е. В. Иода. Тамбов :Изд-во Там. гос. техн. ун-та, 2001. 192 с.

11. Котковський В. С., Шварц О. В. Фінансовий менеджмент : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. Кривий Ріг : КЕІ ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана», 2010. 154 с.

12. Масленченков Ю. С. Финансовый менеджмент банка : учеб. пособие для вузов. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. 399 с.

13. Мещеряков А. А. Організаційно-технологічні аспекти підвищення ефективності функціонування комерційного банку : монографія. К. : Наук. світ, 2006. 347 с.

14. Єгоричева С. В. Організація діяльності банків у зарубіжних країнах : навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 208 с.

15. Мещеряков А. А. Організація діяльності комерційних банків : Навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2007. 608 с.

16. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами. Постанова НБУ від 03.12.2003 р. № 516 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada.gov.ua

17. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : Постанова НБУ від 25.01.2012 р. № 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada.gov.ua

18. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada.gov.ua

19. Положення про порядок формування обов'язкових резервів для банків України: Постанова НБУ від 16.03.2006 р. № 91 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rada.gov.ua

20. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку : Підручник. Вид. 2-е, доповн. та переробл. К. : КНЕУ, 2004. 468 с.

21. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7.12.2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon.rada

22. Про господарчі товариства : Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1577–X11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon.rada

23. Про організацію, формування та обіг кредитних історій : Закон України від 23.06.2005 р. № 2704–1У [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon.rada

24. Про регулювання діяльності банків в Україні: Інструкція НБУ від 28.08.2001 р. № 368 [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.rada.gov.ua

25. Про регулювання Національним банком України ліквідності банків України: Постанова НБУ від 26.09.2006 р. № 378 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada.gov.ua

26. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480–1У. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon.rada

27. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України про особливості проведення заходів щодо фінансового оздоровлення банків: Закон України від 24.07.2009 р. № 1617-VI [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.zakon.rada

28. Роуз Питер С. Банковский менеджмент. Изд. 2-е / пер. с англ. М.: «Дело Лтд», 1995. 768 с.

29. Сало І. В., Криклій О. А. Фінансовий менеджмент банку [Текст] : навчальний посібник. Суми : ВТД «Університетська книга», 2007. 314 с.

30. Управление деятельностью коммерческого банка (банковский менеджмент) / под. ред. О. И. Лаврушина. М. : Юристъ, 2003. 688 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА 3
НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ 5
ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ 9
Тема 1. Основи фінансового менеджменту в банку 9
Тема 2. Стратегічне управління банківською діяльністю 14
Тема 3. Органи управління й організаційна структура банку 20
Тема 4. Система планування банківської діяльності 33
Тема 5. Управління власним капіталом 39
Тема 6. Управління зобов'язаннями банку 55
Тема 7. Управління активами й пасивами банку 74
Тема 8. Управління позиковими активами банку 89
Тема 9. Управління ліквідністю банку 98
Тема 10. Управління фінансовими результатами діяльності банку 109
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 123

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

Герасименко Раїса Андріївна
Герасименко Віра Василівна
Юрчишена Людмила Вікторівна

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У БАНКУ

Навчально-методичний посібник
для самостійної роботи студентів та контролю якості засвоєння навчального матеріалу з дисципліни

Редактор І. М. Колесникова
Технічний редактор О. К. Гомон

Підписано до друку 02.10.2017 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк – цифровий. Умовн. друк. арк. 7,44
Тираж 100 прим. Зам. № 62

Донецький національний університет імені Василя Стуса
21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру
серія ДК № 1854 від 24.06.2004 р.